

Izbori 2020

Sinovi i očevi

VELIKA PREDSTAVA ZA KALKULANTE

ČETIRI PRIKAZANJA DANILA VUČIĆA

BiH 4,70 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 175 DEN; Crna Gora 2.50 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Greece 3.00 EUR; Austria, Germany 4.00 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 250 RSD

01515

9 770353 802002

VREME

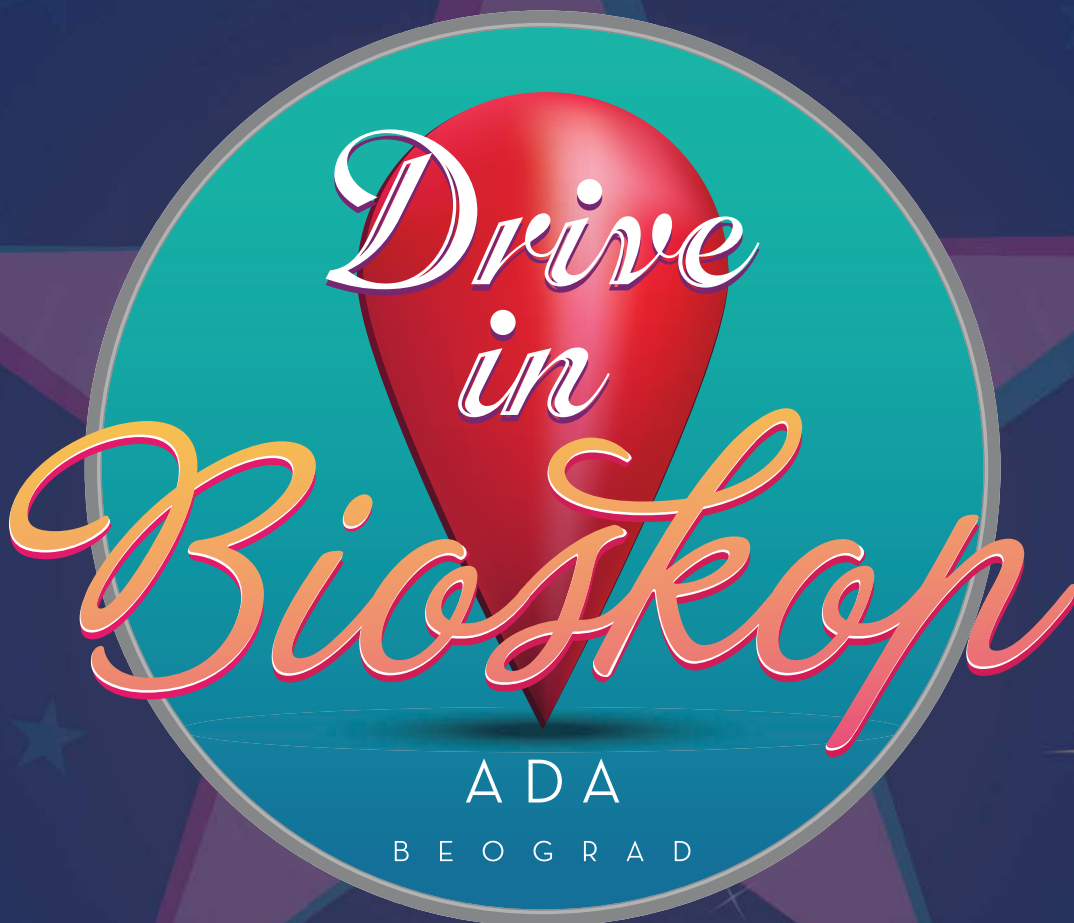
broj
1537

18. jun 2020.

INTERVJU: GORAN MARKOVIĆ

**NEĆU IZAĆI NA IZBORE
ZATO ŠTO JOŠ UVEK
IMAM TRUNKU
SAMOPOŠTOVANJA**

FILMOVI POD ZVEZDAMA

OD 1. JUNA

KOMBANKDVORANA.RS

izdavač

NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor

Stevan Ristić

pomoćnik direktora

Vojislav Milošević

finansijski direktor

Daniela Vesić

glavni urednik

Dragoljub Žarković

odgovorni urednik

Filip Švarn

pomoćnici glavnog urednika

Jovana Gligorićević, Momir Turudić

redakcija

Slobodan Bubnjević, Radoslav Čebić,
Sonja Ćirić (mozaik), Zora Drčelić,
Jovana Georgievski, Slobodan Georgijev,
Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević,
Tatjana Jovanović, Radmilo Marković,
Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec,
Marija Janković (foto), Milan Milošević,
Teofil Pančić (kultura), Saša Rakezić,
Nemanja Rujević, Nedim Sejdinović,
Tamara Skrozza, Zoran Stanojević,
Bojan Stekić, Dragan Todorović,
Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić

dokumentacija

Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija:

Ivan Hrašovec (ur.),

Tanja Stanković, Slobodan Tasić;

lektori: Olga Babić, Žilvana Rašković,

Ivana Stanković;

korektori: Nikola Dragomirović,

Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje

www.vreme.com

Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata

Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo

Slavica Spasojević

marketing

Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com

telefon redakcije: 011/3234-774

telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028

COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno.

Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

04 **Ova situacija:**

Bojkot nije partijska stvar

06 **Izbori 2020:** Velika predstava

za šmekere i kalkulante

10 **TV Manijak:**

Vučić, neradnici i kibiceri

12 **Intervju:**

Goran Marković

17 **Nuspojave:**

Glasački bankrot

18 **Sinovi moćnih očeva:**

Četiri prikazanja Danila Vučića

22 **Mediji, pravosuđe i politika:**

Ima li zakona za tabloide

24 **Vučić i Kosovo:****Podeljeno srce Srbije**28 **Lični stav:**

Izbeglica kao persona non grata

30 **Borba za zdravu životnu sredinu:**

Stisnite srca, stanite pred bager

32 **Molitve za bolesne u crkvi na Stavama:**

Samo za pravoslavne

KULTURA34 **Intervju: Siniša Tucić**38 **Televizija:** Piogene bakterije

i dvonožne ubice

39 **Knjige:** Furiozno, lucidno... i tako "istočno"40 **Gang of Four – Entertainment:**

Beda nije slučajna

43 **Provetranje:** Poluživot za polujude**SVET**44 **Belgija: Rušenje****spomenika Filipu II**48 **Obustavljanje istrage ubistva**

Ulofa Palmea: Tri musketara

52 **SAD:** Predsednički izbori**MOZAIK**54 **Rodna ravnopravnost:**

Guslarke su isto što i guslari

56 **Intervju:** Mihael Dudok de Wit58 **Pop kultura:** Ništa kao sve59 **Navigators:**

Kako su mediji prošli na korona testu

60 **Strip:** Detinjstvo u Japanu62 **Vreme uživanja:** Izložba užasa

Predsednik Srbije se permanentno, sve do današnjih dana, bavio podelom Kosova. Ipak, razlikovao se pristup Vučića radikala, Vučića naprednjaka i Vučića na vlasti, s tim što iznijansirano opredeljivanje o ovoj ideji predstavlja oprez iskusnog političara koji ne želi da trči pred rudu

VUKAŠIN OBRADOVIĆ

"Ovde važi savet: bavi se teorijom kosmosa, metafizikom, višim pitanjima, samo ne talasaj o događajima oko tebe – i to je uslov napretka na društvenoj lestvici"

RAZGOVARAO: NEDIM SEJGINOVIĆ

Nakon brutalne smrti Džordža Flojda u Americi, kipovi Leopolda II mažu se crvenom bojom, uništavaju ili obaraju u Briselu i drugim gradovima Belgije. Debata o kolonijalnoj prošlosti ponovo se rasplamsala i zapalila zemlju

FILIP BERTAŠONFotografija na naslovnoj strani: **Marija Janković**

Bojkot nije partijska stvar

Uprkos izloženosti velikog broja birača raznim ucjenama, neizlazak na predstojeće izbore još uvijek je pitanje ličnog opredjeljenja. Međutim, na nekim narednim, lako bi mogao postati čin izuzetne građanske hrabrosti. Zar ne vrijedi razmisliti o tome, ostati kod kuće i pokazati odgovornost?

Dok se nalazio u bojkotaškoj fazi, Pokret slobodnih građana je lansirao slogan "Vučiću, igray se sam". U međuvremenu su ga Sergej Trifunović i drugovi zaboravili, ali nije predsjednik Srbije. On se, vala, igra sam za sve pare: na gradilištima i putevima, u tvorničkim halama i školama, na svečanim binama i u televizijskim studijima. Izuzmu li se lovci na cenzus u strogo propisanim dozama, u predizbornoj kampanji nema nikog osim Aleksandra Vučića. Koliko je zastupljen po televizijama, komotno bi pored parlamentarnih, pokrajinskih i izbora za lokalne vlasti, mogao izići i na one za mistera ili prvi glas Srbije.

Hiperaktivan i raspoložen, Vučić se ne igra samo inteligencijom građana, nego i sa onom vještačkom. Riječ je o robotu Emi na Učiteljskom fakultetu, napravljenom uz kinesku pomoć. Elem, na njegovo pitanje zašto je došla u Srbiju, ona je odgovorila: "Ja volim Srbiju. Ovo je zemlja sa divnom prirodom i ljudima i ima pred sobom budućnost za razvijanje robotičkih disciplina. Sigurna sam da ćete postati jedna od najnaprednijih zemalja na svetu". Teško da bi se i Ana Brnabić mogla bolje izraziti i više usrećiti svog šefa.

Uostalom, premijerku građani još i mogu vidjeti na ekranima za razliku od ostalih velmoža iz Srpske napredne stranke. Djeluje kao da su svi u karantinu zbog korone i pripuštaju se u predizbornu kampanju isključivo da povremeno uskliknu s ljubavlju predsjedniku Vučiću – nešto nalik na odlaske u trgovinu osoba starijih od 65 godina tokom vanrednog stanja. To je sve: SNS se jedva spominje u javnosti, koalicioni partneri ne fermaju ni dva posto, najavljeno predstavljanje novih kadrova je zaboravljeno... Svuda je i stalno samo Vučić.

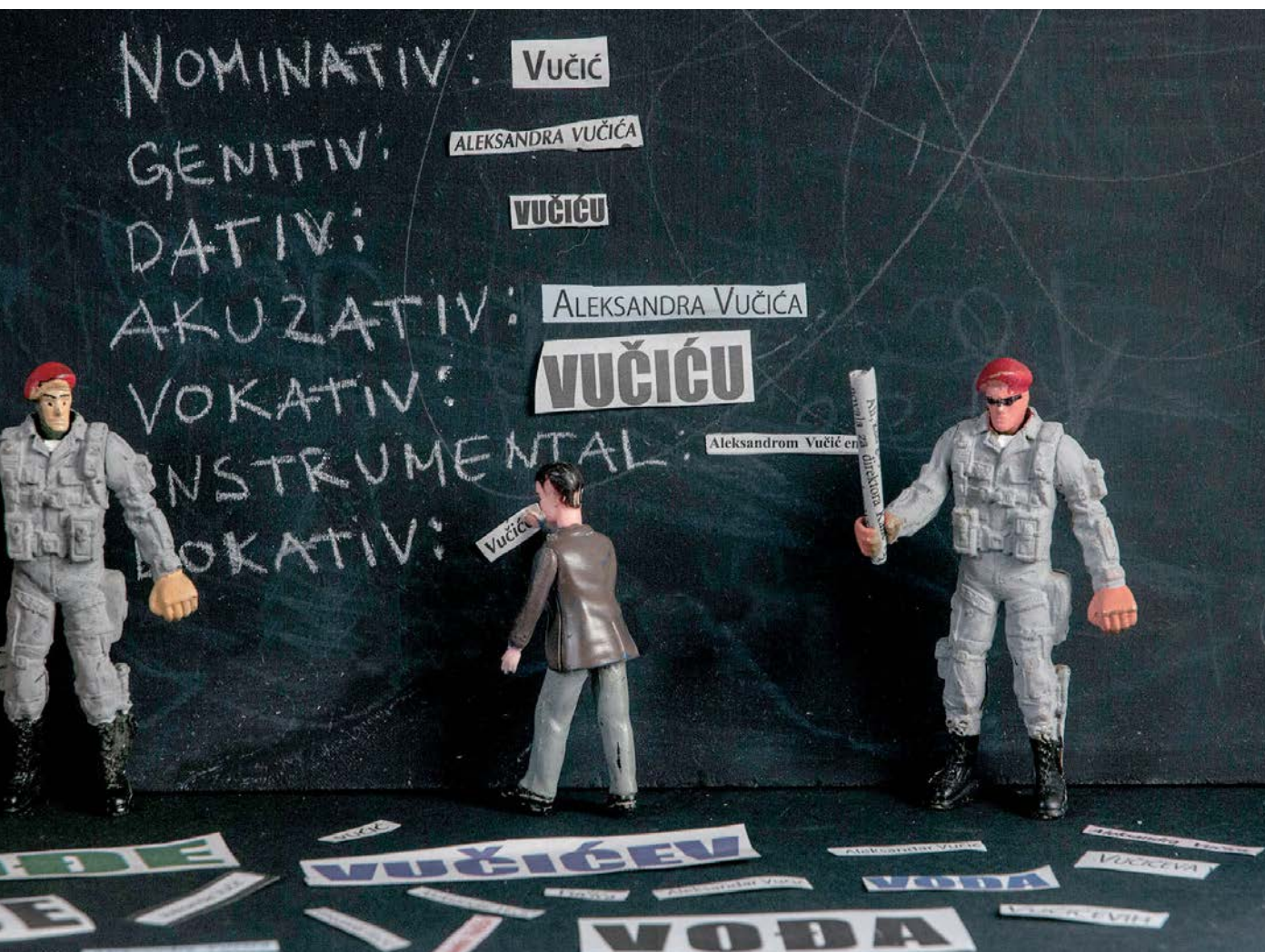
Mada je on i ranije bio zaštitno lice svih naprednjačkih kampanja, pogotovo u završnicama, one nikad nisu bile ovoliko fokusirane na njegovu ličnost. Činjenica da je njegov rejting daleko iznad stranačkog jeste veoma važna, ali ne i pre-

sudna. Na ovim izborima, naime, finalno se utvrđuje kult ličnosti Aleksandra Vučića: samo zahvaljujući njemu, groblja u Srbiji nisu puna umrlih od korone; samo je on generator razvoja i vizionar koji zemlju vodi ka nikad zabilježenom prosperitetu; samo on može riješiti kosovski i svaki drugi problem; samo njega kineski predsjednik Si Đinping oslovljava sa "brate"... On je, dalje, vrijedan, skroman, plemenit, hrabar i čovječan, savršeno u skladu sa propagandom svakog autokrate – kako ovih današnjih, unaprijeđenih modela, tako i onih zastarjelih iz vremena realnog socijalizma. Uostalom, zar nije predsjedniku Srbije najveći kompliment kada ga netko usporedi sa Josipom Brozom Titom?

U tom kontekstu predstojeći izbori nemaju "takmičarski značaj", već im je cilj gromopucateljno proglašavanje općenarodne podrške Vučiću lično: em je SNS zbog toga neprimjetan, em i njegov predsjednik izbjegava u posljednje vrijeme spominjanje političkih protivnika. Na taj način, Vučić nastoji predstaviti sebe kao nacionalnog lidera iznad svih podjela i stranaka, patera familiasa najmodernije Srbije, direktnog potomka Stefana Nemanje, Karađorđa i Miloša Obrenovića. U ovoj vrsti igre zaista se i mora igrati sam – ni za koga tu nema mjesta osim za kibicere, publiku i scenske radnike iza pozornice.

Drugačije nije ni mogao odgovoriti na bojkot i ostati vjeran sebi. Rješavanje duboke političke krize kroz dijalog za Vučića je očigledno znak slabosti i potencijalna opasnost, a dodatno jačanje kulta ličnosti i autoritarnosti jedini je ispravan potez; zna on najbolje "što narodu treba". U tom kontekstu, tropostotna opozicija u budućem skupštinskom

Instalacija i foto: Marija Janković

sazivu imaće sličnu ulogu kao i ona u Honkerovoj Istočnoj Njemačkoj: nikome bitna, kontrolirana i ucjenjivana, ali uvijek pri ruci kao dokaz da je Srbija i dalje demokratska zemlja.

Bojkot zato nije partijska stvar. Igralište za Vučićev *one-man show*, o čijoj grotesknosti svjedoči svaki građanin kada uključi televizor u dnevnoj sobi, godinama je građeno i opskrbljivano novim i boljim igračkama. Javnost dostojna tog imena odavno je zatravljena, mediji uz nekoliko izuzetaka predstavljaju propagandne servise, politički život je obesmišljen. Izići na još jedne izbore u toj konstelaciji ne predstavlja ništa drugo sem rezigniranog prihvatanja pravila igre autoritarnog režima. Dakle, zastrašivanja i manipulacija, podaništva i korupcije, bahatosti i laži, daljeg zaostajanja za razvijenim svijetom i, prvenstveno, odustajanja od stečenih prava i sloboda.

Pa iako je tako, reći će slučajni prolaznik, opozicija od 2012. kada je bila u "punom kapacitetu", nije mogla kontrolirati izbore. Kako li će tek sada sa toliko gradova i sela u zemlji gdje ne postoji ni u fragmentima, sumnjivo prikupljenim potpisima za liste i onoliko režimskih klijenata na njima? I kako

će bojkotaši moći utvrditi koliko je ljudi stvarno izišlo na izbore? Neće valjda RiK i šaka promatrača spriječiti Vučića da proglasi izlaznost od pedeset i više postotaka – ma, onoliko koliko god želi?

Odgovor je u činjenici da dok god postoji, otpor ima smisla; dokaz su pretekli nezavisni i profesionalni mediji. Ako ništa drugo, odbijanjem učešća u legalizaciji kulta ličnosti Aleksandra Vučića udaraju se temelji jednoj istrajnijoj, iskrenijoj, poštenijoj i, u svakom slučaju, mudrijoj i osmišljenijoj borbi za bolju Srbiju umjesto one za šaku mandata i finansiranje kancelarija kombi stranaka. Uostalom, svako tko vjeruje svojim očima lako će procijeniti da li su izbori uspjeli, bez obzira što režim i njegovi propagandisti tvrdili.

I još nešto. Uprkos izloženosti raznim ucjenama velikog broja birača, bojkot predstojećih izbora i dalje je pitanje ličnog opredjeljenja. Kako stoje stvari, na nekim sljedećim mogao bi postati čin izuzetne pojedinačne građanske hrabrosti. Zar ne vrijedi razmisliti o tome, ostati kod kuće i pokazati odgovornost?

VELIKA PR ŠMEKERE I

**Onima koji neće
brinuti isključivo za
pun frižider i plaćene
račune ovog leta i
jeseni, biće zanimljivo
da posmatraju kako će
se Aleksandar Vučić
revanširati zapadnim
prijateljima za pomoć
u učvršćivanju vlasti.**

**Kakva god bila
smetnja na vezi
Vašington-Brisel,
čini se kao da Vučić
na Zapadu nema više
opciju za plaćanje
na odloženo**

Foto: Tanjug / Rade Prelić

I dosad je bilo priča da ovi i oni ambasadori po Srbiji nešto utiču na formiranje vlade, da imaju svoje ministre, da pomažu da se isfabrikuju nove stranke i novi lideri. Nije to nikakva novina. Ali, u proteklih 30 godina obnovljenog višestranačja nije se dogodilo da se tako transparentno Brisel umeša u izborni proces u Srbiji pod firmom "posredstva u dijalogu vlasti i opozicije o izbornim uslovima", a sve da bi se obezbedio legitimitet prvo Vučićevih izbora, a onda i nove etape njegove vlasti razbijanjem bojkot-opozicije i namicanjem po-

dobnih opozicionara u parlament. Jer od "boljih izbornih uslova", zbog kojih su se sastajali, nije bilo ništa. Aleksandru Vučiću je, tako, samo ostalo da se bavi tehnikalijama: snižen je cenzus na tri posto, uvedena je overa potpisa po gradskim i opštinskim upravama, a postoji i osnovana sumnja da je režim u nemalom broju slučajeva pripomogao prikupljanje potpisa za svoje opozicionare.

SPORAZUM U VAŠINGTONU?

Onima koji neće brinuti isključivo za pun frižider i plaćene račune ovog leta

i jeseni, biće zanimljivo da posmatraju kako će se Aleksandar Vučić revanširati zapadnim prijateljima za pomoć u učvršćivanju vlasti. Miroslav Lajčak, izaslanik EU za dijalog Srbije i Kosova je još početkom juna najavio prvu rundu pregovora "čim se granice otvore" u Briselu, a 16. juna, u utorak, došao je na Kosovo. Lajčak će se sa Vučićem videti dan posle izbora, 22. juna. Ričard Grenel, specijalni izaslanik američkog predsednika za dijalog Kosova i Srbije, nije sačekao ni da Lajčak stigne u Prištinu, već je na Tviteru objavio da će se Aleksandar Vučić i Hašim

EDSTAVA ZA KALKULANTE

I VEŠTAČKA INTELIGENCIJA U SLUŽBI NJEGOVE PROPAGANDE: Robot Ema i A. Vučić

Tači sastati u Beloj kući 27. juna, kao i da je dobio uveravanja od rukovodstva Kosova i Srbije da će privremeno zaustaviti svoje kampanje: Srbija za povlačenje priznanja Kosova, a Kosovo – traženje članstva u međunarodnim organizacijama.

Kakva god bila smetnja na vezi Vašington–Brisel, čini se kao da Vučić na Zapadu nema više opciju za plaćanje na odloženo. Rada Trajković, srpska političarka s Kosova, tvrdi da Amerikanci ne bi zvali Tačiju i Vučića u Belu kuću da oni već nisu videli sporazum o Kosovu i da nisu spremni da ga potpišu. Ona kaže da odla-

zak u Vašington znači i prihvatanje i potpisivanje sporazuma, koji je pripremljen "iza leđa" EU, tačnije Nemačke i Francuske, baš kao što se dogodilo sa sporazumom o direktnim avio i železničkim linijama između Beograda i Prištine i sporazumom o izgradnji auto-puta Beograd–Priština. Rada Trajković je uverena da bi nas potpisivanje tog sporazuma o Kosovu uvelo u sukob sa EU, ali i da Vučić nema nikakvu politiku o Kosovu, da zapravo nudi sve zarad opstanka na vlasti. I to uoči Vidovdana. Vučić joj je odmah odgovorio da ga je sramota da o tome go-

vori i najavio susrete i s Lajčakom i s Putinom pre odlaska u Ameriku. I tako je u samom finišu kampanje Kosovo ponovo postalo tema broj jedan nedeljnih izbora. Rada Trajković je pozvala građane Srbije da bojkotuju Vučićeve izbore i da mu "ne daju legitimitet da Srbima oduzme pravo na Kosovo i Metohiju". A Vladimir Đukanović je povodom Dačićeve predizborne pretnje da bi mogao da ode u opoziciju posle ovih izbora, na Tviteru napisao: "Nemoj sada, šmekeru, kad na red dolazi KiM da se junačiš i bežiš s boja."

KO HOĆE U PARLAMENT

Koliko, pritom, građanima nije lako da se snađu u tome ko sve hoće (pored naprednjaka, socijalista i radikala) da uđe u parlament, govori i podatak da je voditeljima predizbornog programa potrebno između 25 i 30 sekundi da izgovore nazive svih stranaka, pokreta i udruženja koje su se našle pod jednim krovom na nekim od lista. Tako "Koalicija za mir", koju predvodi Čedomir Jovanović ima 10 članica i to su Liberalno-demokratska partija, Tolerancija Srbije, Bošnjačka građanska stranka, Stranka Crnogoraca, Vlaška narodna stranka – Partia neamului rumânesc, Liberalno-demokratski pokret Vojvodine, Udruženje Jugoslovena u Srbiji, AMARO – Akciona mreža asocijacija i romskih organizacija, Udruženje građana "Rumuni Homolja" i Skaska. To što običan građanin ne može da popamti ko je na listi Čede Jovanovića ni po jada, veća je muka što ne može ni Čeda Jovanović u predizbornom programu kad ga pitaju može li da ih nabroji sve.

Slično je i sa Udruženom demokratskom Srbijom u kojoj je 11 članica: Vojvođanski front, Srbija 21, Liga socijaldemokrata Vojvodine, Stranka moderne Srbije, Građanski demokratski forum, Demokratski savez Hrvata u Vojvodini, Demokratski blok, Zajedno za Vojvodinu, Unija

Rumuna Srbije, Vojvođanska partija, Crnogorska partija. Od imena, ukupno 238, sa izborne liste kandidata za poslanike pozamašne koalicije UDS, ovoj novinarki koja je pisala o njima pre tri nedelje ostali su u pamćenju Gordana Čomić, Marko Đurišić i Nenad Čanak. Njih troje su pri samom vrhu liste, što znači da imaju teoretsku šansu da zauzmu klupe u parlamentu.

Ovo su, dakle, samo dve od 21 izborne liste, istina i najbrojnije koalicije na ovim izborima, a za cenzus od 3 odsto bore se i Velja Ilić i general Momir Stojanović u Narodnom bloku, Zavetnici, Levijatan, Zoran Živković u koaliciji sa Zelenom strankom, Grupa građana "1 od 5 miliona", Saša Radulović predvodi Suvereniste, a Sergej Trifunović PSG, pa Metla, Šapićev Spas, radi-kali, monarhisti...

Međutim, cenzus od tri odsto, makar kako stoji u poslednjim istraživanjima javnog mnjenja, ne bi prešlo više od šest izbornih lista, ako ih i toliko bude, a sve zavisi od – izlaznosti. Prema istraživanju agencije Faktor plus, to izgleda ovako: SNS (58,2 %), SPS (12,5%), SPAS Aleksandra Šapića (4,9%), PSG Sergeja Trifunovića i Šešeljev SRS (3,4%) zatim "Metla 2020" Miloš Jovanović (oko 3 %). Ipak, ima tu još stranaka koje se vrte oko cenzusa poput Zavetnika i Suverenista (Dosta je bilo), pa je sasvim moguće, sve u zavisnosti od izlaznosti, da se još neka od njih nađe u novom sazivu parlamenta. Isto tako nije nemoguće da možda svi sem naprednjaka i socijalista ostanu ispod cenzusa, mišljenje je Đorđa Vukadinovića. A izlaznost na izbore neće biti veća od 45% (NSPM, Đorđe Vukadinović) ili 46% (Faktor plus, Vladimir Pejić). To će biti pre posledica pandemije virusa korona nego bojkot-kampanje, saglasni su analitičari.

ISPAŠĆE NAM SIR

Kolika će zapravo izlaznost biti na ovim izborima zavisi od tzv. neopredeljenih i onih koji poslednjih dana smišljaju kako da nadmudre sistem. Jedni tvrde kako izlaskom do birališta "čuvaju svoj glas", da ne ode nekom drugom. Ima i onih koji smatraju da će bojkotom izbora zbog manje izlaznosti pomoći Zavetnicima, Levijatanu, monarhistima (POKS), te Čedi i Čanku da dobiju poslaničke plate, pa im je opcija "belih listića" zgodnija: izađeš, precrtáš

NEMA IH NA NACIONALNIM FREKVENCIJAMA: SZS u promociji bojkota
Foto: Tanjug / Tanja Valić

listiće, izvršlaš ih tako da budu nevažeći, svoj glas si sačuvao, ni za koga nisi glasao; a ove što hoće na državne jaslje kad ljudi ostaju bez posla, ostaviš ispred skupštinskih vrata. Treći pak tvrde da i izlaznost može da se fingira i kao što nismo sigurni u broj novozaraženih virusom korona ovih dana koji nam se zvanično saopštava, nećemo moći da znamo jesu li procenti o broju izašlih – tačni. Četvrti, pak, da je poštenije izaći na izbore i glasati za Aleksandra Vučića, jer bilo kakav izlazak na izbore je, u stvari, glas za Vučića.

S tim u vezi, ovih se dana pojavila na društvenim mrežama i moderna verzija basne o gavranu i lisici:

Sedi gavran na drvetu, u kljunu mu sir.

Trči lisica i pita: – Hoćeš na izbore?

- Ne!

Ispade mu sir.

Sad gavran razmišlja: da je rekao DA, da li bi se nešto promenilo?

Aleksandru Vučiću ovoga puta treba što šareniji parlament i što šira vladajuća koalicija, kako bi makar pokušao da podeli odgovornost za svoje odluke i potpise ne samo kad je reč o Kosovu. Srbija je, prema rečima ekonomista, kao i svet, u prvoj fazi pandemije i recesije, oko 200.000 ljudi je ovde već izgubilo posao, a na jesen će uslediti nova otpuštanja i novi bankroti. Mada je Vučić siguran da ekonomska kriza neće ni okrznuti građane Srbije, procene su da će 59 miliona Evropljana ostati bez posla, da je reč o najvećoj krizi u svetu posle one tridesetih godina prošlog veka, te da će dvostruko više na udaru biti male ekonomije među koje spada i Srbija.

MONTAŽNE ŠKOLE ZA NAŠU DECU

Predizborna kampanja je bila dosta nezanimljiva i prilično dosadna, prvo zato što građani Srbije i da hoće ne mogu da

oseite razliku pošto je ovde permanentna predizborna kampanja, drugo, čini se da je pandemija ipak uzela šou Vučiću mada se režim pobrinuo da je gurne u drugi plan. Džabe, Srbija je, zbog broja zaraženih na dnevnom nivou, iz vanrednog stanja uletela u korona-sankcije jer su joj granice mnogih zemalja ostale zatvorene.

Građane su, kad je reč o izborima, mogli, recimo, da razgale prilozi o predsednikovom razgovoru s robotom Emom na Učiteljskom fakultetu, tačnije u Centru za robotiku i veštačku inteligenciju. Još jedan projekat u saradnji s Kinezima, ovog puta kompanijom "NetDragon". Najavljen još zimus, kad je ministar Šarčević najavio holograme, robote i virtuelnu stvarnost u školama. Tada je i Dejan Ilić na Pešćaniku napisao tekst ("R2-D2 Šarčević", 11. 1. 2020) za čiju se pripremu raspitao o kompaniji "NetDragon". Naime, ova kompanija je igricama prvo osvojila industriju zabave, a potom je ušla i u obrazovanje: proizvode programe za učenje na daljinu, kao i montažne učionice ili The NetDragon Pop-up Classrooms (videti: www.netdragon.com). Reč je, dakle, o montažnim kontejnerima, poput montažnih bolnica u vreme korone, brzo i lako sklopivim u ruralnim i siromašnim krajevima sveta i nerazvijenim regionima. Ilić je, naime, zaključio da montažne škole za nerazvijene regione idu ruku pod ruku sa dualnim obrazovanjem koje "postaje mera i za redovno obrazovanje", što "našu decu" vodi ka one-pismenijavanju i kvalifikovanju za slabo plaćene manuelne poslove. I ovde je jako važno prilikom kalkulacija da li izaći na izbore imati na umu i ove manuelne poslove "za našu decu".

Nije se vlast setila da ovakvu jednu kinesku montažnu učionicu sklopi u selu

Kukulovce, možda im ne bi tražili asfalt i kanalizaciju? Ko još nije čuo, to je selo nadomak Leskovca, s jednim biračkim mestom u kojem je pre tri godine na predsedničkim izborima 95 odsto meštana glasalo za Aleksandra Vučića jer su im obećali kanalizaciju, asfaltiran put, uličnu rasvetu, dečje igralište. Sem što su im uključili ulično svetlo pred izbore i isključili dan posle, nijedno obećanje nisu ispunili. Pre desetak dana Kukulovčani zapre-

PERSPEKTIVNO: Ivica Dačić
Foto: Marija Janković

te da će bojkotovati izbore ("Južne vesti"). Reč je o selu sa oko 200 stanovnika, ali, odmah je stigao Zoran Drobnjak, direktor Puteva Srbije, a stigle su i mašine, i počela priprema puta za rad iako je pljuštala kiša. I sad će valjda da glasaju. To selo i taj Drobnjak, koji je direktor "Puteva" od 2007, i to mešanje asfalta na kiši, sva ta predizborna montiranja slika su i prilička "izbora 2020."

LOKALNE KALKULACIJE

Ako se neko pita gde je PUPS (Pokret ujedinjenih penzionera), Pokret snaga Srbije – Bogoljub Karić, Srpski pokret obnove, Pokret socijalista i druge stranke koje inače ne postoje jer su se utopile u vladajući SNS, odgovor je: eno ih na lokalnu. U Novom Sadu, tako, SNS izlazi u koaliciji sa sedam stranaka: Pokretom obnove Kraljevine Srbije, Srpskim pokretom obnove, Socijaldemokratskom partijom

Srbije, Pokretom socijalista, Partijom ujedinjenih penzionera Srbije, Srpskom narodnom partijom i Pokretom snaga Srbije – Bogoljub Karić.

U Nišu, SNS izlazi na izbore u koaliciji sa SDPS-om, Pokretom socijalista, PUPS-om i Samostalnom strankom Srbije, a šabački naprednjaci na izbore izlaze u koaliciji sa Pokretom socijalista, PUPS-om i SDPS-om Rasima Ljajića. Glavni oponent im je stranka "Zajedno za Srbiju" aktuelnog gradonačelnika Nebojše Zelenovića, koja je svoje glasače pozvala da glasaju samo na gradskim izborima, a republičke da bojkotuju.

U Užicu, slično kao u Nišu i Novom Sadu, SNS je u koaliciji sa PUPS-om, SDPS-om, PSS-BK, SNP-om i POKS-om.

Ni u Kragujevcu SNS neće solirati, nego na izbore izlazi sa pet koalicionih partnera: PUPS-om, PSS-BK, SDPS-om Rasima Ljajića, SNP-om i Pokretom socijalista. Kragujevac u svakom slučaju dobija novog gradonačelnika jer Radomir Nikolić, sin bivšeg predsednika Tomislava Nikolića, nije na listi SNS-a. Na kragujevačkim izborima biće 14 izbornih lista u trci, a nosilac jedne od njih je i bivši gradonačelnik Kragujevca Veroljub Verko Stevanović. On je, kažu, glavni takmac naprednjacima, a moguće i budući partner. Stevanovićev kandidat na listi za Kragujevac je i na listi SNS-a za republički parlament Milan Urošević. Verko Stevanović kaže da to nije nelogično: "Meni je taj čovek potreban, a preko njega ću imati i kontakte s vladom", kaže Stevanović. Još jedan lokalni funkcioner SNS-a Vladica Stanojević privukao je pažnju medija. Direktor je ustanove za zbrinjavanje odraslih "Male Pčelice" i na ovim lokalnim izborima – prvi na listi 12 "Dela, a ne reči". I on smatra da nije ništa neobično u tome što kao član SNS-a predvodi listu koja će učestvovati na izborima protiv SNS-a. Kaže da je samo hteo da za svoje ljude za koje nije bilo mesta na listi br. 1 nađe neko mesto, jer je sa svojom ekipom učinio dosta, i veruje da neće biti isključen jer podržava stranku na republičkom nivou. Gradonačelnik Nikolić smatra da bi stranka trebalo da ga kazni. Ko će ga znati, naprednjaci su to, sve za dobar rijaliti. Ako su spremni liste da prave tajno, šta fali da naprave i neku – javno? Za ulazak u Skupštinu grada dovolj-

no je dve ili tri hiljade glasova, posle opet mogu da prave koalicije sami sa sobom što i jeste priroda ovih izbora i na republičkom i na lokalnom nivou.

Jedna od besmislica kojima smo se tokom kampanje bavili su i spotovi SNS-a. U jednom se pojavila šestogodišnja devojčica kojoj Vučić obećava da će joj vratiti tatu iz Nemačke. REM ga je ukinuo i time dokazao svoje postojanje. A spot je tek tada postao popularan jer su svi želeli da vide zabranjeni spot SNS-a.

Za drugi spot koji je objavljen nedugo zatim, u kojem direktorka KBC "Zvezdara" u medicinskoj uniformi izgovara promotivnu poruku, Agencija za borbu protiv korupcije izrekla je SNS-u meru upozorenja jer su korišćeni javni resursi u spotu. Bilo je važno da ostane zabeleženo kako su Agencija i REM radili svoj posao.

OTAC I SIN

Pored najavljenog razgovora Tačija i Vučića u Vašingtonu, najveću pažnju javnosti izazvala je fotografija sina predsednika Srbije Danila Vučića, koji je s Aleksandrom Vidojevićem, huliganom iz "Janjičara", gledao derbi u kaficu, deset dana pred izbore. Vidojeviću se trenutno sudi zato što je s drugim huliganima iz Partizanove navijačke grupe demolirao noćni klub. A prema evidenciji srpske policije, član je i crnogorskog kavačkog klana. Novinarke KRIK-a Bojani Pavlović, koja je fotografisala Danila Vučića i Aleksandra Vidojevića Rošavog, muškarac u civilu je oduzeo telefon. Policajci koji su je zaustavili nisu reagovali na to. Telefon je novinarke vraćen, uz odobrenje Vidojevića. Pošto ovo nije prvi put nego četvrti da su Danilo Vučić i Vidojević viđeni u javnosti, što bi moglo da znači da se druže, na šta predsednikov sin nesumnjivo ima pravo, kako je moguće da predsednik države Aleksandar Vučić nema toliki uticaj na 22-godišnjeg sina da ga zamoli da se "dok ne prođe ova gužva oko izbora" suzdrži od izlazaka i druženja s onim drugarima koji imaju dosijee u policiji? Ili su i predsednik i njegov sin nemoćni da donesu takvu odluku jer odlučuje neko drugi? I o tome bi trebalo promisliti u nedelju 21. juna, u kalkulacijama da li otići do glasačke kutije ili ne.

Razume se, to važi za one koji smeju da kalkulišu.

ZORA DRČELIĆ

Vučić, neradnici i kibiceri

Pobednik izbora je unapred poznat, bitka će se voditi oko cenzusa za opoziciju, a nemojte se zanositi da će posle izbora kampanja da se stiša. Tek nam sledi medijsko bombardovanje

Počelo je žrebanjem na RTS-u 8. juna. Izvučen je redosled predstavljanja koalicija i stranaka na javnom servisu, doduše na RTS2. Ovim je formalno zadovoljen zahtev opozicije da se omogući pristup medijima, ali ništa nije moglo da pomeri predizbornu *Belu lađu* iz udarnog termina na prvom programu. To vam je kao muzika na žurci, može, ali tiho, u dečjoj sobi.

Od javnih servisa, na televiziji Vojvodina u emisiji "Pravi ugao" pola sata predstavljanja, sa finalnim delom emisije, gde su svi učesnici davali kratke odgovore na dvadesetak glavnih pitanja o budućnosti Srbije. Čini mi se da je to najbolji način da proverite svoj stepen slaganja sa programima stranaka i koalicija ako ste uopšte upamtili sva imena i niste apstinent ili bojkotaš.

B92 je najčešće stranke predstavljao u emisiji "U fokusu", dok je Pink sledio primer javnog servisa pa su predstavljanja obavljena u popodnevnom terminu na Pinku 2, u intimnoj atmosferi virtuelnog studija. Kao i obično, veselo je i neobavezno bilo na televiziji Hepi, naročito u "Čirilici" gde sve počinje pospanom Marićevom najavom, i obično traje do iznenađne odjave uz reklamu za špricer ili vinjak. Nema teme, čista improvizacija u duhu antičkih simpozijuma, ili u prevodu pijanki. Politika očigledno naše ljude opija neuporedivo jače od alkohola.

Od bitnih TV predstavljanja, izdvojio bih i jubilarni, 50-godišnji Studio B, gde se posle četiri sata valjanja nakita, u predvečerje, gosti i voditeljka lepo nakindure u emisiji "Panorama". Osim političara i voditeljke, tu je i publika, pa je većito pitanje koja navijačka grupa je u pitanju. Priznajem da sam od one dve dame što valjaju đinđuve više čuo o budućnosti Srbije nego u "Panorami". Tamo, kad ti valjaju naušnice, kažu da ih možeš nositi na moru, prsten će ti trebati ako nađeš verenicu, činiju ćeš pokazati na sledećoj slavi, sat će ti trebati da ne zakasniš na posao, a torba da negde otputuješ. Vizija budućnosti par ekselans.

A šta su nam to kandidati poručivali? Unapred se izvinjavam onima čije pojavljivanje nisam uspeo da zakačim na televiziji ili na internetu. Ovo je moj uzorak ponude u jednoj, uopšte rečeno, kilavoj ponudi.

Počeo bih od veterana na sceni. SPS i JS su jedini Vučićevi koalicioni partneri koji izlaze samostalno, i zato su pod velikim pritiskom. Postoji opravdan strah od gubitka identiteta stranke, ali oni su jedini koji su se usudili da pominju vlastite zasluge za rezultate u protekom ciklusu. Ivica Dačić i Palma u spotovima, prvi za govornicom, a drugi individualno, peva-

nje na bini, pionirke/hostese sa zastavama u rukama i ponovo asocijacije na Titovo doba. Međutim, Dačić je pred svake izbore izložen ozbiljnom pritisku svog moćnog koalicionog partnera. Zeza ga i vlast i opozicija, a primer su dva predizborna spota sumnjivog porekla.

Prvi je manje upitan i liči na scenu iz serije *Game of Thrones*, ali drugi, pod nazivom "Iz 1 u 2", mnogo je ozbiljnije podmetanje. Navodno je nastao u odboru Raška, gde je, kao u Nušićevom komadu *Narodni poslanik*, tast šef lokalnog odbora SPS-a, a zet SNS-a. "Valjda nije udario tast na zeta. Ukoliko i jeste udario tast na zeta, nije Dačić na Vučića", kazao je Dačić. Vučić je istog dana izjavio da će se protivnici za minut dogovoriti, samo da mu uzmu glasove. Verujem da je ponižavanje Dačića, kao nekad Tome Nikolića, deo predizborne rutine u SNS-u, da prvom ne poraste apetit, a da drugom ne padne na pamet da pokaže znake političkog života.

Pre SNS-a, dajmo reč opoziciji.

PSG se pojavio sa spotovima, doduše više na netu nego na televiziji. Jednostavan kadar, predsednik pokreta nadahnuto nabraja gafove vlasti i pita nas: "Šta čekate?" Lepi monolozi, na nivou konstatacije, ali bez pokušaja da se da rešenje. Dakle – retoričko pitanje. Čekanje i strpljenje ne moraju nužno biti loša stvar, pa mi se čini da je ipak bilo potrebno dati odgovor ako je bojkot zamenjen izlaskom na izbore.

Radikali i Zavetnici, neki će reći omiljena Vučićeva opozicija – da li ste videli ikoga osim Milice i Šešeljevog sina? Kod radikala možda i jeste, ali je Mica Zavetnica jedina eksponirana ličnost. Što se radikala tiče, Šešelj je bio zadužen za promociju stranke u kafanskim uslovima (Sarapa, Marić, Hit tvit), dok je sin ponavljao dve teze ukруг. Koliko se zapravo troši na NVO? Kako ukinuti sudske izvršitelje? Ispadoše nevladine organizacije i sudski izvršitelji izvor sve bede u Srbiji. Ajte, molim vas.

SPP – i Akademik Zukorlić, jedan od mojih favorita, jer je vratio grafiku sa trećeg kanala i pripremio haiku poruke tipa: Sandžak približiti Srbiji, a Srbiju Sandžaku. Ko razume, shvaćtiće, a gospodin Zukorlić je upotrebio svoj propovednički dar iz prošlog zanimanja, pa valjda vredi ona, jednom muftija – uvek muftija.

Voleo bih da kažem da sam razumeo i Dr Sulejmana Ugljanina iz SDA, al' stvarno guta slova dok govori. Pominjao je Sandžak kao nezavisnu celinu unutar Srbije, a uz pomoć oštrog oka koleginica iz "Vremena", otkrili smo da je pored njega u kadru najčešće bio portret Rifata Burdževića Trše, poginulog skojevca po kojem se zove i jedan studentski dom u

REKLAMNO POLIVANJE VODOM:

Nenad Čanak i Marko Đurišić

Foto: Printscreen UDS

11

Beogradu. Kakve veze ima Tršo sa nezavisnim Sandžakom, nemam pojma, ali se sećam parole iz doma: "Drug Tršo je bio veliki revolucionar!" Tito.

Nešto konkretnije i koherentnije poruke u medijskom smislu imali su Metla (Da napravimo red), Šapić (spot sa vaterpolom i politikom) i Stamatović (Ljubivoje Ršumović). Tu ste mogli da uhvatite neke elemente iz programa, poput promene izbornog sistema, potrebe za dijalogom ili domaćinskim odnosom prema politici. Ono malo spotova koji su emitovani davali su jasnu poruku, medijski su pismeno napravljeni, a čini mi se da su deo istog političkog segmenta, u tradiciji Koštuničinog DSS-a.

Posebno zanimljiv medijski nastup imao je Pokret za kraljevinu Srbiju. Apsolutni pobednik u kategoriji poklona za simpatizere – kruna od balona. Obraćaju se, dakle, detetu u svima nama mada se zalažu za zabranu izlaska za omladinu posle ponoći. Tanasije Uzunović i Matija Bećković, hvala bogu, bez krune od balona.

Nova-stara snaga na političkoj sceni, UDS je svoju šarenu koalicionu prirodu pokazao i u TV spotovima – polivanje vodom Nenad Čanak i Marko Đurišić sa porukom "U dobru i u zlu", a onda streljanje Goce Čomić đubretom. Pomalo duhovna poruka na bilbordima u stilu Jehovinih svedoka "Dobra vest", zamenjena sa "Mi verujemo". Kad bolje razmislim, ostade UDS u zoni vere.

Na kraju, šta je sa favoritom, sa famoznim brojem 1?

SNS je kampanju osmislio kroz nekoliko grupa spotova u kojima imate sve osim imena stranke. Verujem da je to posledica pažljivo izvedenih ispitivanja stavova građana. Stranka očigledno nije na glasu kod birača mada ima najviše članova u istoriji višepartizma, pa je zato jedini lik na parlamentarnim izborima Predsednik Aleksandar Vučić, nosilac liste 1, Za našu decu. Ovo je verovatno presedan u istoriji izbora, da vladajuća stranka, koja ima većinu u parlamentu već osam godina, u svom kompletnom predizbornom materijalu nema ime stranke niti bilo kog člana osim Vođe.

Prvu grupu spotova čine Zanimanja (lekar, seljak, veštačka oplodnja itd), gde se život i rad ne mogu zamisliti bez Vučića, koji je omogućio da to sve funkcioniše.

Drugu grupu čine Zavičajni (Čačak pečenje i Leskovac sagapo). Tu se promoviše novoizgrađena putna mreža, odnosno bolja povezanost provincije sa centrom ili grčkim mo-

rem. Ostaje pitanje kako se porodica sa juga našla u Grčkoj na moru kada su granice zatvorene, pa naši i sad džedže ili idu preko Bugarske. Nego, naši se ipak probiše kod Evzonija, samo nije za spot.

Treću grupu čine "Deca i omladina", gde je prvi lego spot zabranjen. Tu su zato omladinci – nova lica; čak i ovde stranka nije u prvom planu jer ih je sve hipnotisao Vučić.

Posebnu grupu čine ispovesti ili "Spotovi o Vučiću", šta je radio, gde je bio, kako se osećao, gde se on obraća svojim zamišljenim oponentima u nepostojećem dijalogu. Tu on svoje protivnike naziva "neradnici i kibiceri", što je možda prišlo onoj iz Slobinog vremena "prišipetlje i satrapi".

Vučić je glavni akter i spotova kojima se poziva na bojkot, a koje je zabranio REM.

Pitanje je glasilo: "Šta možete uraditi 21. juna u Srbiji?"

Odgovor glasi: "Jedini način da ne glasaš za Vučića je da ne glasaš!"

Ovi spotovi takođe pate od manjka sadržine jer nema objašnjenja razloga za bojkot, niti uzroka, već samo odluka da nećete. Potpuno legitimno, ali mi je bilo teško da razlučim apstinenciju od bojkota i potrebe da se bojkot pokaže komšijama kao jedini izraz slobode. Da se razumemo, još nisam našao dovoljno dobar razlog da glasam, ali mi se čini da je kampanja za bojkot nedovoljno ubedljiva.

Gro kampanje, ipak, bio je Predsednik Vučić u svakom mogućem kontekstu.

I ovoga puta je stigla pred izbore podrška iz Rusije, najavljen je dolazak Sergeja Lavrova, a tokom telefonskog razgovora od pola sata sa Putinom zvanično je dobio podršku. Vučića ste gledali na otvaranju fabrika, podizanju kule u naselju Beograd na vodi, bez maske, bez šlema, na dodeli zastava specijalnim jedinicama, na Dan policije, u Bugarskoj u džipu i helikopteru, sve do ćaskanja sa robotom. Posle Pinkovog robota (ili robotice) Leposave u Zadruzi, robot Ema radi u prosveti. Luj Viton i porše Kajen – kada ih vidite, znajte da ih nema bez Srbije!

Teme koje su zato utišane u medijima bile su: korona i broj novozaraženih, poplave, Kosovo i Crna Gora. Uprkos činjenici da se izbori bliže u Crnoj Gori i Hrvatskoj, kada komšije potežu "srpsko pitanje", situacija u regionu nije u značajnijoj meri bila tema Vučićeve kampanje.

Zato nas, odmah posle izbora, očekuje suočavanje sa pandemijom koja nije prestala, i još važnije od toga – 27. juna, uoči Vidovdana, izaslanik Grenel je pozvao Vučića i Tačija u Belu kuću. Zaprati ga na Tviteru, čisto da znate šta se dešava kod nas. Emisar EU Miroslav Lajčak evidentno kasni, ne samo zbog odlaganja leta iz Ciriha.

Pobednik izbora je unapred poznat, bitka će se voditi oko cenzusa za opoziciju, a nemojte se zanositi da će posle izbora kampanja da se stiša. Tek nam sledi medijsko bombardovanje.

¶

NEĆU IZAĆI NA ZATO ŠTO JOŠ TRUNKU SAMO

“Koliko je sada ljudi sposobno da odbije da fotografiše svoj glasački listić na kome su zaokružili Aleksandra Vučića? Koliko će ljudi, pored ovih koji neće izaći na izbore, odbiti da glasa za njega? Da li postoje ljudi koji još uvek drže do sebe? Da li još uvek postoji samopoštovanje? Da li još uvek postoji dignitet? Ovaj režim je jako mnogo uradio na ponižavanju ljudi”

Kada bolesna atmosfera društva ili kakva neumesna “lična” poruka s vrha vlasti snažno dotakne majstora filmske režije, scenaristu, esejistu kakav je Goran Marković, onda je sudar njegove moralnosti i umetničke rafiniranosti sa brutalnom stvarnošću praktično neizbežan. I kao da ga se nimalo ne tiče to što su svi ostali umorni ili zgaženi, njegov osećaj da se mora ostati na visini čoveka, a naročito u današnje vreme, ostaje neprikosnoven.

“Danas mi je stiglo pismo potpisano od izvesnog Aleksandra Vučića”, piše Marković u svojoj kolumni na Peščaniku obraćajući se pošiljaocu, a povodom uplate od 4000 dinara i 100 evra na penzionerske račune. “Odakle ti, uopšte, ideja da bih za određenu sumu novca mogao zavoleti nekoga kao što si ti? Tvoje pismo, koje po sadržaju i stilu pripada pornografskoj literaturi, očigledno računa sa manjkom dostojanstva i samopoštovanja primaoca. Po svoj prilici, građane ove zemlje smatraš nebuloznom gomilom crva koja je spremna na svako poniženje ne bi li se dokopala nekog otpatka, bedne crkavice, milostinje koju im deliš iz njihovog sopstvenog (!) džepa. I sve to činiš reklami-

rajući svoju kriminalnu organizaciju koja u najboljim gangsterskim manirima troši naš opljačkani novac, pri tome ne propuštajući da istakne svoju osionost i primitivni mrak. E, pa, ja nisam od tih. Zato tvoje pismo shvatam kao uvredu koju neću zaboraviti. Prevršio si meru.”

“VREME”: Nedavno ste, pred ove “izvesne” izbore, potpisali apel u kome se od predsednika Vučića traži da podnese ostavku. Taj apel je potpisalo oko 50 intelektualaca, javnih ličnosti, profesora univerziteta. Koji je domet takve inicijative?

GORAN MARKOVIĆ: To je gest koji neće imati nikakvog praktičnog efekta, ali će imati moralnog značaja. I premda nema nade da će se dogoditi bilo kakva reakcija, a kamoli ostavka predsednika, mislim da on i ljudi oko njega treba da znaju šta misleći ljudi osećaju i da imaju to u vidu. Zato što su isuviše opušteni u svojoj svemoći i ne shvataju koliko je veliko nezadovoljstvo, kao i da ljudi ne mogu više da izdrže ovu situaciju. Možda će im to biti neki znak, ne znam da li će iz toga izvući pouku (sigurno neće), ali ja sam svoju savest umirio. Predlog je bio razuman i častan tako da nisam imao razloga da ga ne potpišem.

Jedan od anonimnih komentara na tu vest glasio je: ne može ništa da se promeni, u se i u svoje kljuse, a vesti i političare pratiti što manje. Da li je to novi model građanina i glasača? I u kakvoj je to vezi sa opcijom za bojkot?

Uopšte ne volim tu reč i ne pripadam nikakvim pokretima za bojkot. Lično, neću izaći na izbore zato što još uvek imam trunku samopoštovanja. Ne želim da učestvujem u jednoj, a to je i svakom detetu jasno, nameštaljci, u sveopštoj prevari. Moje pravo je da kažem: znam o čemu se radi, hvala, bez mene. I to je moj razlog zašto neću izaći na izbore, a da li smatram da bojkot kao pokret ima smisla i da li će nešto učiniti, stvarno nemam stav o tome. Ne verujem da će bilo šta suštinski da se promeni, pogotovo što vidim kako u poslednje vreme ova svemoćna vlast, koja je na prevaru, ucene i sve moguće prljave radnje došla do statusa svemoći, pokušava da u poslednjem trenutku napravi privid neke opozicije, neke demokratije i kako se trudi da, ako ne pomaže, onda ne dira opozicione stranke koje izlaze na izbore.

Sve je veći deo biračkog tela koji ne nalazi više uporište ni u jakoj

IZBORE UVEK IMAM POŠTOVANJA

Fotografije: Marija Janković

političkoj ideji, ni u snažnoj političkoj grupaciji, pa izgleda da se najzad stiglo do "golog" čoveka i njegove sasvim individualne odluke o izborima?

To može biti i jako pozitivno. Narod koji stalno ima potrebu da ima vođu, to jest oca, treba da dođe do stadijuma kada će shvatiti da oca – nema. Otac je pokojni, a narod je siroče. Svako od nas se oseća kao siroče i jedino što možemo da uradimo jeste da uzmemo stvari u svoje ruke i da počnemo da odlučujemo sami. Tako da, na primer, samo odbijanje izlaska na izbore jeste odluka koja neće imati praktične konsekvence, ali će imati dugoročne posledice za promenu svesti ljudi.

U poslednje vreme se, inače, dešavaju stvari koje su vrlo pozitivne. Za mene je, na primer, jedna od najpozitivnijih stvari rađanje pokreta Odbranimo reke Srbije, odnosno Odbranimo reke Stare planine, Toplodolci. To su ljudi koji su preuzeli stvari u svoje ruke i pokušavaju da spreče izgradnju malih hidroelektrana i uništavanje prirode. Čujem da ih je Brnabićka nazvala anarhistima. Pa dobro, šta fali anarhistima ako sa druge strane imate terorističku vlast? Uostalom, ako ćemo pošteno, jedina politička opcija koja je meni bliska je anarhizam.

■ **“Svako od nas se oseća kao siročić i jedino što možemo da uradimo jeste da uzmemo stvari u svoje ruke i da počnemo da odlučujemo sami. Tako da, na primer, samo odbijanje izlaska na izbore jeste odluka koja neće imati praktične konsekvence, ali će imati dugoročne posledice za promenu svesti ljudi”**

Ili, vidim juče da su građani Pančeva protestovali zbog seče drveća u parku, porušili su ograde i ušli u zabran vlasti. Ljudi se odjednom oslobađaju, rekao bih. Postoji klica nekog samoosećanja da lično, kao pojedinci, mogu nešto da urade. Znači, ja neću da učestvujem u tim njihovim izborima, ali neću ni da se zaključam u sobu nego ću da probam da izađem na ulicu i da demonstriram svoje shvatanje sveta. To je jako bitno i mislim da se tu polako stvari razvijaju. Tu je slaba tačka ove vlasti, ona ne računa da će ljudi početi da se oslobađaju. Prvo od straha, a onda i od autoriteta, na kraju i od predrasuda, iluzija i gluposti kojima su decenijama trovani. A posle oslobađanja straha dolazi, po mom mišljenju, sledeća faza u kojoj ljudi kažu njima: vi ne postojite, vi ste ništa.

Pa kako, kad ipak postoje?

Ne, ne. Postoje dokle god mi mislimo da oni postoje i dok verujemo da oni postoje, a oni su samo jedna kriminogena šačica, jedna šačica sumnjivih tipova. Nisu oni volja naroda, volja ljudi. Oni su samo uspeli da raznoraznim prevarama, učenama i uz pomoć milion takvih stvari dođu na vlast, da se učvrste na njoj, kako bi sada mogli kao svaka mafijaška organizacija da sve to krčme. E sada, ako ljudi odjednom kažu: “Ne, vi ne postojite!” onda oni zaista postaju – ništa. Ja, recimo, smatram da oni ne predstavljaju nikoga i ništa. To je moj stav, zato i ne izlazim na izbore. Neću da izlazim na izbore koje organizuje niko i ništa. Isto tako kao što su i ljudi sa Stare planine u jednom trenutku shvatili da mogu da se suprotstave nekim bahatim kriminalcima koji su došli da im oduzmu jedino što imaju – život, reke, vazduh. Bio sam na Staroj planini i to je stvarno poslednje uporište prirodnog sklada. I to sada neko hoće da otme

i uzme pare tako što će da gurne reke u cevi. To nije prirodno i ne može da opstane. Može da se upropasti koliko se stigne, ali ne može da opstane. Kao što ne može da opstane ni ova vlast. Jer i ona predstavlja, na neki način, protivprirodni blud.

A opet, kada pogledate širu sliku uključujući i sve skupove vlasti, autobuse, disciplinovanu masu, postoji li i dalje ta vibracija oslobođenih ljudi?

Rekao bih da postoji. Ili možda ja samo želim da je tako? Ne znam da li se stvarno dešava, ali rekao bih da taj maleni niz pobuna govori u prilog tome. Pre nego što je Milošević pao, radio sam dva filma za tadašnji B92. U oba filma se vidi da je pobuna postojala, da se to rađa čak i u najgorim vremenima. Prvi film se zvao *Poludeli ljudi* i ticao se '96, gde sam posmatrao masu kao fenomen pobune. Posle toga snimio sam film *Nevažni junaci* gde sam posmatrao pobunjene pojedince. Ideja tog filma je da prikaže da postoje ljudi, individue, koji se sami bune protiv totalitarnog sistema iako je to možda uzaludno, iako je to Sizifov posao. Napravio sam portrete nekoliko takvih “malih” ljudi koji su rekli ne. Mene je to bilo fasciniralo.

Pitam se, na primer, koliko je ljudi sada sposobno da odbije da fotografiše svoj glasački listić na kome su zaokružili Aleksandra Vučića? Koliko će ljudi, pored ovih koji neće izaći na izbore, odbiti da glasa za njega? Da li postoje ljudi koji još uvek drže do sebe? Da li još uvek postoji samopoštovanje? Da li još uvek postoji dignitet? Mislim da se dosta radilo na tome da se sve to uništi. Ovaj režim je jako mnogo uradio na ponižavanju ljudi.

A drugo, sve je uprostačio tako da su ovo najprostačkija vremena u istoriji

Srbije. Zemlju vodi jedan vođa navijača, on se tako ponaša i ima takav rečnik. On sedi u masi na tribini stadiona i arlauče na one druge, protivničke navijače, vređajući ih. I cela naša stvarnost je svedena na razmenu psovki, uvreda, ponižavanja, nipodaštavanja, nepoštovanja, nedostatka empatije.

Kad sam bio u Španiji na nekom festivalu, pošto volim fudbal, otišao sam na jednu fudbalsku utakmicu, gledao sam Valensiju. Tamo su ljudi sedeli sa malom decom, izašli su u provod na fudbalsku utakmicu, navijali su vrlo kulturno. I onda se desilo nešto što nikada neću zaboraviti: završila se utakmica, krenulo je nas 30.000 ljudi prema gradu i najednom su se svi zaustavili. Mislio sam da se nešto opasno desilo, ali ne, upalilo se crveno svetlo za pešake. Na semaforu se zaustavilo 30.000 ljudi, možete li u to da poverujete?

Ovde se zdušno radilo na eliminisanju civilizovanog načina života. Vođa navijača se potrudio da zavladaju prostački, primitivni odnosi i ljudi su jednostavno zaboravili da postoji nešto što se zove samopoštovanje, ili poštovanje drugog, ili osećanje za bilo koji element vrednosti iz civilizovanog načina života. Moguće da se to ipak može povratiti. Mnogo puta sam bio svedok, i ovde i u drugim zemljama, gde je izgledalo da je sve izgubljeno, pa se ispostavilo da nije.

Da zaista nije tako, izbori bi ovde možda mogli doneti i neku šansu za promenu. Ali, kada bi sada bilo vreme kao što je bilo pre 10 ili 15 godina,

■ **“Zemlju vodi jedan vođa navijača, on se tako ponaša i ima takav rečnik. On sedi u masi na tribini stadiona i arlauče na one druge, protivničke navijače, vredajući ih. I cela naša stvarnost je svedena na razmenu psovki, uvreda, ponižavanja, nipodaštavanja, nepoštovanja, nedostatka empatije”**

kada su se pred izbore održavale velike stranačke konvencije koje su podržavale mnoge javne ličnosti, da li biste bili gost nekoj od stranaka?

Ne. Na poslednjoj konvenciji na kojoj sam bio dao sam podršku Saši Jankoviću, tada smo još uvek svi verovali da je moguće izaći na izbore i pobediti. Kasnije je, naravno, postalo jasno da je to bilo apsolutno nemoguće. Ali, ima i toga da ja nisam neko ko se partijski organizuje i ko predaje svoju snagu i kreativnost nekoj partiji.

Videli smo da se ne slažete ni sa svojim Pokretom slobodnih građana.

Da, u manjini sam.

I sve što kažete sasvim je suprotno od onoga kako je odlučio taj pokret, ali vi ste i dalje njegov deo.

Zato što verujem u demokratiju i zato što verujem da ako sam u manjini, ne moram da budem neprijatelj onima koji su u većini. Prihvatam odluku većine. Ne slažem se s tom odlukom i mislim da je pogrešna, ali ne želim od toga da pravim sukob.

Ne želite zbog toga da izađete iz Pokreta?

Ne. Radi se jednostavno o tome da ja mislim drugačije od većine, kao i uvek. Zbog toga nisam iznenađen tom situacijom. Nisam formalni član nijedne stranke, pa ni PSG, ja sam u njegovom Političkom savetu koji čine stariji, časni i pametni ljudi, to nisu pokvarenjaci koji su ušli u partiju samo da bi se dokopali nekog čara. To su civilizovani ljudi koji imaju određeni stav i to što se moj stav razlikuje od većine nije razlog da ih ne podržim. Ono što je sigurno to je da su njihove namere poštene, da nisu kalkulantske. Kad bi ti ljudi na bilo koji način šurovali sa vlašću, momentalno bih se okrenuo i više me niko od njih ne bi video. Ali, nije

tako. Oni veruju u mogućnost da se izlaskom na izbore nešto može učiniti, a ja smatram da su izbori najobičnija prevara. Inače, svoje angažovanje doživljavam kao spas za dušu, delam po svojoj savesti i ako to neko hoće da primeti, neka primeti, ako neće, opet dobro. Miran sam što se toga tiče.

Pre godinu dana rekli ste mi u intervjuu za “Vreme” da u ovoj zemlji imamo dva pola ljudske egzistencije: zlostavljanje i slobodu. Važi li ta podela i dalje i u kom odnosu sada stoje zlostavljanje i sloboda?

Ako bih morao nekako da krstim današnje stanje, to više ne bi bilo zlostavljanje, nego – sadizam. Od strane vlasti to je seirenje nad tuđom nemoći, a sa strane ovih drugih to nije više sloboda nego roptanje. Oni koji još uvek veruju u slobodu, pravdu, ljudskost, ropću. Tako da postoji jedna apsolutna, perverzna nadmoć sadista i nemoć onih drugih koji su čak na neki način i mazohisti. Možda je to previše drastično rečeno i suviše pojednostavljeno, ali činjenica je da jedni uživaju u svojoj nadmoći, a da drugi ropću u svojoj nemoći. Tako ja vidim sadašnji trenutak.

Postoji li nada, rešenje? Kako ste, na primer, reagovali kada ste čuli da EU neće doći u Srbiju da kontroliše izbore zbog straha od korone?

U Evropskoj uniji sebično gledaju samo svoje interese i mi njih uopšte ne interesujemo. Možda s pravom, jer ko smo mi? Narod u nestajanju, narod koji broji oko par miliona smušenih, izgubljenih duša. Za njih mi smo nebitni. Oni na sve gledaju pragmatски, razmišljaju o tome šta može da pokvari njihove interese. Sećam se da mi još od Slobodana Miloševića ispunjavamo neke uslove pa ćemo, navodno, postati članovi EU – to su

gluposti, zamajavanje. Ja sam se smirio otkad sam shvatio da nikad nećemo ući u EU. I sada sam, što se toga tiče, savršeno miran. Ozbiljno. Šta imam da se sekiram za nešto što se nikada neće desiti. Samo da gubim životnu radost nadajući se nečemu što nema nikakvu šansu da se ostvari? Ne možemo da se oslonimo na bilo koga osim na sebe same. Ali, kažem, jedina grupa ljudi na koju bih ja mogao da se oslonim jesu oni gorštaci iz Toplog Dola. To su jedini ljudi za koje verujem da mogu nešto da urade u životu. Ili ovi Pančevci. Nema drugih. Znači, oni koji su pokazali, s oprostjenjem, da imaju muda.

U organizovane političke stranke više nemate poverenja?

Kao deklarisani anarhista ne obraćam mnogo pažnju na organizovane gluposti. Možda sam nekad verovao u Demokratsku stranku, glasao za nju nekoliko puta misleći da oni predstavljaju nekoga ko će nas odvesti do civilizovanog društva. Ali, kada su počeli da se raspadaju u derivate, u desetine raznoraznih interesnih grupa, kako onda da ne kažem: Pa, nosite se svi! Kada je Đinđić ubijen, oni su tu tragičnu okolnost iskoristili da se raspadnu. Nisu se tada zbili, nisu postali još jači, nego su, naprotiv, postali krpe.

Zato ne verujem mnogo u partije. Ovde su jedine ozbiljne stranke SNS i SPS, zato što su organizovani po staroj, dobroj mafijaškoj tradiciji. Tu se zna pravilo, zna se ko je “kum”. I zna se šta sleduje onima koji ne slušaju. Meni su u poslednje vreme najzanimljiviji socijalisti. Njih vidim kao grupu milionera, kao lovane koji su se nafatirali tokom niza godina. Jedan prijatelj mi je ispričao vrlo zanimljivu stvar. Sreo je jednom prilikom, u ovo Vučićevo vreme, Ivicu Dačića i pitao ga kakva je zapravo sada politika SPS-a, a Dačić mu je rekao, naravno, vrlo duhovito: “Naša politika je – Nemci prolaze, a mi se pravimo mrtvi.” I to je ta politika. Kada ovi prođu, oni će ponovo da ustanu. Pa ako dođu partizani, oni će ponovo da se prave mrtvi.

Najnoviju kolumnu na Peščaniku, pod nazivom “22. jun”, završavate rečima: “Grozničavo sam razmišljao: Izgleda da me još uvek niko ne proganja. Možda i neće? Ili će lov na neistomišljenike početi kasnije?” Zaišta, kako će se sve ovo završiti?

Ima tu jedna caka, a to je da kada dođe do određenog broja godina, onda se ne plašite više ničega. Zato me i čudi kad vidim da se stari ljudi plaše, o tome sam nekoliko puta govorio. Šta ima da izgube? Mislim, treba nekako časno završiti život, treba učiniti nekakvu životnu poentu. Nikad neću zaboraviti slikara Miću Popovića koji se pojavio 1996. na studentskim protestima, kako je govorio fenomenalno! Kada je to izgovarao, bio je na kraju života i posle toga je vrlo brzo umro. Nije se plašio kao ovi današnji penzioneri koji se tresu i kažu: Bolje da glasamo za Vučića, preživemo nekako uz njegovu pomoć, on će nam dati nešto, udeliti neku crkavicu... To stvarno ne razumem.

■ **“Oni su samo jedna kriminogena šačica, jedna šačica sumnjivih tipova. Nisu oni volja naroda, volja ljudi. Oni su samo uspeli da raznoraznim prevarama, učenama i uz pomoć milion takvih stvari dođu na vlast, da se učvrste na njoj, kako bi sada mogli kao svaka mafijaška organizacija da sve to krčme”**

Ipak, uvek govorimo o sveprisutnom strahu. Otkuda on baš sada u tolikoj meri kada ga je čak i devedesetih bilo manje?

Sada je prisutna nova dimenzija koja tada nije postojala, a to je fašistoizacija društva. Fašističke snage su u usponu i verovatno su prilično pomognute od režima, i moralno, i fizički, i materijalno. Tu su svi ovi zavetnici, levijatani, vacići, fire-ri, i sve je to u nekoj vrsti harmonije sa režimom. Desničarska falanga, od Šešelja pa nadalje, u velikom je naletu i ona izaziva strah. Milošević nije bio fašista, bio je možda nešto drugo, ali ne i fašista. Desnica je danas u velikoj premoći nad levicom. Milošević i njegova verna ljubav ubili su levicu, satrli su je, ona ne postoji. Ovaj SPS je, kao što sam rekao, ekipa milionera koja krcka svoje parice. Da li se oni možda bore za neke obespravljene radnike, da li su u sukobu sa vlašću

oko prava radnih ljudi, da li se bore za sirotinju? Pa, oni nemaju veze s tim, oni bukvalno nemaju veze s tim! Tako da je, po mom mišljenju, nalet desnice doneo ova mračna olovna vremena. A fašizam uvek donosi taj mrak. Oseća se olovo u vazduhu. Jedina levica su zapravo anarhisti i kad kažem za sebe da sam anarhist, to ne znači da sam član neke anarhističke organizacije, ja sam samo anarhist u filozofskom smislu.

Fašizam koji pominjete opet nas dovodi do onih vaših dramatičnih slutnji?

Nadam se da neće doći do Noći dugih noževa, što je nekako logičan sled. A znamo šta se desilo u Noći dugih noževa. Tada su raspuštene ultradesničarske,

A “šta će biti posle” sa slobodnimislećim ljudima?

Mislim da će oni sedeti zaključani u stanovima sa ormanima namaknutim na vrata.

Kada premijerka Brnabić kaže “neću” na pitanje hoće li proveriti da li je izvesna osoba kriminalac, čemu mi prisustvujemo, demonstraciji čega?

Problem sa premijerkom je što je izgleda počela sebe ozbiljno da shvata. Ne vidi sebe kao fikus, kako su je neki ljudi lepo nazvali, nego je počela sebe da doživljava kao hrast. Ali saksija u kojoj ona raste je – mala. Tako da će kad-tad doći do sušenja te biljke. Da se ona držala svog statusa fikusa, ni po jada, nego je sad odjednom počela da oštro govori, da ima neko mišljenje, što je očigledno za nju pogubno. Ako misli da preživi sve ovo, ne bi trebalo da daje glasa od sebe.

Izbori su u nedelju. Šta će vas najviše interesovati kao rezultat: koliko je glasova dobio Vučić, koliko je ljudi bojkotovalo izbore, koliko je glasova dobio PSG...?

Ovi na vlasti će dobiti onoliko koliko smisle da im treba i koliko odrede da je najmanje sumnjivo. Da li će to biti 54 odsto, 71 odsto, 62 odsto, nebitno, oni će to sami da odrede i da naprave sebi parlament. Međutim, ja nisam politički analitičar i neću se baviti procentima. Baviću se fenomenima ljudskog ponašanja, to me interesuje. Moram da kažem da smo mi umetnici, pogotovo mi koji se bavimo dramskim umetnostima, na neki način profiteri u ovakvim okolnostima. Zato što i u najgorim situacijama pronalazimo materijal za ono čime se bavimo, pa to može biti i jedno ovako sumorno vreme.

Pratite li politički predizborni program, predstavljanja stranaka, debate?

Ne, naravno, ne interesuju me. Ja sam već u fazi da kad se on pojavi, znate već o kome govorim, odmah gasim televizor. A i sa vesti sam se “skinuo”. Nema više svrhe. Više volim da to vreme iskoristim i pročitam nešto dobro, uvek ima dobrih knjiga koje sam propustio da pročitam. Za vreme korone nisam mogao da čitam, ali evo sada već možda mogu. ¶

IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

Glasački bankrot

Osam godina nakon belolističarskog larpurlartističkog festivala, ovde od politike kao javne delatnosti u slobodnom pluralističkom okruženju nisu ostale ni froncle

Da me nije mrzelo da kopam po arhivama tražeći tačan datum, mogao sam nedavno da proslavim – hm: da obeležim; razloga za slavlje baš i nema – tačno trideset godina otkako sam glasač/birač u višestranačkoj demokratiji, političkom sistemu koji sam kao mlad čovek prizivao i priželjkivao, pa se pomalo i boruckao za njega, u skladu sa svojim skromnim mogućnostima.

Bio je, dakle, vedar majski dan 1990. kada je Socijalistička republika Hrvatska, jedna od šest federalnih jedinica SFRJ, održala "prve demokratske izbore". Novoproglašena demokratija me je, dakle, zatekla kao građanina SRH. Uskoro to više neću biti. Uskoro, doduše, ni SRH više neće biti SRH nego RH, a SFRJ će nestati u bespućima povijesne zbiljnosti. Za njenim ubicama se još traga, mada su dobro poznati organima istorijskog gonjenja.

Hrvatska je tog vedrog majskog dana izabrala nešto što ni pas s maslom ne bi pojeo, a ja sam se prvi put suočio s činjenicom da sam stranac – u više smislova te reči. Koji mesec kasnije, i Srbija će slobodno izabrati nešto što pas s minimumom samopoštovanja ne bi ni onjušio. Ostatak mog višestranačkog demokratskog građanskog života provešću u Srbiji, a jedina razlika će biti u tome što sam u samo jednom smislu manje bio stranac nego u Hrvatskoj – a i to mani, što bi rekao pesnik. Jer, manjina sam ipak bio, kako god uzmeš. Naročito do 2000. Posle – kako kad. Zapravo, kad bolje pogledam, bio sam i ostao manjina čak i u retkim prilikama kad bi se učinilo da kakva-takva većina glasa po mom ukusu. Od maja 2012. smo se rasterećeno vratili na fabričke postavke, pa dokle izduramo.

Šta hoću da kažem ovom ličnoistorijskom retrospektivom? Od 1990. do danas uvek sam glasao, kada i gde god mi je to bilo fizički i pravno moguće. Nisam bio ni lenj ni blaziran ni "iznad situacije", ni "razočaran u sve" jer "svi su isti" a samo sam ja bolji, nisam govorio niti mislio da "nemam za koga da glasam", nisam crtao čiča Gliše i pravio se pametan na osobito ohol i štetočinski način; bilo mi je tek stalo do toga da iskoristim građansko pravo za koje sam se zalagao i za koje sam bio i ostao uveren da ima dubokog smisla čak i onda kada frustrirajuće dugo ne vidiš neposrednu vezu između svog glasa i onoga što se u stvarnosti oko tebe događa. Glasao sam za razne Paniće, Koštunice (da, naravno! A šta je trebalo da uradim 24. septembra 2000?! I opet bih!), Tadiće, Jankoviće, za DOS, za "žute", za rani LDP, za svakoga ko je bio Ovo jer, hvalabogu, nije bio Ono. Šta je Ono, pitate? Ono je sve ono što me je morilo, i uglavnom nadglasavalo, od 1990. do danas. Mada sam svima javno nalazio hiljadu zamerki,

bio sam svestan da je višestranačka demokratija igra nulte sume: ako ne uložiš ili ako protračiš svoj glas, ostavićeš prazno mesto za onoga koji svoj glas uvek ulaže. A to je najčešće neko po čijem glasu ne bi voleo da živiš. Pa onda barem nemoj u tome da mu pomažeš...

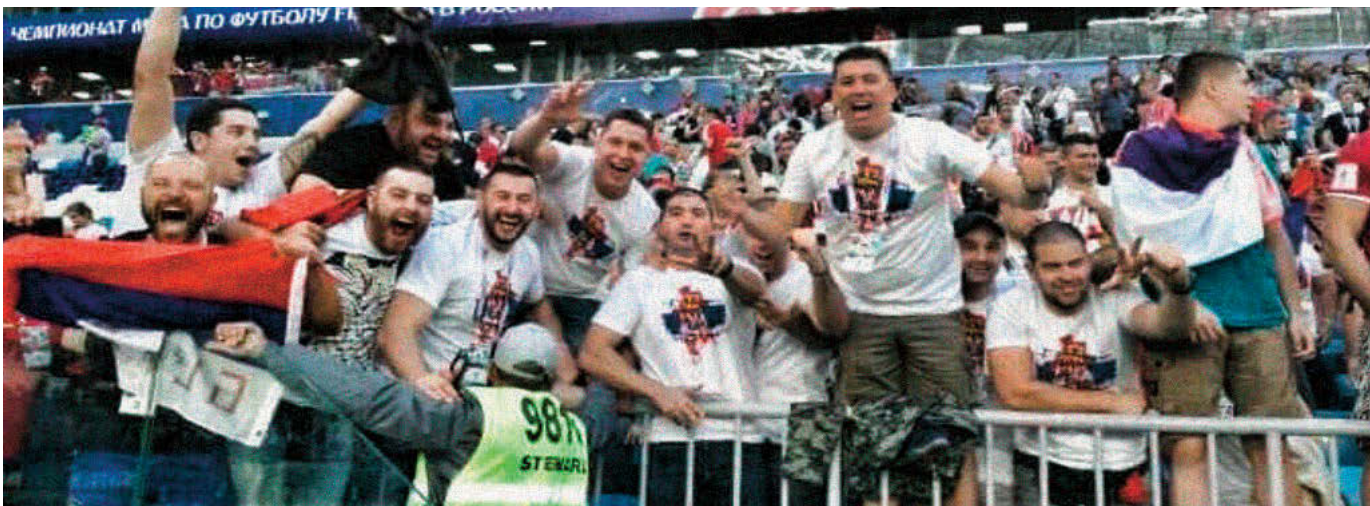
U nedelju su još jedni izbori u mom životu, neću da brojim koji. Samo što ovaj put, a protivno svim svojim načelima i pogledima, ja na njih neću izaći. Znači li to da sam promenio načela i poglede? Ne, ni najmanje. I dalje mislim da je infantilna glupost ne izaći na izbore, ili se na njima "belolističarski" budalesati. Pa ipak – ne. Zašto? Osam godina nakon belolističarskog larpurlartističkog festivala, ovde od politike kao javne delatnosti u slobodnom pluralističkom okruženju nisu ostale ni froncle. Ovde, zapravo, politike više nema; tek slabašne nade da bi možda jednom opet moglo da je bude. Samo što ja ne vidim da ta nada makar i malim delom ide kroz moj glas za neku od stranaka i organizacija koje će na ove i ovakve izbore izaći. Mada uopšte ne spadam među one koji su ubeđeni da su baš svi koje ćemo gledati na izborima "kupljeni" za trideset Vučićevih – to jest, naših – srebrnjaka. I uopšte neću nagovarati bilo koga drugog da ne glasa, ma kakvi, čak uopšte nisam siguran da je meni pametno što ne glasam, niti da se možda neću pokajati zbog toga.

Dobro, ne glasam, dakle – bojkotujem izbore? Ne, ili barem: nisam siguran u to. Sigurno je samo da ne izlazim, ali bojkot kao ideja i praksa, u konkretnoj situaciji, vrlo mi je neubedljivo sredstvo političke borbe, iz prebrojnih razloga, od kojih je jedan i taj da ga smatram debelo zadocnelim. Odavno sam opoziciji predlagao bojkot, valjda 2014, pa 2016 – niko me nije shvatio ozbiljno. Ali, ne samo zato. Bojkot je, hteli ne hteli, ovde u velikoj meri identifikovan kao politička akcija i politički trejdmark Saveza za Srbiju. Ne želim, međutim, da imam baš ništa sa Savezom za Srbiju, smatram da je to vrlo nehigijenski, objašnjavao sam u ranijim prilikama zašto. Ne osećam nikakvu obavezu kao građanin i (ne)glasač prema savezu u kojem se nalaze ljudi koji bi, samo da dođu u priliku, ukinuli i zabranili sve ono za šta se borim otkad politički mislim.

Pa dobro, šta ja onda hoću? Ništa, i baš u tome je problem. Nisam iznad nego verovatno ispod situacije, nemam ni nemira ni strasti, ne nadam se ničemu. Mislim da ništa ne bih postigao glasanjem, ali znam i da ništa neću postići neglasanjem. Koje utoliko i nije "moralni čin" nego puki akt očajanja, nihilizam koji ni u sebe ne veruje, govno s mlekom, ništa s mašnicom. Samo, dakle, oglašavam lični glasački bankrot, i to je jedini legat ovih trideset godina glasanja: gde si bio – nigde, šta si radio – ništa. *Good night and good luck.*

Četiri prikazanja Danila Vučića

Da je Vučić hteo i da nije bio informisan o tome gde mu se “dete” smuca, on bi prekinuo njegovo druženje sa Aleksandrom Vidojevićem zvanim Aca Rošavi još 2018. godine, kada su njih dvojica prvi put uslikani zajedno, i to tako što bi obavio ozbiljan razgovor sa sinom. A ako već nije u stanju da “dete” kontroliše, Vučić stariji je mogao gospodina Rošavog zamoliti da prestane da se viđa sa Danilom, kao što je onomad uspešno zamolio huligane da ostanu kod kuće i ne prebiju pripadnike LGBT zajednice na Paradi ponosa. Da li bi se Rošavi oglušio o tu molbu? Da Vučić stariji nema nikakve veze sa ekipom svog sina, on bi zahvalio portalu KRIK zbog toga što je obelodanio s kim se Danilo druži, a ne upotrebio celokupnu propagandnu mašineriju da se obračuna sa ovim istraživačkim centrom

Oдавно je već u narodnu književnost ušla ona legendarna rečenica Slobodana Miloševića kojom je nevesto pokušao da pojasni kako je njegov sin postao imućan. Milošević je otprilike rekao da je Marko od malih nogu pokazivao preduzetnički duh i da je zaradio brdo para “noseći gajbice”, pa ih je kasnije uložio i oplodio. Ova izjava, milion puta podsmešljivo ponovljena među narodom, kao i ukupan Markov angažman, verovatno su Miloševića koštali vlasti više nego svi ratovi koje je vodio protiv susednih država.

Slobin i Mirin sin je tokom devedesetih stekao bogatstvo koje se merilo milionima maraka dok su građani Srbije skapavali od bede tela i duha, hermetički zatvoreni, bez kontakta sa spoljnim svetom, kupu-

jući cigarete u studentskim domovima, a benzin u plastičnim flašama kod preprodavaca krajputaša. Kao mladić, Marko je drugovao sa kriminalcima i političarima, pa se potom počeo baviti, i to vrlo veherentno, švercom cigareta, pa je potom otvorio u Požarevcu ekskluzivnu diskoteku “Madona” i monumentalni zabavni park za decu pod nazivom “Bambilend”. Imao je i lanac parfimerija. Svoju nasilnost praktično je javno demonstrirao u maju 2000. godine kada je sa telohraniteljima i saradnicima iz kriminalnog miljea pretukao trojicu članova požarevačkog Otpora. Tukao ih je pištoljem. Spominjala se tu i motorna testera kojom se pretilo žrtvama, a fotografija unakaženog lica jednog od otporaša (Radojko Luković) postala je simbol borbe protiv Miloševićeve diktature.

ZLATNA MLADEŽ: Danilo Vučić u sumnjivom društvu 2018 i 2020.

Fotografije: KRIK

Postavlja se pred psihologe i sociologe pitanje zašto prebogati autoritarni vladari južnoameričkog tipa, kakvi su svakako i Slobodan Milošević i Aleksandar Vučić, svoju decu ne pošalju, kad su već u mogućnosti, negde u inostranstvo – da uče škole, treniraju jezike, da se malo produhove i oseću kako je živeti u normalnom okruženju, već ih zadržavaju ovde, u ovoj prečvarnici od države, da druguju sa krajnje sumnjivim tipovima. Zar ne bi bilo logično da roditelji deci požele da žive negde gde čovek čoveku nije vuk?

Samo tragično naivni bi pomislili da je u pitanju nekakav patriotizam/nacionalizam. Pre će biti da je na stvari iskon-

ska, sebična potreba roditelja-vladara da decu drže uza se, da ih možda pripreme za preuzimanje prestola, pa da žele da u tim pripremnim radnjama iskuse svu surovost življenja, borbe za novac i vlast na Balkanu. Možda je u pitanju i beskrajna "razmaženost" dece odrasle, kao i roditelji, u pink-kulturi, kojima su privlačniji "žestoki momci" i "silikonske devojke", te razna ovde prikladna bahaćenja, nego neki tamo Londoni i Parizi, ili ne daj bože smarajuće knjige.

Bilo kako bilo, potpuno je sigurno da je Marko Milošević zaradio milione uplovivši u kriminalne vode uz podršku roditelja, što govori o karakteru tadašnje vlasti u Srbiji. Kao što o karakteru sadašnje vlasti govori činjenica da se sin Aleksandra Vučića, "dete" Danilo, druži sa osobama koje se sumnjiče da su kriminalci uz znanje njegovog oca. Naime, pre neki dan

kuće i ne prebiju pripadnike LGBT zajednice na Paradi ponosa. Da li bi se Rošavi oglasio o tu molbu? Da Vučić stariji nema nikakve veze sa ekipom svog sina, on bi zahvalio portalu KRIK zbog toga što je obelodanio s kim se Danilo druži, a ne upotrebio celokupnu propagandnu mašineriju da se obračuna sa ovim istraživačkim centrom.

Nema, naravno, dokaza za tu tvrdnju, ali se zaista postavlja pitanje da li je veza Danila i Vidojevića samo deo ukupnih, veoma dinamičnih odnosa koje naprednjaci imaju sa pripadnicima podzemlja. Nikada ne treba smetnuti s uma da su odlične veze Vučića starijeg sa navijačkim huliganima bile razlog njegovog brzog prodira u vrh Srpske radikalne stranke s početka devedesetih, kao i da se u ovim dobrim "rilejšensipovima" krije ne beznačajan deo njegove današnje političke snage.

ku iz vrtića igra sa drugarima na segakonzoli. Sličnu situaciju smo imali u maju kada je, u okviru KRIK-ovog teksta o sukobu "kavačkog" i "škaljarskog" klana, objavljena fotografija na kojoj Danilo strasno grli Vidojevića u jednom noćnom klubu – samo što se ovoga puta u "odbrani" svog sina posebno istakao Vučić predsednik. On je u više navrata svojim srceparajućim izjavama jedan deo Srbije rasplakivao, a drugi – zasmejivao i zabrinjavao.

Vučić je, između ostalog, valjda zaboravivši na izjavu velikog prethodnika Slobodana Miloševića, rekao kako je njegov sin običan i fin momak koji preživljava tako što "nosi kutije". Prema rečima Vučića, Danilo radi u jednoj prodavnici na Vračaru za platu od 550 evra. Ovaj iskaz rečito govori o tome koliko je Vučić izgubio dodir sa realnošću, pa je reakcija

je na portalu KRIK-a obelodanjena fotografija na kojoj se Danilo Vučić vidi kako sedi, između ostalih, u društvu Aleksandra Vidojevića, čoveka kojeg policija sumnjiči da pripada zloglasnom "kavačkom klanu". Inače, reč je o četvrtoj objavljenoj fotografiji koja svedoči o izuzetnoj bliskosti predsednikovog sina i Ace Rošavog, kako glasi nadimak Vidojevića. Da je Vučić hteo i da nije bio informisan o tome gde mu se "dete" smuca, on bi ovo druženje prekinuo još 2018. godine, kada su njih dvojica prvi put uslikani zajedno, i to tako što bi obavio ozbiljan razgovor sa sinom. A ako već nije u stanju da "dete" kontroliše, Vučić stariji je mogao gospodina Rošavog zamoliti da prestane da se viđa sa Danilom, kao što je onomad uspešno zamolio huligane da ostanu kod

GLAVNA POLITIČKA ATRAKCIJA

Fotografija Danila Vučića sa ljudima osumnjičenim da pripadaju kriminalnom miljeu pretvorila se, ovih dana, u glavnu političku atrakciju u zemlji, preuzimajući lako primat od besmislene i beskrajno dosadne predizborne kampanje. Istraživački portal KRIK objavio je fotografiju na kojoj Danilo sedi sa Rošavim i ekipom, i gleda utakmicu, pa je na sebe – ponovo – navukao "buku i bes" naprednjaka i njihovih koalicionih partnera. U kampanju protiv KRIK-a uključili su se i režimski mediji i raznorazni "eksperti". Toliko je bilo reči o zaštiti dece i ugrožavanju privatnosti da bi čovek pomislio da nije u pitanju dvadesetdvogodišnji, punoletni sin predsednika, već da je novinarka KRIK-a uslikala klinca koji se po povrat-

na njegov istup na društvenim mrežama bila veoma žestoka: građani su tražili da obelodani u kojoj to prodavnici se "nošenje kutija" plaća tako velikim novcima. Mnogi su se ponudili da mu pripomognu. Druga Vučićeva izjava je još znakovitija: on je, naime, ustvrdio da su Danilovi drugari obični "navijači" i da je on, kad je bio mlad, bio mnogo problematičniji od njih. Ubrzo su cinici na društvenim mrežama konstatovali da se Danilo, uslikan u porodičnom ambijentu, sa ocem i stricem, nalazi u mnogo opasnijem okruženju nego kada sedi sa Rošavim i drugim huliganima iz zloglasne navijačke grupe "Janjičari", koja, prema pisanju KRIK-a, obezbeđuje beogradske noćne klubove i splavove, prodaje drogu, učestvuje u tučama, pucnjavama i čak ubistvima. »

Slika i prilike

“Sam Vučić je izveo svoju decu iz privatne sfere u javnu. Isticao je dvoje starije dece kao pozitivan primer izrekavši da su volonteri u toku epidemije. Danilo Vučić je punoletan i ne može se označiti kao ‘dete’”, kaže za “Vreme” Vesna Rakić Vodinelić

Medijska ekspertkinja Tanja Maksić iz BIRN-a kaže da je interesovanje medija za ponašanje predsednikovog sina Danila Vučića sasvim opravdano i da je u skladu sa etičkim i profesionalnim standardima.

“Da je Danilo Vučić bio u društvu anonimnih lica, to onda svakako ne bi bila vest od interesa za javnost. Ali, s obzirom na to da je viđen, i to više puta, u društvu osoba za koje se sumnja da pripadaju kriminalnom miljeu, onda to jeste vest od javnog interesa”, kaže Tanja Maksić za “Vreme”.

Ona ukazuje na to kako je otkrivanje “svih konekcija” nosilaca vlasti sa osobama koje mogu uticati na sprovođenje određenih politika (na primer, veze koje upućuju na trgovinu uticajem, korupciju, i sl.) – važno za javno informisanje i javnost “ima pravo da bude upoznata sa ovim okolnostima”, te podseća da Kodeks novinara Srbije eksplicitno navodi da “novinar ima pravo da istražuje sve okolnosti i činjenice o događajima koji su od interesa za javnost”. Ona podseća da u Kodeksu takođe

stoji kako je pravo na privatnost “suženo kada je reč o javnim ličnostima, a posebno nosiocima javnih funkcija”, kao i da se podaci iz privatnog života javnih ličnosti objavljuju “ukoliko je to u interesu javnosti, odnosno ukoliko imaju direktne posledice na više ljudi, ukoliko su u suprotnosti s duhom funkcije koju ta ličnost obavlja ili idejama koje javno zastupa”.

Profesorka Pravnog fakulteta Univerziteta Union u penziji Vesna Rakić Vodinelić ističe da, prema praksi Evropskog suda za ljudska prava, tzv. javne ličnosti uživaju slabiju pravnu zaštitu u odnosu na medije nego drugi građani. Ona kaže da se o tome da li je Vučićev sin javna ličnost – procenjuje “kontekstualno”.

“Već sam Vučić je izveo svoju decu iz privatne sfere u javnu. Isticao je dvoje starije dece kao pozitivan primer izrekavši da su volonteri u toku epidemije. Danilo Vučić je punoletan i ne može se označiti kao ‘dete’”, kaže Vesna Rakić Vodinelić u razgovoru za “Vreme”.

Koliko je predsednik sklon da govori istinu, svedoči i kratka biografija Danilovog jarana Ace Vidojevića Rošavog, čoveka se debelim kriminalnim dosijeom. Protiv njega su vođeni postupci za nasilničko ponašanje na utakmici, razbojništvo i nedozvoljeno nošenje oružja. Jedan je od članova kriminalne ekipe koju je predvodio u međuvremenu likvidirani Aleksandar Stanković zvani Sale Mutavi. U toku je sudski proces u kojem se Vidojeviću i saučesnicima sudi pod optužbom da su u oktobru 2018. godine demolirali beogradski noćni klub “Komitet”. U bazi policije Srbije – piše KRIK – Aca Rošavi se vodi kao član crnogorskog “kavačkog” klana. Interesantna je i informacija da je Vidojević bio vođa navijača na utakmici Partizan–Čukarički kada je grupa Partizanovih navijača isterala pripadnike Žandarmerije sa južne tribine. Bilo je to u aprilu 2018. godine.

ČETVRTO DANILOVO PRIKAZANJE

Inače, ovu, kako smo rekli, četvrtu obezbeđenu fotografiju koja svedoči o prisnosti sina Danila i Rošavog napravila je novinarka KRIK-a Bojana Pavlović na beogradskom Cvetnom trgu, nakon što je redakcija dobila dojavu o “čudnoj ekipi”

koja gleda utakmicu u jednom ugostiteljskom objektu. Kada je napravila fotografiju, novinarki su prišle osobe koje su se predstavile kao policajci i tražile od nje da izbriše snimke. Potom su se pojavili neki neidentifikovani likovi koji su novinarki, pred policajcima koji nisu reagovali, oduzeli mobilni telefon. Vratili su joj ga tek kada je to odobrio očigledno “šef parade” Vidojević. Iz ovih događaja možemo naslutiti kakva je veza i kakvi su hijerarhijski odnosi između ljudi iz kriminalnog miljea i policije. Inače, redakcija KRIK-a je u nekoliko navrata ukazivala da su u fokusu ovog istraživačkog centra kriminalne grupe i organizacije koje deluju u Srbiji i na Balkanu, a posebno “kavački” i “skaljarski” klanovi, koji su međusobno sukobljeni. KRIK istražuje veze između državnog vrha i “kavačkog” klana, tvrdeći da se država obračunava samo sa pripadnicima “skaljarskog” klana. I u taj težak i istraživački posao Danilo je sam uleteo, neprikriveno drugujući sa “kavačkom” ekipom.

Inače, prvi put je Danilo sa Vidojevićem uslikan za vreme Svetskog prvenstva u fudbalu u Rusiji 2018. godine, u grupi navijača na utakmici Srbija–Kostarika u Samari. Fotografija je lutala navi-

jačkim forumima i društvenim mrežama, u vidu zamrznutog video-kadra, a ekipa KRIK-a je potom pronašla i fotografiju AP-a na kojoj se vidi ista ekipa. Pored Danila i Vidojevića, na fotografiji je bio i Boris Karapandžić, koji je osuđivan zbog trgovine drogom, držanje oružja, kao i demoliranja kafića “Hollywood” u vlasništvu bivšeg vođe navijača Aleksandra Vavića na Karaburmi 2013. godine. Aleksandar Vučić je tada rekao da se Danilo, kao navijač, slučajno našao u ovom društvu. I tada su predsednikovi posilni javno napadali KRIK tvrdeći da je u pitanju “kriminalizacija” Danila Vučića. Takođe su tvrdili da mu KRIK objavljivanjem fotografije ugrožava život.

Da predsednik ne govori istinu, odnosno da nije u pitanju slučajan susret, potvrđuje fotografija koju je KRIK objavio u januaru ove godine. Tada smo imali prilike da Danila vidimo u sličnom društvu na obeležavanju Dana Republike Srbije u Banjaluci. Opet je tu Aca Rošavi, kao i njegov drugar Nemanja Srećković, ali su tu i ljudi koji govore da ova ekipa puca na veliko. Sa njima u društvu je i stara lisica, Zvezdan Terzić, generalni direktor Crvene zvezde, ali i sin Milorada Dodika, Igor, kao i Vuk Radivojević,

Ona podseća da je predsednik Vučić takođe obavestio javnost kako je njegov sin Danilo oboleo od virusa korona, te u kojoj se bolnici nalazi, a da je premijerka kao dokaz o volonterskoj delatnosti pokazala javnosti fotografiju dvoje starije dece predsednika sa odgovarajućim obeležjima.

“Danilo Vučić je, zahvaljujući delatnosti svog oca i premijerke, u javnosti prikazan kao mladi čovek čiji primer valja slediti. Oni su ga učinili javnom ličnošću. Zato mediji imaju pravo da prate njegov način života kao što to čine kada su u pitanju druge javne ličnosti. Medijska slika Danila Vučića, međutim, nije slika samo požrtvovanog volontera. On je ne jednom fotografisan u prijateljskim pozama sa ličnostima koje su poznatije po sumnjama na kriminalne delatnosti nego po ičemu drugom. Budući da je ovaj mladi čovek javna ličnost, javnost ima pravo da zna sve aspekte njegovog života, uključujući i one koje nisu primer za ugled”, kaže profesorka Rakić Vodinelić.

Naprednjački političari i režimski mediji upozoravaju da je fotografisanjem Danila Vučića ugrožena njegova bezbednost, kao i bezbednost njegovog oca. Vesna Rakić Vodinelić ne vidi, međutim, nikakvu uzročno-posledičnu vezu između objavljene fotografije i bilo čije ugroženosti.

“Može se sa osnovom pretpostaviti da Danilo Vučić uživa zaštitu koju nemaju njegovi vršnjaci, potomci anonimnih rodi-

telja. Fotografisanje nije ugrožavanje, niti je u ovom slučaju reč o povredi privatnosti. Sam Aleksandar Vučić time što je fotografisan njegov sin, kojeg je on sam učinio javnom ličnošću, ne može biti bezbednosno ugroženiji nego što je bio pre toga. Ako se dignutom hajkom htelo reći da je društvo Danila Vučića takvo da ugrožava njegov ugled ili ugled njegovog oca, to je nešto drugo i ne stoji u vezi sa njihovom ličnom bezbednošću”, kaže Vesna Rakić-Vodinelić dodajući da za “kvarjenje” projektovane slike o Vučiću junioru novinari ne snose nikakvu odgovornost, već da je on sam odgovoran za to.

Za Tanju Maksić način na koji režimski mediji i političari “brane” Danila Vučića predstavlja “klasičnu zamenu teza”.

“Najpre, ovde nema govora o ‘deci’, jer se radi o punoletnom licu, čije je pravo na privatnost suženo. Drugo, bilo bi mnogo delotvornije da javnost dobije informaciju o tome kakva je priroda veze Danila Vučića sa licima za koje postoje sumnja da pripadaju organizovanim kriminalnim grupama, nego da se javnosti šalju neutemeljene poruke o napadu na predsednika. Dodatno, javnost je ostala uskraćena za informaciju o tome ko su pripadnici policije koji su zaustavili i legitimisali novinarku KRIK-a, kao i zašto je njoj mobilni telefon vraćen tek nakon intervencije privatnog lica (A. Vidojevića, prema svedočenju novinarke), a ne na intervenciju policije”, kaže ona.

¶

N. S.

OBOGATIO SE “NOSEĆI GAJBICE”: Marko Milošević

Foto: printscreen

direktor Dodikovog košarkaškog kluba Igokea. Teško da ćemo ikada saznati o čemu je ova skupina diskutovala, ali ne treba isključiti mogućnost da je ovaj susret deo dinamičnih političkih, prijateljskih i poslovnih odnosa koje imaju Aleksandar Vučić i Milorad Dodik.

Treći put na fotografiji zajedno Danilo Vučić i Vidojević viđeni su pre nešto više od mesec dana. Obavljena je u sklopu KRIK-ovog teksta “Rat balkanskog podzemlja: ubistva, veze u policiji i u vrhu države”. Na njoj Danilo, kako rekosmo, strasno grli Vidojevića, a vidi se da

se tu nešto i popilo. Naprednjački politički establišment hteo je da poludi jer diraju predsednikovo “dete”. Oni najpravedniji konstatovali su čak da je u pitanju maltene pokušaj Daniloove likvidacije. I tada su aktivirani tabloidi, “zgroženji” napadom na Danila. KRIK je saopštio da je fotografija Danila i Rošavog samo deo mnogo šireg istraživanja, a da su zbog reakcija vlasti i tabloida mnogo važniji segmenti priče ostali skrajnuti. Predsednik opštine Obrenovac Miroslav Čučković zvan Poplava nazvao je novinare KRIK-a “ološem lešinarskim”, a posebno je bio patetičan ministar vojni Aleksandar Vulin, koji je konstatovao da “Danilu ne opraštaju to što je preživio koronavirus”.

Vulin je aludirao na vest objavljenu početkom aprila koja je kazivala da je Danilo oboleo od virusa korona dok se, kako kažu, bavio humanitarnim radom. On je tada hospitalizovan na Infektivnoj klinici u Beogradu, a politički vrhu je upućivao poruke podrške. Opet se među njima izdvojio Vulin, koji je napisao: “Danilo Vučić je jedinstven i poseban momak, ali ima i osobine koje deli sa ocem – nikada se ne odvađa od svog naroda, ne misli na sebe i nikada se ne preda-

je. Drži se, velika momčino, kao kada smo bili na Gazimestanu, nema nazad, brzo da pobediš zbog tvoje porodice, zbog tvoje Srbije.” Ove reči čoveka mogu iznenada oterati u toalet.

Inače, na društvenim mrežama ovih dana šerovali su se “postovi” i “tvitovi” na kojima su nas pojedinci podsećali na to da njih, kada su imali 22 godine, niko nije smatrao decom, već su ih Aleksandar Vučić i slični slali u ratove. Mnogi njihovi vršnjaci iz tih ratova nikada se nisu vratili.

I dok mediji bliski vlasti vrte priču kako je sve ovo jedna velika intergalaktička zavera protiv Aleksandra Vučića i njegovog “deteta”, dotle se u onih nekoliko nezavisnih medija stvar postavlja na prave noge. Naime, ne postoji ništa logičnije nego da se mediji interesuju za kontakte koji visoki predstavnici vlasti i njihova porodica imaju sa ljudima iz kriminalnog miljea. To je dužnost medija. Takvi kontakti predstavljaju jednu od najvećih društvenih pretnji, a ono što portal KRIK radi svakako nije ugrožavanje bilo koga, već snažan krik da su, po svemu sudeći, u ovoj zemlji nestale granice između kriminala i države.

¶

NEDIM SEJDINOVIĆ

Ima li zakona za tabloide

“Vreme” je imalo uvid u pregled prekršajnih postupaka na osnovu prijava koje je podnelo Ministarstvo kulture i informisanja od 2018. godine, na osnovu Zakona o javnom informisanju. Reč je o ukupno 49 prijava raspoređenih u 57 sudskih predmeta. Osuđujućom presudom završeno je svega njih devet, tri su odbačene, a u jednom slučaju postupak je obustavljen iz proceduralnih razloga. Sve ostale, njih 36, i dalje su na čekanju – neke već dve godine. Nije, naravno, ni potrebno naglašavati da su glavne “mušterije” na ovom zanimljivom spisku prijava mediji miljenici vlasti

Često je tokom mandata vlade Ane Brnabić znalo da se kaže kako Ministarstvo kulture i informisanja ne radi svoj posao. Bio je to slučaj i na ovom mestu – kadgod se pisalo o Medijskoj strategiji, o (ne)poštovanju medijskih zakona, o etici i, pre svega, o pritiscima na medije i pojedine novinare.

Činjenica je da su mediji danas u znatno lošijem stanju nego što su to bili 2016, nakon (po medije tragičnog) ministrovstva Ivana Tasovca.

Činjenica je da su i ministar Vladan Vukosavljević i državni sekretar Aleksandar Gajović, baš kao i njihovi neposredni prethodnici, ponekad previše ćutali, a ponekad previše pričali. Međutim, isto je tako činjenica da im je tokom prethodne četiri godine, mic-po-mic, *de facto* oduzeta

nadležnost nad medijima, i da čak i kada su hteli da urade nešto dobro – to nisu mogli.

PORN HUB

Poslednja ilustracija te situacije jeste pregled prekršajnih postupaka u koji je “Vreme” imalo uvid. Prema tom dokumentu, Ministarstvo kulture i informisanja je od 2018. godine, na osnovu Zakona o javnom informisanju i medijima podnelo ukupno 49 prijava (raspoređenih u 57 sudskih predmeta). Osuđujućom presudom završeno je svega njih devet, tri su odbačene, a u jednom slučaju postupak je obustavljen iz proceduralnih razloga. Sve ostale, njih 36, i dalje su na čekanju – neke već dve godine.

U skoro svim slučajevima, Ministarstvo je podnosilo prijave zbog kršenja članova 78 i 80 Zakona o javnom informisa-

nju, koji se odnose na pornografiju i na zaštitu maloletnih lica koji se, po Zakonu, ne smeju učiniti prepoznatljivim. U svega pet, prijava se odnosila na članove 34–36 (o obavezi objavljivanja impresuma), a jednom na član 40 (neprijavljivanje eventualnih promena u Registru medija).

Nije, naravno, ni potrebno naglašavati ko su glavne “mušterije” na ovom zanimljivom spisku prijava: devet puta prijavljen je list “Kurir”, po osam puta “Informer” i “Srpski telegraf”, sedam puta “Alo”, tri puta portal *kurir.rs* i tri puta “Blic”, neki od njih i za više tekstova objedinjenih u istoj prijavi. Svi ostali – magazin “Rijaliti”, korporacija Ringier, magazin “Scena”, nedeljnik “Ekspres”, “Večernje novosti”, osnivač lista “Afera”, ali i “Vreme” i “Nedeljnik” – prijavljeni su jednom ili dva puta.

HOĆE LI OSTATI U NOVOJ VLADI I HOĆE LI TO NA BILO ŠTA UTICATI: Ministar V. Vukosavljević

Foto: Zoran Žestić/Tanjug

Prva stvar koja ovde upada u oči jeste već pomenuta situacija s brojem osuđujućih, ali i bilo kakvih presuda. Kada tokom dve godine, po nalogu jednog ministarstva, bude okončana četvrtina postupaka, jasno je da tu nešto ne štima: ili je pravda selektivna, pa se zakoni slabi-je i sporije primenjuju u slučaju medijamiljenika vlasti, ili je Ministarstvo toliko skrajnuto da ga čak ni pravosudni organi ne doživljavaju kao posebno važan autoritet, ili je (a to je i najverovatnije) reč o miksu ta dva fenomena.

Drugo, činjenica je da se ogromna većina prijava odnosi na medije koji više nego otvoreno podržavaju aktuelnu vlast, a koji istovremeno krše ne samo zakone, već i profesionalne standarde i bazičnu etiku. S jedne strane, više je nego pozitivno što su oni na ovoj listi najbrojniji. S druge strane, međutim, ne može se prevideti da su sve ove prijave podnete samo zbog pornograf-

šao ni šalter u bilo kom sudu, ali su baš zbog toga privukla priličnu pažnju, a u očima vlasti verovatno i malo "abolirala" Ministarstvo, koje je tada prvi put istinski pokazalo zube tabloidima.

DVOJAC I KORMILARI

Sve ovo je i te kako važno u predizbornoj nedelji, nakon koje će na tapetu biti svaki ministar i svako ministarstvo.

Za medije je u ovom trenutku najmanje bitno da li će u zgradu Ministarstva kulture ući neko novi ili će za njih i dalje biti zaduženi Vukosavljević i Gajović. Daleko je važnije, gotovo sudbinski važno, da li će taj ili neki drugi "dvojac" ubuduće moći i smeti da plovi bez "kormilara". Jer, za protekle četiri godine problem je bio upravo to što su o medijima najviše govorili ne ministar i sekretar, nego premijerka Ana Brnabić i savetnica za medije predsednika Suzana Vasiljević: one su komentarisale medije i

otvoreno gaženje Ustava (na šta su pogodno, valjda zbog "mira u kući", zažmurila i novinarska udruženja i OEBS), već i nezapamćeno ponižavanje Ministarstva.

Posle toga, paralelno se radilo na novoj Medijskoj strategiji, ali i na poboljšanju odnosa između vlasti i medija. U radnoj grupi za izradu Strategije sedeo je pravnik iz Ministarstva. Dakle, ne ministar, ne državni sekretar, već – pravnik. Istovremeno, nizu sastanaka predstavnika medijske zajednice i vlasti često je pristustvovao Vladan Vukosavljević, ali je do javnosti dopirala samo reč premijerke i neizbežne Suzane Vasiljević: Ministarstvo je opet bilo lišeno moći.

Istovremeno se dogodila i sramna prepiska članice Saveta REM-a Olivera Zekić s ministrom kulture, koji je rekao da rijaliti programima nije mesto na televizijama s nacionalnom frekvencijom: da zlo bude gore, nezapamćene uvrede mu je

■ Za budućnost i sudbinu medija od presudne je važnosti kako će se ubuduće držati ministar, državni sekretar i saradnici, ko god bili. Hoće li podići glas, žrtvovati pozicije i spasiti obraz? Ili će pak ćutati, trpeti i nemo posmatrati kako nadležni gaze i njih i medije

skog sadržaja ili sadržaja kojim se otkriva identitet maloletnih lica – a da nigde nema ni pomena o slobodi javnog informisanja (član 2), obavezi novinarske pažnje (član 9), pa i javnom interesu (član 15). Imajući u vidu kako pomenuti mediji izveštavaju, redovno podnošenje prijava po ovim članovima Zakona podrazumevalo bi bar jednu posebnu službu u Ministarstvu. Ipak, mogla je da se "zalomi" bar neka, čisto "primera radi". A eto, nije.

Takođe, teško se oteti utisku da su se "Vreme" i "Nedeljnik" na ovom spisku našli isključivo iz političkih razloga. Usred medijske harange na maloletnu zlostavljanu Moniku K, Ministarstvo je podnelo niz krivičnih prijava protiv tabloida, a kao kolateralne štete i nekakav "balans" stradali su "Vreme" (koje je tekst o tabloidnom izveštavanju ilustrovao slikama iz tabloida) i "Nedeljnik" (zbog teksta iz novembra 2019. u kojem je "učinio prepoznatljivim" dete koje je doživelo moždani udar zbog vršnjačkog nasilja). Oba slučaja su podjednako bizarna, ni jedan u normalnoj i pravnoj državi ne bi pro-

novinare, one su iznosile stavove o nastupima novinara na ovoj ili onoj konferenciji, one su bile te čija se reč slušala, čula i izazivala potrese u medijskoj zajednici. Sudbina medija je, suprotno svim demokratskim načelima, bila u rukama najmoćnijih ljudi u državi, a ne u rukama onih koji su bili zaduženi da o medijima brinu.

Kada je 11. aprila 2018. godine odlučeno da rad na Medijskoj strategiji počne ispočetka, odluka je doneta daleko od Ministarstva – na sastanku Aleksandra Vučića s Arlemom Dezirom, predstavnikom OEBS-a za slobodu medija (?). Vest je počela da kruži kuloarima na koktelu priređenom nakon toga, a 23. aprila, *urbi et orbi* saopštila je niko drugi nego – Suzana Vasiljević. Iako neki izvori iz Ministarstva danas tvrde da su znali za tu odluku, oni koji su bili na konferenciji na kojoj je Vasiljevićeva to obznanila kunu se da su predstavnici Ministarstva bili isto toliko zatečeni i iznenađeni kao i vaskolika neupućena javnost. Činjenica da tako važnu odluku saopštava članica predsedničkog kabineta bila je ne samo

servirala ne u nekakvom otvorenom pismu, već na zvaničnom sajtu REM-a.

Ista stvar se dešavala i tokom rada na Strategiji. Gotov dokument prošao je sve moguće kabinete na Andrićevom vencu i u Nemanjinoj, ali Ministarstvo kulture i informisanja opet je bilo van igre i o sudbini tog dokumenta obaveštavano samo u vidu bazičnih informacija. Na sva pitanja, nadležni su nezvanično odgovarali: "Pitajte tamo!", rukom pokazujući ka Predsedništvu.

Upravo zbog toga, za budućnost i sudbinu medija od presudne je važnosti kako će se ubuduće držati ministar, državni sekretar i njihovi saradnici, kako god se zvali i ko god bili. Hoće li podići glas, žrtvovati pozicije i spasiti obraz? Ili će pak ćutati, trpeti i nemo posmatrati kako nadležni gaze i njih i medije? Konačno, hoće li i sami biti lovci na neposlušne novinare i medije, što baš ovih dana radi bivši ministar Tasovac?

Deluje neizvesno, ali u tom smislu, budućnost je sasvim predvidiva. Ako je iko od nas uopšte dočeka.

TAMARA SKROZZA

DA DELIMO:
Richard Grenell
i Aleksandar
Vučić (levo)

Foto: Predsedništvo
Srbije

Podeljeno srce Srbije

Ako kao relikv prošliosti zanemarimo početak 2000. godine kada je Vučić, u klasičnom radikalnom stilu, obećao da “ćemo Kosovo i Metohiju, kao i Republiku Srpsku Krajinu i Republiku Srpsku, bar onaj deo koji je izgubljen u poslednjoj hrvatsko-muslimanskoj ofanzivi, vratiti”, zanimljivo je da se predsednik Srbije permanentno, sve do današnjih dana, bavio podelom Kosova

O političkim menama Aleksandra Vučića ispisano je bezbroj stranica. Sasvim opravdano, jer predsednik Srbije je prošao vrlo zanimljiv i živopisan put od ljutog radikala do zagriženog evropejca. Te vratolomne preokrete pratili su i njegovi stavovi o podeli Kosova.

Ova tema danas dobija još više na značaju s obzirom da podela ili razmena teritorija postaje opcija o kojoj se sve više govori, naročito povratkom SAD u kosovski kazamat. Evropljani, ili barem veći deo Starog kontinenta, pre svega Nemačka i Francuska, odavno su izrekli svoj stav. Oni se žestoko protive ovakvim planovima, plašeci se pre svega posledica koje bi ovakav presedan mogao izazvati u bližem i širem okruženju. Amerikanci, međutim, mnogo fleksibilnije gledaju na takvu mogućnost, često skrivajući svoje prave namere iza floskule da će za njih biti prihvatljivo sve što se Beograd i Priština dogovore.

Sa druge strane, Aleksandar Vučić se uglavnom vrlo rezervisano drži po ovom pitanju ne želeći ni da eksplicitno potvr-

di ni da demantuje glasine da je “kompromisno rešenje” kome je on najbliži zapravo razmena ili podela teritorija. Zanimljivo je, međutim, kako je Vučić politički vrludao, barem u poslednjoj deceniji svog političkog angažmana, kada je u pitanju ova opcija.

Ako kao relikv prošliosti zanemarimo početak 2000. godine kada je Vučić, u klasičnom radikalnom stilu, obećao da “ćemo Kosovo i Metohiju, kao i Republiku Srpsku Krajinu i Republiku Srpsku, bar onaj deo koji je izgubljen u poslednjoj hrvatsko-muslimanskoj ofanzivi, vratiti”, zanimljivo je da se sadašnji predsednik Srbije permanentno, sve do današnjih dana, bavio podelom Kosova. Ipak, pristup Vučića radikala, Vučića esenesovca i Vučića na vlasti se razlikovao, s tim što iznjansirano opredeljivanje o ovoj ideji predstavlja oprez iskusnog političara koji ne želi da trči pred rudu.

PROTIV PODELE

Kako god bilo, Aleksandar Vučić se 2005. žestoko protivio Tadićevoj ideji o podeli Ko-

sova na dva entiteta, a godinu dana kasnije izjavljuje da je “za SRS cela teritorija KiM deo Srbije; ako neko misli drugačije, to mora da iznese pred poslanike i Skupštinu”.

Nakon jedne izjave Sande Rašković Ivić o mogućoj podeli Kosova, Vučić, kako “Danas” prenosi, ne odbacuje ovu ideju, ali je smešta u parlament: “Generalni sekretar Srpske radikalne stranke Aleksandar Vučić izjavio je da bi, ukoliko vlast u Srbiji namerava da promeni svoj plan za Kosovo, o tome trebalo da se izjasni Skupština Srbije”. Vučić smatra da “nije dobro da zvaničnici Srbije izlaze u javnost sa svojim stavovima pre nego što o njoj odluku donese Skupština Srbije.”

Zanimljivo je da 2009. godine, nakon što je Evropski parlament usvojio rezoluciju o Kosovu i pozvao članice koje nisu priznale Kosovo da to učine, “Glas javnosti” objavljuje tekst pod naslovom “Vučić: protiv podela Kosova” u kojem se, između ostalog, kaže: “Zamenik predsednika SNS Aleksandar Vučić postavlja pitanje odgovora Beograda na rezoluciju EP. Pitanje je hoće li Srbija ozbiljno reagovati i hoće li se ovakvoj

NEMA PODELE:

A. Vučić,
F. Moggerini,
H. Tači

Foto:
FoNet

rezoluciji EP ozbiljno suprotstaviti ili će samo čekati da prođe još jedan dan, završilo se i niko ništa nije učinio, rekao je Vučić. On je ocenio da se ovog puta videlo da je srpska diplomatija malo toga uradila ili gotovo ništa. Protiv podele Kosova je i njegova koleginica Jorgovanka Tabaković.

Tabloid "Pres" je 2011. godine pisao da je "Evropska unija spremna da prihvati podelu Kosova ukoliko bi se tako dogovorili Beograd i Priština". "Nisam na takav način razumeo usvojeni amandman o Kosovu, ali, u svakom slučaju, Srbija ima vrlo jasen Ustav", naglašava Zamenik predsednika SNS-a Vučić u izjavi "Presu".

Zanimljivo je, međutim, da prema pisanju "Kurira", u nezvaničnim kontaktima sa predstavnicima američke ambasade u Beogradu, Vučić i Nikolić govore sasvim suprotno: "Kontakti u SNS uveravaju nas da partija podržava podelu Kosova", navodno, prema "Kuriru", piše u jednoj od depeša Vikičila. "U depeši se dalje tvrdi da su od člana Predsedništva SNS Nebojše Stefanovića dobili uverenje da će lideri partije Nikolić i Vučić 'nastaviti da javno podržavaju članstvo Srbije u EU', ali da će zakone podržavati 'od slučaja do slučaja', pošto bi ih blanko podrška Vladi žigosala kao 'kolaboratore' i 'ozbiljno oštetila glasačku bazu SNS'. Stefanović je rekao, 'koštuničinskim jezikom', kako piše Manter, da je 'podela Kosova jedino realno rešenje i da se svaki Srbin svake noći moli da podele Kosova bude'. Manter kaže i da je zvanični stav SNS u to vreme bio dijametralno suprotan – da je Kosovo

srpska zemlja i da će je Srbija beskompromisno braniti", tvrdi "Kurir".

Ovaj navodni razgovor u američkoj ambasadi nije uticao na zvanične stavove koje su čelnici tada već Srpske napredne stranke zastupali u javnosti.

Kako piše "Danas" u oktobru 2012, "Srbija je spremna da nastavi dijalog s Prištinom, a teritorijalni integritet Kosova, koji se pominje u Strategiji proširenja EU, znači da nema podele Kosova, ključni je zaključak jučerašnjeg sastanka premijera Srbije Ivice Dačića i komesara za proširenje EU Štefana Filea. Prvi potpredsednik Vlade Srbije izjavio je da je od evropskog komesara za proširenje Štefana Filea dobio uveravanje da je formulacija o teritorijalnom integritetu Kosova, koja se navodi u Strategiji o proširenju EU, u Srbiji pogrešno protumačena. 'Danas sam dugo razgovarao sa Fileom i dobili smo uveravanja da namera ove sintagme nije bila na način kako smo protumačili', izjavio je Vučić i dodao da se nada da je to samo 'pitanje nespretnne formulacije', navodi se u "Danasu".

BOLJI ŽIVOT

Tek 2014. godine Vučić u vokabular uvođi, sem teritorijalnog integriteta, kada je u pitanju Kosovo, i bezbednost, radna mesta, bolji život. Ovaj možda nevažan detalj ipak u određenom kontekstu znači ako ne promenu, onda izvesnu relaksaciju "tvrde" nacionalne politike koja se zasniva samo i jedino na floskuli "Kosovo je srce Srbije". Uz to, Vučić takođe pominje

pritiske kojima će Srbija "biti izložena", ne precizirajući o čemu se radi.

Nezahvalno je tvrditi da li je i kada tačno Aleksandar Vučić počeo da razmišlja o podeli Kosova kao mogućem rešenju, ali je već 2015. godine, kako piše novosadski "Dnevnik", na molbu da prokomentariše izjavu potpredsednika Vlade i ministra spoljnih poslova Ivice Dačića da je najbolje rešenje za Kosovo i Metohiju podela, Vučić rekao da "samo ujedinjeni možemo postići očuvanje državnog i nacionalnog interesa, kao i ekonomski prosperitet".

Očigledna je promena Vučićevog tona u odnosu na ranije Dačićeve izjave. Ipak, 2017. godine B92 navodi da o eventualnoj podeli Kosova i Metohije, kao jednoj od opcija koja bi mogla da proizađe iz šireg društvenog dijaloga koji je inicirao, Vučić nije želeo da govori. "Iz svakog odgovora na takvo pitanje bi se izvuklo ne znam šta, pa onda spekulacijama nikad kraja". Dve stvari su, kaže, veoma važne: "Prvo, mislim da ćemo teško doći do tog rešenja (za Kosovo i Metohiju), veoma teško. Šanse su male. Ali, iako su male, вреди da pokušamo, jer ako ne bismo pokušali, znači da ne bismo bili zainteresovani za budućnost naše dece", rekao je Vučić i verovatno prvi put javno progovorio o podeli Kosova kao mogućem rešenju.

Iste godine, nešto kasnije, na pitanje ima li naša država kapacitet da se izbori za podelu pokrajine, Vučić je odgovorio da bi sve što bi u ovom trenutku predložio bilo protumačeno kao nametanje rešenja. "Želim da čujem šta ljudi misle o tome. Mi u tom

Od godine do godine

2012.

“Mi od teme Kosova ne bežimo. Mi ćemo se našem narodu obratiti i poslati poruku da je Kosovo i Metohija u sastavu Srbije”, rekao je Vučić na konferenciji za štampu, na otvorenom, ispred hotela “Jugoslavija”, i dodao da se Srbija mora pridržavati svog Ustava.

(B92)

“Srbija, a i SNS uvek i u svakom trenutku učiniće sve da sačuva i vas i Kosovo i Metohiju u Srbiji onako kako to Ustav određuje”, poručio je Vučić.

(RTS)

2014.

Osvrćući se na rezultate briselskog sporazuma, Vučić je naglasio da je Kosovo i Metohija deo Srbije: “Rezultat za naš narod je takav da uvek, i u Briselu i ovde i na svakom mestu možete da kažete da je KiM deo Republike Srbije, da na Kosovu i Metohiji bezbedno žive Srbi i da ćemo se starati da i ljudi na Kosovu i Metohiji imaju sve više radnih mesta i da žive za nijansu bolje iz dana u dan. To je naš posao, to je naša obaveza. Tako kako sam vam rekao, tako će i biti. Srbija je u prethodnim mesecima bila izložena različitim pritiscima iznutra i spolja. Srbija će tek biti izložena pritiscima.”

(KOSSEV)

2015.

Na molbu da prokomentariše izjavu potpredsednika Vlade i ministra spoljnih poslova Ivice Dačića da je najbolje rešenje za Kosovo i Metohiju podela, Vučić je rekao da “samo ujedinjeni možemo postići očuvanje državnog i nacionalnog interesa, kao i ekonomski prosperitet”.

(DNEVNIK)

2018.

“Promena statusa Kosova za zapadne zemlje je završena priča, u razgovorima nema mesta ni za podelu. Kao nada ostaje da Srbi na Kosmetu dobiju ono što je u Briselu dogovoreno

pre pet godina – Zajednicu srpskih opština.” To je, posle sastanka sa zvaničnicima zapadnih zemalja, saopštio predsednik Srbije u sinočnjem intervjuu za RTS. Prema pisanju medija, Zajednica srpskih opština, koja nije ni u povelju, jeste maksimum koji Beograd može da dobije na Kosmetu. Zapadni centri moći su, pišu “Novosti”, predsedniku Aleksandru Vučiću poručili da Srbija ne razmišlja o podeli teritorije i da se od Beograda traži da prizna Kosovo – formalno ili neformalno. “Ne prihvatamo taj smokvin list”, poručio je šef države.

(RTS)

Predsednik Srbije Aleksandar Vučić upozorio je da ćemo za 20 godina, ako ne budemo rešavali pitanje Kosova i Metohije, izgubiti sve. “Nećete razgraničenje sa Albancima? Nema problema, kažite ljudima da se spremimo da branimo Vranje za 40 godina. Zar mislite da se naši ne iseljavaju već danas? U obraćanju koje ću imati sve podatke ću izneti”, rekao je Vučić u odgovoru na pitanje kako vidi otvoreno pismo episkopa raško-prizrenskog Teodosija da bi podela teritorija dovela do iseljavanja Srba iz južne pokrajine i stradanja kulturne baštine.

(RTS)

“Kada vam pričaju da hoću da menjam granice, ne govore vam istinu, jer gde su nam danas granice, zna li ko? Mi mislimo jedno, Albanci drugo, deo sveta misli jedno, drugi deo sveta drugo”, naglasio je Vučić. “Nemamo nikakav nacrt rešenja, nisu ni blizu njega, ali znamo da moramo da razgovaramo i pokušamo naše odnose da uredimo”, rekao je Vučić.

(DANAS)

2020.

“I ja vas pitam šta je rešenje sad osim što će Kosovo u budućnosti, ne mojom voljom i zato što ću ja da ga priznam, dobiti nezavisnost i suverenost na celoj svojoj teritoriji. Pa ću onda da pitam mnoge koji su protestovali i govorili mnoge stvari – zašto ste to radili i kako je moguće da niste mogli da sagledate realnost i što ste ometali mogućnost da Srbija izvuče nešto za svoj narod i svoju zemlju”, rekao je Vučić.

(TV PINK)

dijalogu nismo sami. Pitaju se i SAD, Rusija, Kina, EU. Pitaju se i Albanci”, naveo je Vučić, a prenosi 17. 10. 2017. novosadski “Dnevnik”.

On, međutim, kao iskusan političar, igra po principu toplo-hladno i nikad na samo jednu kartu. U februaru 2018. godine rekao je, gostujući na TV Hepi, da će o rešenju za Kosovo reći šta misli krajem aprila, primećujući “da su ideje koje se ponovo pojavljuju poslednjih dana – o podeli i sličnim modelima – neozbiljne, a da mi treba da idemo sa ozbiljnim ciljevima”.

SLUĐIVANJE NARODA

“Promena statusa Kosova za zapadne zemlje je završena priča, u razgovorima nema mesta ni za podelu. Kao nada ostaje da Srbi na Kosmetu dobiju ono što je u

Briselu dogovoreno pre pet godina – Zajednicu srpskih opština”, kazao je Vučić iste godine za RTS.

U skladu sa svojom taktikom sluđivanja naroda, gostujući na TV Pink, Vučić je izjavio da će Kosovo u budućnosti dobiti nezavisnost i suverenost na celoj teritoriji, ali ne zato što će on da ga prizna, već zato što nije prošlo rešenje koje je on nudio. On, međutim, nije precizirao šta je tačno nudio, ni kome. Vučić je za televiziju Pink rekao da “ono što je nudio nije moglo da prođe zbog strahovitog pritiska pojedinih zemalja i njihovih obaveštajnih službi koje su pokrenule kompletne agenture po različitim zemljama, političke, medijske i druge”.

On je rekao kako su oni koji ga kritikuju prvo navodili da nisu čuli nikakvo rešenje

ni predlog od njega, ali da su ga ipak napadali. “Vidite kakvo je to licemerje sveukupno. Kažete – niste čuli šta sadrži taj predlog, saglasan sam da niste čuli, a što ste ga napadali. Zbog toga ste mi glavu otkinuli metaforično, a niste ni čuli o čemu se radi, a sad kad kažem da je propalo, kažete ‘nismo ni čuli’. Pa čekajte, ljudi, pa što ste napadali onda i rušili sve, a niste ni hteli da čujete”, pitao je Vučić.

Dakle, podela Kosova ili ne? Vučićevom logikom, možda bi najprikladnije bilo završiti ovaj tekst parafrizirajući repliku iz legendarnog filma *Balkan ekspres*: “Jeste li vi za podelu Kosova?” “Nisam.” “Znači, niste za podelu?” “Jesam, jesam.” “Znači, za podelu ste?” “Ne, ne, nisam!?”

¶

VUKAŠIN OBRADOVIĆ

Vreme teče, kvalitet ostaje

U ovih 100 godina mnogo je vode proteklo Dunavom. Naše navike se menjaju, ali potreba za ljubavlju, poverenjem i sigurnošću ostaje. Prepoznatljivi i domaći ukus Danubius testenina od sada u novom pakovanju.

**DRŽAVA I
SOLIDARNOST**
POGLED UPRT U EVROPSKO PRAVO

Projekat finansira
Evropska unija (preko
Delegacije EU u Srbiji)
kroz medijski program.

nedeljnik
VREME

[www.vreme
solidarnosti.rs](http://www.vreme-solidarnosti.rs)

Izbeglica kao *persona non grata*

Svetski dan izbeglica, 20. jun, ustanovljen je Rezolucijom Generalne skupštine Ujedinjenih nacija i obeležava se od 2001. godine. Na taj dan se setimo jedne od najugroženijih kategorija ljudi u društvu. U godini koja prethodi sedamdesetogodišnjici usvajanja Konvencije o statusu izbeglica, a koja predstavlja najvažniji pravni dokument za regulisanje njihovog statusa, prava i obaveza – presek stanja nije nimalo ohrabrujući

Iako u medijima najviše slušamo o prognanicima iz ratom zahvaćenih područja Sirije i Avganistana, izbeglice po definiciji predstavljaju osobe koje su u zemlji porekla bile izložene progonu po osnovu svoje rase, pola, jezika, veroispovesti, nacionalne pripadnosti ili pripadnosti određenoj društvenoj grupi, ili zbog svojih političkih uverenja. Pa tako imamo izbeglice političke disidente iz Kine, LGBT osobe iz Ugande, ljude s albinizmom iz Afrike, Rohindže u Mjanmaru, ali je sve prisutnija pojava i takozvanih "ekoloških izbeglica" (indikativan je slučaj *Ioane Toitoti* protiv Novog Zelanda pred Komitetom za ljudska prava). Oružani sukobi, diskriminatorni zakoni i praksa, pojačani pandemijom virusa korona, doprineli su da se ionako loše stanje u zemljama porekla izbeglica dodatno pogorša.

Nedaće na koje nailaze izbeglice za vreme izgnanstva, posebno po napuštanju zemlje porekla, brojne su i veoma surove.

U celoj toj atmosferi, stanje u Srbiji je, u pogledu položaja izbeglica, tražilaca azila i migranata, na zabrinjavajuće lošem nivou. Imajući u vidu da su migracije, koje su se intenzivirale od početka 2015. godine na takozvanoj Balkanskoj ruti, zapravo mešovite – čine ih izbeglice i migranti, u mnogo čemu je teško govoriti samo o tražiocima azila i izbeglicama, pošto prelazeći preko balkanskih zemalja, dele istu sudbinu i izloženi su istovetnim rizicima, kojih nije mali broj.

Akademik Tibor Varadi je pisao o problemima koje u drugim delovima sveta (SAD) imaju migranti ("Vreme", broj 1534). Sa sličnim problemima suočavaju se i tražioci azila i izbeglice u Srbiji. Ovde nije reč samo o jednokratnoj pomoći, koja je jedna od glavnih tema nekoliko meseci u Srbiji, a koja iznosi 100 evra u dinarskoj protivvrednosti, i koja se odnosi samo na državljane Srbije. Restrikcije za vreme vanrednog stanja, medijski diskurs, izborna kampanja, usporena integracija koja je krunisana nemogućnošću izbeglica da steknu državljanstvo Srbije, samo su neki od akutnih problema sa kojima se susreću izbeglice u poslednje vreme. Zato, podimo redom.

VANREDNO STANJE

Sudbinu građana Srbije, usled pandemije virusa korona i izuzetno restriktivnih mera uvedenih vanrednim stanjem u periodu od 15. marta do 6. maja ove godine, delile su i izbeglice koje su se zatekle na teritoriji Srbije. Njima je, kao i našim sugrađanima

Piše: **Bojan Stojanović**

Pravni savetnik i saradnik
Beogradskog centra
za ljudska prava

koji su navršili 65 godina života, bila u potpunosti uskraćena sloboda kretanja, i to na vrlo problematičan način – arbitrarno, bez pojedinačne, obrazložene odluke. Oni su, kao i najstariji sugrađani, bez ikakve krivice bili lišeni slobode kretanja (bili su i bez adekvatne i pravovremene zaštite Ustavnog suda Srbije, koji je ostao nem za vapaj najugroženijih!). U periodu trajanja vanrednog stanja, i neposredno nakon njegovog ukidanja, izbeglice i tražioci azila nisu mogli da napuštaju centre za azil i prihvatno-tranzitne centre širom Srbije, osim u izuzetnim slučajevima, uz posebno odobrenje uprave tih centara.

Za vreme trajanja vanrednog stanja, kada su tražioci azila, izbeglice i migranti bili držani zatvo-

reni u centrima, u "spoljnom svetu" vođena je "spontana" kampanja, koja se sastojala od diskriminatornih medijskih natpisa i priloga, izliva netolerancije i govora mržnje na društvenim mrežama, pa sve do upada vozilom u centar u Obrenovcu, te "spontanih" okupljanja članova Levijatana ispred tog centra. Sve to nimalo ne liči na dobrodošlicu, niti je u skladu sa međunarodnim i domaćim pravom kojim se štite ljudska prava izbeglica, a brani čast i ugled jedne demokratske države.

IZBORNA KAMPANJA I MEDIJSKI DISKURS

Ono zajedničko za (zlo)upotrebu izbeglica i migranata, kada je reč o medijima i vigilantima, te pojedinim političkim partijama, iznedreno je u izbornoj kampanji. Naime, ničim izazvano, najednom su izbeglice postale jedna od glavnih vesti u medijima i u izbornim kampanjama političkih partija i drugih grupa (ovde, pre svih, mislim na vigilantske grupe sa političkim ambicijama).

Sve ovo i nije toliko čudno ako se prisetimo kako su najviši državni funkcioneri Srbije nazivali svoje sugrađane koji su se našli izvan granica svoje zemlje, bilo da je reč o turistima ili onima koji su (e)migrirali iz Srbije. Čini se da državljani Srbije, posebno oni povratnici u zemlju posle više godina odsustva, kao ni ostale pridošlice, nisu dobrodošli. Njihovo prisustvo ne može da se valorizuje na izborima – prvi, svakako, nisu pobornici aktuelnog režima (valjda su zbog njega i napustili Srbiju), a drugi nisu državljani Srbije, pa i nemaju pravo glasa. Međutim, oni nisu potpuno "bezzvredni" – napadom na njih mogu se dobiti jeftini i nečasni politički poeni, jer bivaju predstavljani *a priori* kao opasnost po Srbiju i njene građane. Problemi koji su nastali u peri-

odu dok oni nisu ni bili u Srbiji ostaju skrajnuti, a navodni strah od pridošlica plasira se u prvi plan. Razboritim ljudima već na početku tog bala pod maskama odmah postaje jasno da je reč o jeftinij maskaradi.

PROBLEMI "STARIH" IZBEGLICA

Izbeglice iz bivših jugoslovenskih republika, Bosne i Hercegovine i Hrvatske, koje su u tadašnju Saveznu Republiku Jugoslaviju (Srbija i Crna Gora) izbegli usled oružanih sukoba koji su obeležili nasilni raspad SFRJ, takođe imaju poteškoće u konačnom rešavanju svog statusa. Iako je prošlo više od četvrt veka od početka njihovog izbeglištva, jedan deo izbeglica iz BiH i Hrvatske i dalje nisu regulisali brojne probleme, među kojima i stambeno pitanje. Neretko se dešavalo da su i dve generacije rođene u izbeglištvu i da su za to vreme živle u izbegličkim centrima.

Interno raseljena lica sa Kosova i Metohije više od 20 godina se nalaze u stanju raseljenosti. Mnogi od njih su godinama bili bez ličnih dokumenta i bez rešenog stambenog pitanja, a neki se i danas susreću sa nerešenim problemima, među kojima prednjači otvoreno pitanje povratka na KiM.

Istina, Srbija je podnela težak teret prihvata oko milion izbeglica i interno raseljenih lica u poslednjoj deceniji 20. veka, bre-me kakvo je retko koja zemlja prihvatila, sa izuzetkom nekoliko bliskoistočnih zemalja. Baš takvo iskustvo trebalo bi da je sve nadležne organe učinilo snažnijim, obogaćenim znanjem i iskustvom, kako bi se lakše nosili sa novim talasom izbeglica. Međutim, čini se da to nije slučaj.

MUKE OKO INTEGRACIJE IZBEGLICA

Propuštanje da se izvuku pouke iz prošlosti najbolje se vidi na polju integracije izbeglica, a to je posebno izraženo u pogledu prava na državljanstvo. Drama oko državljanstva, u situaciji kada su stotine hiljada ljudi bile izložene riziku apatridije usled toga što je tadašnja Vlada SRJ bila stava da ta država nosi kontinuitet SFRJ, nije sprečilo vladu u Beogradu da jugoslovenske državljane koji su pod prisilom napustili svoje domove u BiH i Hrvatskoj, tretira kao strance. Na njih se primenjivao Zakon o izbeglicama (1992). Ovakvim šizofrenim ponašanjem tadašnje vlade, stotine hiljada izbeglica godinama je držano u stanju apatridije i lišavani su uživanja brojnih prava. Pravo na državljanstvo bilo je nedostižno za te ljude.

Međutim, i izbeglice iz drugih država koje su dobile azil u Srbiji od početka primene Zakona o azilu iz 2008. godine (koji je prethodio sada važećem Zakonu o azilu i privremenoj zaštiti iz 2018), onemogućene su da steknu državljanstvo Srbije. Tako je kontinuitet problema vezanog za onemogućavanje izbeglica da steknu državljanstvo Srbije neprekinut. Samo, sada je reč o "drugim" izbeglicama. Ako se pogleda statistika o broju dodeljenih azila u Srbiji, od početka primene tada važećeg Zakona o azilu pa do sada, dobija se broj od ukupno 173 odobrena azila, a od tog broja je 80 slučajeva utočišta, a 93 supsidijarne zaštite.

Ostaje nejasno zbog čega izbeglica (p)ostaje *persona non grata*, posebno ako se ima u vidu da je reč o prilično malom broju ljudi. Nejasan je *ratio* Zakona o državljanstvu, koji ne prepoznaje izbeglice kao potencijalne tražioce državljanstva. Nedopustivi su,

naravno, bilo kakvi rasistički argumenti. Ali, nerazumni su i oni argumenti da je reč o prilivu velikog broja izbeglica u Srbiju ako se ima u vidu da mali broj njih ima cilj da ostane u ovoj zemlji.

Vredne su pomena reči Vojina Dimitrijevića o uživanju prava na državljanstvo izbeglica: "Čak i kada im ga njihova država (država porekla) ne oduzme, oni su samo formalno njeni državljani (oni su *de facto* apatridi), jer od nje ne mogu očekivati zaštitu; tačnije rečeno, njihova vlada pre želi da im naudi nego da im pomogne. Zato im je položaj čak i teži od položaja apatrida."

GLOBALNE INICIJATIVE I SRBIJA

U drugoj deceniji 21. veka, širom sveta postoji nekoliko velikih izbegličkih žarišta, te milioni ljudi koji su prisiljeni na migracije. UN su, poučene lošim iskustvima i kriznim situacijama, usvojile 2016. godine Njujoršku deklaraciju o izbeglicama i migrantima, a dve godine kasnije i dva dogovora – Globalni dogovor za izbeglice i Globalni dogovor o sigurnim, uređenim i regularnim migracijama.

Ovim pravnim instrumentima, koji za sada imaju karakter neobavezujućih normi, međunarodna zajednica je pokušala da na najvišem nivou mobilise najširi krug činilaca koji bi uticali kratkoročno i dugoročno na poboljšanje sudbine izbeglica i migranata, imajući u vidu da su savremene migracije mahom mešovite, te se na istom putu nalaze i izbeglice i migranti. U cilju konkretizacije Globalnog dogovora za izbeglice, u decembru 2019. godine održan je Globalni forum za izbeglice. Na tom skupu učešće je uzela i petočlana delegacija Srbije, od kojih su tri člana bili predstavnici Komesarijata za izbeglice i migracije.

U situaciji kada se širom sveta javljaju i novi trendovi u izbegličkom pravu, kao što je, na primer, pitanje pružanja međunarodne zaštite takozvanim "ekološkim izbeglicama", tako nešto se u Srbiji čini kao svojevrсна naučna fantastika. A da li mora da bude baš tako? Odgovor je jasan – ne mora i ne sme. Pre svega zato što je Srbija obavezana na primenu brojnih međunarodnih ugovora kojima se štite ljudska prava (sama je pristala da se obaveže na primenu tih ugovora, bez prisile – napomena bitna zbog populističkih glasova koji se drže tvrdnje da su brojne "novotarje uvezene sa Zapada"), te međunarodnih standarda, ali i unutrašnjim pravom. Čini se, zbog toga, da će i u ovoj sferi Srbija kasniti za ostatkom sveta ako nadležni ne shvate ozbiljno svoje obaveze, a šteta će biti naneta najnemogućijim, onima kojima je od suštinskog značaja potrebna međunarodna zaštita – izbeglicama.

Ako se sagledaju problemi izbeglica iz bivših jugoslovenskih republika i izbeglica koje u poslednje vreme dolaze u Srbiju, ne bi bilo daleko od istine ako se izvede zaključak da nisu izvučene pouke iz prošlih izbegličkih talasa i da sopstveni propusti iz prošlosti nisu poslužili kao primer kako (ne)treba da se postupa prema izbeglicama. Da zlo bude veće, ranije su izbeglice bili pripadnici većinskog naroda u Srbiji i bili su građani države koja se raspadala, a milioni naših tadašnjih sugrađana spas su potražili širom sveta. Najveći broj njih je dobio utočište u mnogim zemljama Evrope i sveta, i relativno brzo su postali državljani zemalja u koje su otišli. Pa gde je onda nestala solidarnost i saosećajnost kada dopuštamo ozbiljne propuste u postupanju prema izbeglicama danas?

PROTEST: Energija pobune
na nestranačkom skupu

Fotografije: Marija Janković

Stisnite srca, stanite pred bager

Za sada se čini da premijerka Ana Brnabić ostaje pri stavu da je zabrana izgradnje mini-hidroelektrana "potpuno besmislena", uprkos mišljenju svog ministra za zaštitu životne sredine Gorana Trivana, koji smatra da, iako prema mnogim konvencijama Srbija mora da ima i alternativne izvore energije, MHE nisu poželjne u zaštićenim dobrima

"Mi više nemamo vremena za laži i pusta obećanja! Svaki dan nam skrnave naše reke i našu prirodu. U toku je sveopšti napad na sve što je zdravo u Srbiji!", sa improvizovane tribine kamiona ispred sedišta Vlade Srbije preko razglasa govori vidno izmoren ali odlučan Aleksandar Jovanović Čuta, jedan od vođa pokreta "Ođbranimo reke Stare planine" (ORSP). Pozivu ORSP na okupljanje kako bi se reklo "NE" daljem uništavanju prirodnih resursa, odazvalo se tačno u podne, 13. juna, blizu 2000 građana različite starosti i iz različitih društvenih slojeva.

Pre govora, atmosferu na protestu protiv uništavanja prirode pod nazivom "Naše reke, naše šume, naš vazduh, naša zemlja" zagrevale je žarko sunce i ritam roka, regea, ali i izvornih pesama Stare planine i "Tebe pojem" Mokranjca. Puno mladih, mnogo onih koji inače ne učestvuju na javnim skupovima i protesti-

ma, sa decom i kućnim ljubimcima, građanske inicijative Ne davimo Beograd i Građanski otpor, više od 40 ekoloških organizacija iz cele Srbije, Zagreba, Višegrada, pa i Štrpca na Kosovu, gde se Srbi i Albanci bore zajedno protiv izgradnje derivacionih mini hidrocentrala (MHE) na Šar-planini.

PITANJE SVIH PITANJA

"Reke su život", "Tek kada isušite i poslednju reku shvatićete da novac ne možete piti", "Ne za male hidroelektrane", "Stop otimanju naših reka", "Zločini prema prirodi ne zastarevaju", "Ne možemo da dišemo" – neke su od parola koje su nosili građani i aktivisti, pored transparenata sa slikama pre i posle izgradnje MHE, na kojima se vide posledice i zastrašujući prizori presušanih reka i golog kamenja. Bio je tu i "Zov" za očuvanje Vrmdže, "Vratimo trolu 28", a od političkih transparenata samo "Najbolje za Pirot", građanski

pokret koji učestvuje na lokalnim izborima u Pirotu, a čine ga meštani Toplog Dola, koji mesecima danonoćno stražare pored barikada kako bi sprečili bager da grade MHE.

"Ovo nije stranački skup, zato što se nijedna stranka ne bavi politikom kao mi", energično je rekla mlada Iva Marković iz organizacije "Pravo na vodu". "Pitanje svih pitanja je pitanje životne sredine. Na plećima naše generacije je da se suoči sa tim: sa nedostatkom i sečom šuma, sa otpadnim vodama od kojih se samo 12 odsto u Srbiji prerađuje, sa otimanjem zelenih površina u gradovima... Od romskih naselja bez vode, od atara bez useva, od Krivaje do Ibra, od Toplog Dola do Subotice, svi ti ljudi gledaju u nas jer nemaju gde drugde da gledaju. Brinu da li će biti žedni, koliko gladnih ljudi možemo da žrtvujemo, kako ćemo se boriti sa poplavama i bolestima, hoće li samo najbogatiji moći da kupe zdra-

vu hranu i vodu, i svež vazduh", izvikivala je rečito.

Za mnoge od učesnika protesta u pitanju je život ili smrt. Čak i posle hrabre borbe u poslednje tri godine za očuvanje životne sredine, uglavnom protiv MHE, spremni su da nastave. Poput Desimira Stojanova, zvanog Desko, građevinca i predsednika mesne zajednice iz sela Rakite, na obodima Stare planine, koji je dobio najgromoglasniji i najduži aplauz tokom protesta. Rekorder prijava i dobijenih udaraca od strane obezbeđenja investitora, firme "Protecta" advokata iz Beograda Gorana Belice, Desko, zajedno sa 162 od 200 odraslih meštana, vodi pobunu protiv metalnih cevi prečnika jedan metar koje su razrovarile reku, raskrnale ulaz u selo, progutale prilaz igralištu, kulturnom centru, i prete da ožedne i meštane i stoku, kao i da osuše njive. "Kupićemo bageri i rušićemo redom", najavio je. "Daću svoj život za tu reku, neću odustat", upozorio je, potresen. Ista reka mu je progutala sina, ali više ne može da pali sveću na mestu nesreće jer to parče zemlje sada "pripada" investitoru.

EKOLOŠKA AUTONOMIJA

"Danas stavljamo crtu", izjavio je Čuta, inače poreklom iz sela Temska na Staroj planini. "Zamenica Zorice Mihajlović, ministarke građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture, obećala je poništenje dozvole za izgradnju MHE kod Rakite. Više se ne javlja na telefon. Predsednik Republike Aleksandar Vučić obećao je septembra 2019. godine da će se obustaviti gradnja MHE u zaštićenim područjima i formirati državna komisija sastavljena od predstavnika ministarstava, nezavisnih eksperata i predstavnika organizacija koje se bore protiv gradnje malih hidroelektrana, da preispita dozvole za izgradnju. Ništa. Razgovarali smo i sa premijerkom Anom Brnabić i tražili da se ispune obećanja. Rekla nam je da smo anarhisti. Dosta! Tražimo od nadležnih da odmah, bez odlaganja, donesu odluku o zabrani izgradnje derivacionih mini-hidroelektrana u zaštićenim područjima. Proglašavamo ekološku autonomiju za park prirode Stara planina". Objasnio je da to znači da, dok se ne uspostavi pravna država, građani imaju pravo da sprovedu zakon. Čuta je rekao i da se preki-

da svaka komunikacija sa svim organima Republike Srbije, i da sa njima mogu da razgovaraju samo u direktnom prenosu na Radio-televiziji Srbije.

Borbu protiv više od sto izgrađenih MHE, od kojih je 18 u zaštićenim područjima, i planiranih još 700, podržava sve veći broj pripadnika struke. Najglasniji među njima je dekan Šumarskog fakulteta u Beogradu Ratko Ristić: "Već tri godine pokušavamo da informišemo javnost o katastrofalnom ekološkom uticaju koncepta gradnje MHE derivacionog tipa, koji nanosi neverovatne štete u životnoj sredini, remeti funkcionisanje ekosistema, proizvodi nepristojno malo energije, izaziva nezadovoljstvo desetine hiljada ljudi." Na protestu je govorila i naučna savetnica dr Dragana Đorđević, koja je podvukla da dišemo najzagađeniji vazduh na svetu, koji ozbiljno oštećuje zdravlje. "Dok čitav svet napušta proizvodnju energije iz uglja, naša država gradi dve nove termoelektrane na najprljaviju vrstu uglja – lignit", upozorila je ona. Profesor Elektrotehničkog fakulteta u Beogradu Mimir Kostić rekao je da bi se, kada bi bilo izgrađeno svih 800 mini-hidroelektrana i uništene sve reke i rečice u Srbiji, proizvodnja električne energije u našem elektroenergetskom sistemu povećala za samo nekoliko procenata, a šteta bi bila neprocenjiva. Pulmolog Dejan Žujović upozorio je da će zbog zagađenog vazduha od 10 osoba jedna dobiti karcinom pluća, da će se od desetoro dece do četiri godine starosti jedno razboleti, a da će od desetoro starijih od 35 godina koji budu imali probleme sa srcem ili centralnim nervnim sistemom, 50 odsto njih to imati zbog ovakvog vazduha. "To nije problem, to je genocid", istakao je Žujović.

MINIMALNA KORIST,

MAKSIMALNA ŠTETA

Za sada se čini da premijerka Ana Brnabić ostaje pri stavu da je zabrana izgradnje mini hidroelektrana "potpuno besmislena" uprkos mišljenju svog ministra za zaštitu životne sredine Gorana Trivana, koji smatra da, iako prema mnogim konvencijama Srbija mora da ima i alternativne izvore energije, MHE nisu poželjne u zaštićenim dobrima i da to treba ograničiti novim propisom. Podseti-

mo, kao kandidat za članstvo u Evropskoj uniji i članica Evropske energetske zajednice, Srbija se obavezala da smanji emisiju ugljen-dioksida i da do 2020. godine proizvodi 27 odsto električne energije iz obnovljivih izvora.

Deo proizvodnje električne energije dolazi i od MHE. Ako bi se sagradilo svih 856 objekata prema postojećem Katastru, bilo bi obezbeđeno najviše do 3,5 odsto potrebne količine te energije na godišnjem nivou, ali bi istovremeno bili uništeni najvredniji brdsko-planinski tokovi, uz narušavanje predela i bio i geodiverziteta – izjavili su profesori Beogradskog univerziteta. Sa druge strane, nedovoljno se ulaže u druge alternativne izvore energije, kao što su solarna energija i biomasa.

Ostaje pitanje da li ova borba ima dovoljno podrške građana, da li postoji kapacitet i snaga aktivista da se smernice konkretno promene, jer sluh za to kod najodgovornijih rukovodilaca države očigledno ne postoji, iz brojnih razloga. Istraživanja Cins-a, Krik-a i Birn-a pokazuju da je najveći od njih sprega državnog vrha sa "investitorima", a jedan od najmoćnijih je Nikola Petrović, kum Aleksandra Vučića.

"Ovaj put sam došla sama, ali pazite kada vam cisterne g... krenu", upozorila je na protestu Iva Azulović, novinarka i aktivistkinja poznata u široj javnosti pošto je prosula kofu fekalija ispred Vlade Hrvatske.

U umerenijem, ali ne manje odlučnom tonu, Aleksandar Panić, jedan od najaktivnijih članova ORSP, obraćajući se okupljenima izgovorio je zaključak protesta: "Državne institucije nemamo, samo mi i vi možemo uticati na promene: stisnite srca, stanite pred bageri, prepadnite gradonačelnika, udite u institucije, stanite pred firmu koja ispušta vodu u reku." ¶

MILICA ČUBRILO

Samo za pravoslavne

**Otac Marjan opriča
kako je izlečio čoveka
od leukemije, posle
četiri godine vratila
mu se bolest, šta je
bilo, "premršio post"**

Crkva na Stavama, podno Medvednika, poznata je u narodu već nekoliko desetina godina jer u njoj otac Marjan čini čuda, takoreći diže iz mrtvih. Otac Marjan je, u nekim medijima, govorio o tim čudima, lečenju tumora, epilepsije, neplodnosti, dizanju na noge, vraćanju govora, ali je naglašavao da ne leči on, nego Bog, on je samo posrednik, te da je za sve zaslužna Sveta tajna Jeleosvećenja, kada se bolesni pomazuju posebno pripremljenim uljem i "priziva blagodat Božija, koja isceljuje duhovne i telesne nemoći".

Kada smo, telefonom, pozvali oca Marjana, rekao nam je da je već nekoliko meseci u penziji, oterali ga, rekli da je tražio penziju a nije, te da ne bi želeo da govori za javnost da ne bi dizao tenzije. Sačekajte da se imenuje novi episkop Valjevski, vladika Milutin preminuo u aprilu od korone, tražiće da ga vrate u službu, daju neki manastir, jer mu se narod i dalje obraća.

RAD OD KUĆE

Reporter krene na Stave, u nedelju, kad je u crkvi zakazana Služba jeleosvećenja, jer je novi sveštenik nastavio misiju oca Marjana. Prvo ode do oca Marjana, čija kuća ispod crkve Svetog Petra i Pavla. Metalna kapija zaključana, u dvorištu nekoliko kuća, novinar stisne dugme, promače silueta u mantiji, zazuja kapija, otac Marjan primi posetioca na terenu kuće koja najbliže kapiji, sede ispod table za struju, na kojoj je bio crveni znak visokog napona.

Ponovi da ne želi da diže tenzije, posla li ga u penziju protiv njegove volje, rekli da je on tražio penziju, nervira ga laž, imo

najviše poseta posle Ostroga, ali, koga briga, zato i ne ide u crkvu na Stavama, moli se od kuće i ide u crkvu u Drenajicu, kojom rukovodi monah sa Kosova. Dok je bio u crkvi na Stavama, svakog vernika koji bi došao sa nekom mukom primao je sa ljubavlju i uz prijatan razgovor. Kad čovek jednom dođe, posle trči da se vrati, nikad nikoga nije zvao. Imao je dete koje je progovorilo posle šest godina, samo jednom ga pomazo svetim uljem, dete nije govorilo jer su roditelji njegove majke bili veliki nevernici, i nije progovorilo jedno dete, nego šestoro...

Izlečio i "multiplisklerozu", imo galopirajući rak limfnih žleza, sarkom, kad je čovek, posle posete crkvi, otišao u Bolognju na operaciju, rekli, nema ništa, nestalo, ništa na snimku, pomogo i da nestanu četiri leukemije, jednom igumanu izlečio cerku od epilepsije... Dolazile i poznate ličnosti, jedan košarkaš, ljudi iz državne uprave, da ih ne imenuje, mnoge javne ličnosti zvale, dolazile, plašile se da ih neko ne vidi... Nastavio da leči od kuće, zovu ljudi, stavi na spisak, ustane u šest sati ujutro i moli, zvala ga neki dan žena iz Vojvodine, ima muku, oće dete ubije i nju i muža, posle tri dana zove, veli, ne zna šta se dešava, pita, šta se dešava, kaže, dete se smirilo i na čelu mu izašo krst...

Nije to, što bi narod reko, "do vode", sve je do molitve, prvo je neophodno da se pronađe uzrok te muke, a to detektovanje se stiče iskustvom, da se vidi vrsta muke i uzrok te muke, da li je zagađenje pojedinačno ili volšebno... Eto, i Putin se pri-

Radio Laguna
Popodnevni program
93,7 FM

DEJANINA RADIONICA

Dejana Milović Buha

radnim danima

od 14 do 17 sati

DJ DVOČAS

Pavle Veljković

radnim danima

od 17 do 19 sati

NIJE "DO VODE", SVE JE DO MOLITVE:
Crkva na Stavama, služba i otac Marjan

Fotografije: D. Todorović

češćuje svaki dan da ga ne bi ubili vudu magijom, a svaka magija je đavolja energija i veliko zagađenje.

Oni koji dolaze da traže pomoć moraju biti pravoslavni, u pravom smislu te reči, jer pravoslavlje je pravoverje i pravoživljenje, nije pravoslavlje da staviš etiketu i da se obučeš pravoslavno, onaj ko veruje, znaće kako da se ponaša, a ko ne veruje, nema mu pomoći... Pomogao i jednoj ženi katolika, mada neće da se meša u "delo-krug rada katolika", njihova sveta vodica se kvari, zato moraju da je kuvaju i sole...

Trenutno, radi, piše i prevodi, ima 15 knjiga za štampu, sad Svetog vladiku Nikolaja stavlja u stih, o tome kako se postaje stanovnik Svetog carstva... Novinar zahvali na razgovoru, otac Marjan stisnu daljinski, zazuja metalna kapija, ispraćajući ga sveštenik reče da je ovo roditeljska kuća i imanje, a da mu je elektroniku za otvaranje kapije poklonila žena kojoj je pomogao da prohoda, bila spala s nogu...

SAMO ĆIRILICA

Reporter se pope do crkve, gde je u pet sati popodne trebalo da počne služba. Pred crkvom veliki parking, automobili sa oznakama Valjeva, Beograda, Loznice, Niša, Čačka... ima ih i iz Bosne... Na ulazu u portu tabla: U crkvu ulaziti prikladno obučen, muškarci u pantalonama i dugim rukavima, žene i devojke u pristojnim suknjama bez šlica, pažljivo povezane marame bez karmina i mirisa, sa strahom i pobožnošću, u crkvi muš-

karci stoje sa desne, a žene sa leve strane! Na parohijskom domu "putokaz", "Ne boj se, samo veruj", na tremu, meštanin od 80 godina, koji izgleda kao da mu je 100 leta, metaniše da će oni koji ne glasaју za Vučića, morati da vrate 100 evra, jedan iz Bosne, na tu pamet, klima glavom. Novinar uđe u crkvu, sa leve strane, veliko belo i plastično bure sa "Svetom vodom", koju vernici toče u donete flaše, desno od oltara sto, zastrt u crveno, sa korpom, u koju vernici stavljaju cedulje sa imenima onih koje treba pomenuti u molitvama. Pred korpom uputstvo: Napisati ćirilicom, ne pisati imena nepravoslavnih, nekrštenih i samoubica!

Izbi pet sati popodne, crkva se napuni, svet uglavnom srednjih godina, žene povezanih glava, svi "pravi", samo jedna devojka sa štakama. Svi priđoše ikoni Svetog Petra i Pavla, prekrstiše se, u prorez metuše po veliku papirnu novčanicu. Javiše se zvona, svi se prekrstiše, iz oltara se javi pet sveštenika, Blagosloven bog naš... amiiin, jedan od sveštenika izmaha kandilom, zamirisao tamjan, sveštenici nastaviše, Slava Ocu i Sinu... aliluja, aliluja... Gospodi pomiluj, od bolesti i nevolja, crkvenjak je, od stola sa korpom, jednom svešteniku dodavao cedulje sa imenima onih koje treba pomenuti, sveštenici su bili na, Bože spasi, od patnji i bolesti... izbavi od grehova... Pomiluj me bože, pomiluj me bože...

Mladić koji je stajao desno se sruši, poliše ga vodom, izneše napolje, crkvom je odjekivalo Pomiluj nas bože, pomiluj

me bože... Slava Ocu, i Sinu, i svetome Duhu, gospode pomiluj, gospode pomiluj, izbavi od bolesti i muka... Bi još, Gospode pomiluj, gospode pomiluj... izbavi od bolesti i teških muka, momak koji se srušio vrati se na svoje mesto, svi su se krstili, saginjući se, dohvatajući pod.

Jedan od sveštenika se još jednom izmaha kandilom, pojača se miris tamjana, crkvenjak je i dalje dodavao cedulje sa imenima onih kojima treba pomoći, povezana žena opomenu reportera da stoji na pogrešnoj strani, levoj, među ženama, jedan koji je klanjao sa 'volikom brojanicom uze protestuje što novinar fotografije. Služba se nastavi, Gospode spasi bolesnika, molite se jedni za druge da ozdravite, aliluja, aliluja...

Pošto prošlo sat od početka Aliluja, aliluja, reporter uze da se raspita dokle će da traje Pomiluj nas bože, dobi odgovor da se čita sedam jevanđelja i da posle svakog ide pomazanje svetim uljem. Završi se prvo jevanđelje, novi starešina crkve, koji je odbio da govori za novine, jer nema blagoslov, krenu među vernike sa čantricom sa uljem i malenom četkicom. Pa je, umaćući četkicu u čantricu, krstom pomazivao vernike po čelu, drugim otkrivenim delovima tela. Reporter, taki poso, i to uslika i izađe iz crkve, iz koje je odjekivalo, Pomiluj nas bože, pomiluj nas bože... aliluja, aliluja...

DRAGAN TODOROVIĆ

Književnost mi je da ne budem deo

Sinišu Tucića upoznao sam s početka nesrećnih devedesetih kao sina čuvenog novosadskog pesnika i umetnika Vujice Rešina Tucića i mlađeg brata građanske aktivistkinje Tatjane Tucić. Odavno, međutim, ovo nisu reference po kojima ga prepoznajem – Siniša je u međuvremenu izrastao u autentičnu kulturnu figuru Novog Sada, sjajnog pesnika i intelektualca širokih pogleda i najrazličitijih interesovanja, koji se opire dominantnim naracijama i frazeologizmima. Često ga možete susresti u gradu, na ulici, u kafićima, na tribinama i književnim večerima jer, kako će reći u jednom intervjuu – on je otkrio “poetiku hodanja” i ne propušta dan da se ne prošetata gradom. Grad ga, kako kaže, zanima kao “prostor posebnih psihograma”.

Nedavno je Tuciću iz štampe izašla nova zbirka pesama *Mehanički monstrumi* (PPM Enklava, 2020). U pitanju je njegova peta pesnička knjiga. Prethodno je objavio zbirke *Betonska koma* (1996), *Krvava sisa* (2001), *Nove domovine* (2007), *Metak* (2012), *Pobacani pasvordi* – izbor iz poezije sa prevodom na engleski (2015). Zastupljen je u nekoliko antologija i zbornika poezije i prevođen na mnoge jezike. Siniša Tucić se s vremena na vreme oglasi esejima u kojima kritički preispituje stvarnost. Masterirao je na Odseku za srpsku književnost i jezik Filozofskog fakulteta u Novom Sadu na delu Dositeja Obradovića.

“VREME”: Gde se poezija u Srbiji nalazi danas? Da li je ona na respiratorima, aparatima za preživljavanje?

SINIŠA TUCIĆ: Poezija u Srbiji je krajem devedesetih bila na respiratorima, na aparatima za preživljavanje. Iako sam bio mlad, sećam se dobro tog perioda. Na prste jedne ruke mogao si da nabrojiš savremene pesnike, koji su pisali uglavnom neku intimističku ili verističku poeziju.

Ona je svakako imala svoje kvalitete, ali nije dovoljno referisala na surovu društvenu stvarnost u kojoj smo se nalazili u toj nesrećnoj ratnoj deceniji. Pesnici su se zatvorili u prostor svoje sobe i ja sam mislio da je poezija kao književni žanr na izdisaju. Retko ko je čitao poeziju i retko ko se zanimao za nju. Moglo se očekivati da će se taj proces nastaviti s padom Miloševićevog režima i otvaranjem zemlje prema svetu, tržišnoj ekonomiji, kapitalizmu, odnosno da će proza u potpunosti preuzeti primat nad poezijom. Bilo je dovoljno materijala da svako napiše roman, ispriča svoju priču. Na veliko iznenađenje,

nakon dve hiljadite, pojavljuju se novi pesnici, a poezija dobija sasvim novi status u odnosu na devedesete. Pesnici mlađih generacija izlaze iz intimnosti svoje sobe i počinju da reaguju na stvarnost, ali to nije bila puka reakcija. Iznenada se vraća interesovanje za poeziju i mladi ljudi čitaju pesnike, tekstove o poeziji, organizuju književne večeri... Zanimljiv je fenomen da se kao reakcija na tranzicionu stvarnost, u kojoj preko noći niču hipermarketi, a na ogromnim bilbordima se nudi bolji život – mladi ljudi okreću poeziji. Pojavljuju se čitavi sistemi poetika, a mlađi pesnici se oslanjaju na različite pesničke tradi-

pomogla mašine

Foto: Tatjana Tucić

“Ovde važi savet: bavi se teorijom kosmosa, metafizikom, višim pitanjima, samo ne talasaj o događajima oko tebe – i to je uslov napretka na društvenoj lestvici”

Fuko, pa sve do medicinskih aparata koji su mnogo dobra doneli čoveku, automobila, telegrafa, telefona, kompjutera... Mehanički monstrumi su i naši saveznici i naše utvare. Uostalom, i Don Kihot je jurišao na vetrenjače, koje su bile neka vrsta mehaničkih monstruma toga doba. Još je šezdesetih godina prošlog veka Maršal Makluan pisao o globalnom selu, predviđevši internet. Govorio je o tome kako je zapadna civilizacija prošla kroz četiri faze: auditivnu, vizuelnu, štampanu i elektroničnu. Aktuelna pandemija virusa korona može se posmatrati kao prva globalna zara-

napisao sam kao omaž mom omiljenom pesniku Vladislavu Petkoviću Disu, kao odgovor na njegovu pesmu *Jutarnja idila*, ali umesto njegovih apokaliptičnih vizija opisujem idilične slike koje nam nudi civilizacija, u kojoj se budimo sa zvukovima iz virtuelne realnosti imajući iluziju da živimo u sreći tehnološki ostvarenog savršenstva. Kao kontrast velikom Disu, pesmu završavam sa: “Imao sam i ja / tužnih trenutaka / nije meni bilo / uvek kao sada!”

Pesme u zbirci su veoma angažovane, u njima se spominju političari, izbeglice, ratovi, napad na Vukovar, “bespuća” neoliberalizma... Progova-raš, kako reče recenzent, o “neuralgičnim tačkama srpskog društva”. Sa druge strane, zbirka počinje stihovima “Što dalje od sveta / Što dalje od svega”. Da li je to neka vrsta kontradiktornosti?

Da bi se progovorilo o događajima koji nas okružuju, potrebno je imati distancu. Ne pristajati da budeš deo diskurzivne mašine koja te okružuje. Tek na taj način angažovani pesnik može da uoči neuralgične tačke društva u kojem živi. U savremenom srpskom društvu problemi se uzročno-posledično ulančavaju. Posledice rata, nesuočavanje sa prošlošću pred slikama razrušenog Vukovara i tenkova koji su pucali sa naše strane a mi smo ih zasipali cvećem – u direktnoj su vezi sa potonjim egzodusom, izbeglištvom i individualnim ljudskim sudbinama. Kada se na to pridoda osiromašenje ljudi, nemaština u jednom društvu koje je na samoj periferiji neoliberalnog kapitalizma, onda kao rezultat imamo diktaturu i stabilokratiju. I sve je to jedan pakleni rizom iz kojeg decenijama ne uspevamo da izađemo. Iako pišem o svemu tome, ne želim da pristanem na svet surovosti, izopačenja i nepravde. Srećom, sa moje leve

cije, na avangardne i neoavangardne poetike, postmodernizam, neosimbolizam, supkulturnu poeziju, bitnike...

Tvoja nova zbirka nosi naslov *Mehanički monstrumi*. Može li se reći da je civilizacija u kojoj živimo postala, odnosno da smo i mi sami – “mehanički monstrumi”?

Čitava istorija jeste kretanje čoveka kroz svet mehaničkih monstruma, koji su u različitim epohama imali različitu svrhu. Od vezivanja Prometeja za stenu, preko srednjovekovnih giljotina, potom Dekarta, novovekovnih institucija za disciplinovanje tela o kojima je pisao Mišel

za 21. veka: po mom mišljenju, takva nije bila moguća u 20. veku i pripada elektroničkoj fazi civilizacije o kojoj je pisao Makluan. Svi smo bili putem elektronskih medija informisani o tome da treba da držimo distancu i da ne izlazimo iz kuće. Virus korona nam je ukinuo fizički kontakt, ali nam je ostavio mogućnost komunikacije i razmenu informacija, a virtuelna sfera je ostala jedini mogući prostor susreta, i to je jedna nova, da ne kažem – distopična situacija. U takvom svetu mehaničkih monstruma mi smo pomalo bespomoćni subjekti različitih globalno-tehnoloških strategija. Pesmu *Mehanički monstrumi*

strane nalazi se polica sa više hiljada knjiga koje sam čitao, i to je jedina barikada u odnosu na surovost vremena u kojem živim. I to je ta polica koja me štiti "u inat vetru i kapitalizmu", kako sam u jednoj pesmi napisao. Književnost mi je pomogla da ne budem deo mašine, ponudila mi je načine da prepoznam mrak i da pokušam da ukažem na njega, sklanjajući se "što dalje od sveta / što dalje od svega"!

U našoj književnosti, nažalost, nije mnogo onih koji se usuđuju da progovore o "neuralgičnim tačkama" društva. Zašto je to tako?

Iz mog ličnog iskustva još iz devedesetih, kada sam studirao, čitav sistem obrazovanja se u velikoj meri bazira na tome da se ne otvaraju osetljiva pitanja i da se beži od svakodnevnih aktuelnih događaja. Politika je u ovom društvu oduvek bila prostor rezervisan samo za one koji "brinu" o dobroj naciji i ovde važi savet: bavi se teorijom kosmosa, metafizikom, višim pitanjima, samo ne talasaj o događajima oko tebe – i to je uslov napretka na društvenoj lestvici. Odavno je ovde ukinut dijalog, polemičnost, a "neuralgične tačke" našeg društva, suočavanje sa ratnim zločinima, nepravde iz nekih prošlih vremena, problemi zbog kojih već decenijama tapkamo u mestu, guraju se pod tepih. Situacija je alarmantna jer mi kao društvo stagniramo. Izbegavamo da progovorimo o onome što nas tišti i bežimo od sopstvenog preispitivanja, što je preduslov napretka. Čitav taj društveni milje je stvorio situaciju da zaostajemo za nekim okolnim zemljama i da nemamo nove knjige, filmove, pozorišne predstave, muziku, filozofska dela koja mogu da pariraju drugima na međunarodnoj sceni. Naše bežanje od angažmana stvorilo je kulturu mrtvila, koja se posebno pojačava poslednjih godina. Osim časnih izuzetaka, kod nas retko ko ima hrabrosti da piše o onome o čemu postoji nepisano pravilo da se čuti.

Neke od pesama napisane su u ženskom rodu, a žene progovaraju o sopstvenim mukama koje su istovremeno nedaće društva u kojem žive. Zašto je bila potrebna ta "promena roda"?

Još je Aristofan, u svojoj *Lisistrati*, pisao o tome kako žene iz protesta prestaju da vode ljubav sa svojim muževima kada

ovi kreću u rat. I zaista je to uvek tako. Muškarci pokreću sukobe, a žene su okrenute svakodnevnom životu i nikako destrukciji. Nekoliko pesama napisao sam u ženskom rodu pokazujući da su žene na ovim našim prostorima podnele najveći teret rata, izbeglištva, siromaštva... Žene i ženske priče su zapostavljene i treba ih i slušati, i čitati, i gledati. Voleo bih da pomenem profesoricu Svenku Savić, koja je u okviru Ženskih studija na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu pokrenula čitavu ediciju priča žena, što je svojevrsni brevijar ženskih autobiografskih iskaza, iz kojih se mnogo toga može naučiti. Nažalost, žene su u našem društvu mnogo puta etiketirane kao izdajnice dok su muškarci vodili ratove i zanimale su ih samo teritorije. I baš te mirovne aktivistkinje, koje su često optuživane da ne vole svoj narod jer su insistirale na osudi zločina koje je neko u naše ime učinio, avgusta 1995. išle su po halama i pomagale izbeglicama nakon "Oluje", dok je režim kojeg je zanimala samo teritorija i koji je te ljude uvukao u rat pa ostavio na cedilu – taj egzodus spomenuo tek u nekom dvadesetom minutu centralnog Dnevnika. Divim se ženama koje su u najtežim vremenima mnogo puta očitale lekciju muškarcima boreći se za istinu, mir i elementarnu čovečnost, i zato sam nekoliko pesama napisao u ženskom rodu.

Nedavno si izjavio da je jedan od tvojih velikih uzora Džek Keruak. Koji pisci, pesnici i filozofi su učestvovali u formiranju tvog literarnog ukusa i izraza?

Legendarni roman Džeka Keruaka *Na putu*, koji mnogi smatraju biblijom bitničkog pokreta, prvi put sam čitao u prvom razredu gimnazije, kada sam imao 16 godina. U to doba, mračnih devedesetih, bio sam zanesen putovanjima, avanturom, druženjima, džezom, bit-poezijom, i to me je uvelo u svet književnosti. Mislio sam da književnost, menjajući nas, može promeniti svet. Jednu od prvih pesama koje sam napisao i koja je naslovna pesma moje prve zbirke *Betonska koma*, posvetio sam Džeku Keruaku. Kasnije sam čitao Kafku, Kamija, nemačke ekspresioniste, Tomasa Mana, Bernharda, Brehta, domaću avangardu i neoavangardu – i shvatio da književnost u većoj meri opisuje svet koji nije lep... Završio sam studije književ-

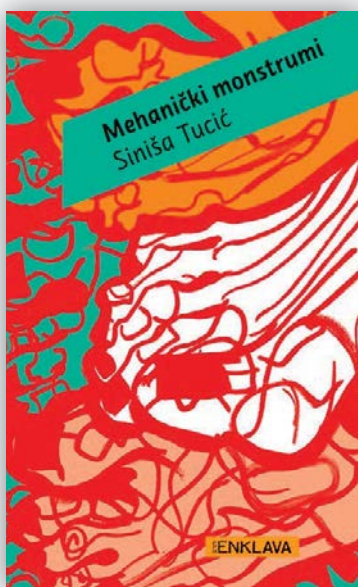
nosti prošavši kroz najrazličitije književne mašine, koje su me suočile sa svim surovostima i usmerile moju poeziju u jednom sasvim drugom pravcu. Ovih dana ponovo čitam Keruakov roman *Na putu*. Plašio sam se da ću ga bataliti na petoj strani i da će mi nakon toliko pročitanih knjiga biti teško da se ponovo upustim u avanture putovanja glavnog junaka Sala i njegovog prijateljstva sa Dinom. Međutim, dogodilo se suprotno, knjigu ne mogu da ispustim iz ruku jer to je vrhunski napisan roman. Rečenice se nižu jedna za drugom, putovanja, susreti i avanture. I to je ta slobodna *On the road* Amerika druge polovine 20. veka. Nažalost, bojim se da se tako nešto ne može ponoviti, i to pokazuju poslednji događaji na kontinentu sa one strane bare. Ipak, danas se pišu neki drugačiji romani. Književnost u isto vreme svojom brutalnošću pokazuje tamnu stranu sveta, kao u mnogim delima čije su teme nasilje, torture, patnja, ali književnost može da čuva i lepotu jednog sveta putovanja, prijateljstva i avanture kao u pomenutom romanu Džeka Keruaka.

Uskoro bi, ukoliko se ne varamo, trebalo da bude gotov i tvoj prvi roman pod (radnim) naslovom *Popino prase*. Možeš li nam reći o čemu se tu govori i kada ga možemo očekivati?

Proza na kojoj trenutno radim je autobiografska. Tiče se jednog događaja iz ranog puberteta i mita o travki koja je u narodu poznata kao "popino prase", i koja za svaku generaciju dece predstavlja izazov u smislu da li sme da se stavi u usta. Kada sam imao 13 godina, okušao sam se u toj igri i popino prase je završilo u mom desnom plućnom krilu. Ležao sam u dečjoj bolnici u Novom Sadu, a doktori su pokušali da mi raznim bronhoskopijama i operacijama izvade strano telo iz organizma. Sve se to dešavalo 1991. u mesecima kada je počinjao rat na prostorima bivše Jugoslavije. Ceo roman je o ležanju u bolnici jednog deteta čiji organizam razara jedna travka, dok se izvan bolnice razara jedna zemlja. Paralelno sa tim ide i narativ Zdravka, koji je moj brat od tetke i koji biva mobilisan i na kraju završava u razorenom Vukovaru. *Popino prase* je priča o gluposti jednog deteta koje naizgled bezazlenom igrom dovodi u opasnost vlastiti život, kao što je političkom glupošću razorena Jugoslavija.

U jednom intervjuu si rekao da je ceo tvoj poetski svet nastao u Novom Sadu. Kako ti danas izgleda ovaj grad, ima li nade za njega?

U arhitektonskom smislu, Novi Sad je grad novogradnje koji je doživeo svoju ekspanziju u drugoj polovini 20. veka kada su probijeni bulevi, izgrađeni soliteri, veliki stambeni kvartovi, kojima dominira modernistička arhitektura. Nažalost, mnogo toga je u Novom Sadu porušeno, i Novi Sad je uveliko izgubio svoje staro gradsko jezgro, koje ozbiljni evropski gradovi čuvaju. Dovoljno je samo otići u Segedin ili Temišvar, gde u centru nećete videti ni jednu novu zgradu, pa uvideti koliko je Novi Sad drugačiji. Taj proces gradnje novog naročito se ubrzao u vreme tranzicije. I Grbavica, i Nova Detelinara, i Telep pretvaraju se u svojevrsne lavirinte od hiljadu malih zgrada različitih fasada. Imam utisak da se u tim zgradama nalaze zapravo boksovi za privremeni život, u kojima ljudi ili naručuju hranu ili jedu u restoranima, a stanari se ne zadržavaju ispred svojih zgrada. U šali kažem da će ti novosagrađeni novosadski kvartovi jednog dana biti svojevrsni spomenici neoliberalizmu u jednoj tranzicionoj zemlji. Novi Sad kao da je postao grad bez trga, bez agore, gubeći svoju urbanu fizionomiju, što se u velikoj meri reflektuje na društveni život u gradu. Više nema onog grada koji su u svojim romanima opisivali Aleksandar Tišma, Laslo Vegel i koji danas na jedan specifičan artistski način pokušava da rekonstruiše Slobodan Tišma. Ipak, ljudi vade stare fotografije Novog Sada iz nafatalina i postavljaju ih na Fejsbuk, u grupu "Stare fotografije Novog Sada". To je zanimljiv fenomen i dokaz da su Novosadani ipak svesni svog identiteta i da im je stalo do istorijskog urbanog nasleđa. Nažalost, odavno je Novi Sad izgubio javno mnjenje, dijalog i zajedničko promišljanje grada, što ne znači da u Novom Sadu nema ljudi koji razmišljaju. Imam utisak da je grad u kojem živim – grad rizoma, alternativnih ideja koje se povremeno pojavljuju, ali vrlo brzo nestanu. Novi Sad teško institucionalizuje svoje umetnike, pisce, stvaraoc, i to je boljka koja ga prati. Mislim da nije sve izgubljeno. Koliko će Novi Sad ostati grad, zavisi od nas samih.

Nedavno, u jednom tekstu podsetio si nas na neuspešnu borbu omladinskih organizacija i aktivista da u Novom Sadu zaživi Društveni centar u kasarni "Arčibald Rajs", u kojem bi svoje mesto našla nezavisna i kulturna scena grada. Novi Sad je prošle godine bio Omladinska prestonica kulture, a sledeće godine će biti Evropska prestonica kulture. Imaju li Novi Sad i njegovi stvaraoci koristi od toga?

Situacija je takva da je veliki deo novosadske umetničke scene potpuno isključen iz projekta Evropske prestonice kulture, i to je posledica dugogodišnjeg nerazumevanja novosadskih umetnika od onih koji kreiraju i sprovode kulturnu politiku grada. Po mom mišljenju, odgovornost za to snose bezmalo sve političke opcije koje su bile na vlasti u gradu. Kriza kulturne scene traje decenijama, i to je stvarno ponekad mučno. U novijoj istoriji Novog Sada učinjene su brojne nepravde umetnicima: počev od progona i zatvaranja pripadnika novosadske avangarde sedamdesetih koji su delovali na Tribini mladih, zatim držanja u nemilosti glumaca u zabranjenoj "Golubnjači", bunkerisanja crnotalasnih filmova, zabrana spota Pekinške patke, pa sve do najnovijih maltretiranja glumaca Pozorišta mladih polovinom dvehiljaditih ili cenzurisanja rada umetnice Danijele Tasić u Kulturnom centru Novog Sada. Ovaj grad je više puta pokazao svoju crnu dušu, što su mnogi umetnici osetili na svojoj koži. Žalosno je to što ni jedna vlast do sada nije našla za shodno da se makar izvini umetnicima koji su stradali zbog svoje umetnosti, a svi pričaju o velikim investicijama i otvaranju novih kul-

turnih prostora. Kultura nisu kvadratni metri, projekti, strateški planovi – kultura je sloboda izraza, kreativnost i nove ideje koje je Novi Sad često gušio. Malo je slobodnih prostora u našem gradu u kojima nezavisni umetnici mogu da rade.

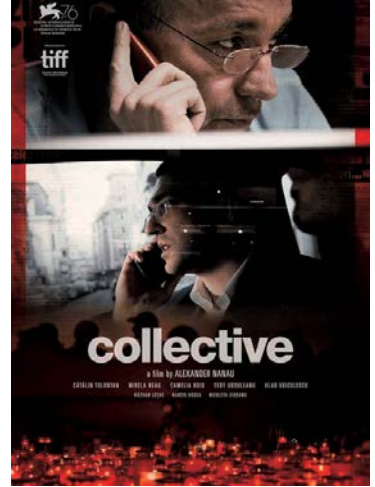
A kakvo je tvoje mišljenje o festivalu Exit, koji se već dve decenije izdašno finansira iz državnih fondova? Kakve je on posledice ostavio na kulturnu scenu grada?

Nisam bio od onih koji su dvehiljaditih tvrdili da država ne treba da pomaže Exit. Svi koji su potezali argument da se takvi muzički festivali u Evropi samofinansiraju bili su malograđani koji nisu shvatali da se Exit održava u zemlji koja je tek izašla iz ratova. Dok se devedesete godine u celom zapadnom svetu smatraju za zlatno doba, u kojem su ljudske slobode bile na vrhuncu, u vreme grandža, repa, tehno muzike – kod nas su se vodili krvavi ratovi. Moja generacija, koja je stasavala devedesetih, čitavu jednu deceniju bila je uskraćena za putovanja, velike koncerte, komunikaciju sa vršnjacima širom sveta, i ja sam srećan zbog toga što su mladi koji su desetak godina mlađi od nas imali priliku da svake godine na Tvrdavi gledaju koncerte velikih svetskih bendova. Toliko toga nam je država uzela da ne vidim ništa sporno u tome da pomogne jedan muzički festival. Problem je izbilo kada je grad pokušao da svoju pogrešnu kulturnu politiku i nebrigu za umetnike koji stvaraju neprofitabilnu umetnost zamaskira gradeći imidž Exita kao jedinog novosadskog kulturnog brenda, i tu su pomešane babe i žabe, što je dovelo do nesporazuma umetničke scene i Exita. Nažalost, tu nije došlo do dogovora i rešenja problema. Exit, koji je početkom dvehiljaditih imao pozitivnu ulogu u pomoći razvoju civilnog sektora, raznih inicijativa, koji je npr. jako dobro sarađivao sa udruženjima osoba sa invaliditetom i nekim drugim manjinskim grupama – s vremenom se više okretao nekim komercijalnim sadržajima. I pored svega, mislim da je Exit potreban Novom Sadu, ali lično preferiram neke mirnije sadržaje. Muzičku feštu na Tvrdavi prepuštam nekim novim klincima, ali bih voleo da i oni shvataju da muzika i supkultura nisu puki konzumerizam, nego da je festival prilika za promenu društvene stvarnosti.

NEDIM SEJDINOVIĆ

Piogene bakterije i dvonožne ubice

**Kolektiv (dokumentarni), Aleksander Nanau,
Rumunija/Luksemburg, HBO 2019.**

Najpre se dogodila tragedija koja je, potom, prerasla u katastrofu, a onda je sve prekrpio užas. Mesto radnje Bukurešt, s okolnom Rumunijom. Godina 2015. U požaru koji je izbio u noćnom klubu "Kolektiv" smrtno je stradalo 27-oro mladih ljudi, a povređeno je njih 180. Povređeni su, s težim i lakšim opekotinama, prebačeni u bolnice, da bi uskoro počeli da umiru, te je broj umrlih u bolnicama prestigao broj stradalih u požaru. Početnu medijsku tišinu razbija sportski list "Gazeta Sportulior", naročito njegov urednik Katalin Tolontion sa svojom ekipom, nakon čega počinje da se odmotava klupko u kojem su spregnuti vlast, bogataši bliski vlasti, mafija i lekari, pri čemu je, u moralnom i krivično-pravnom smislu, teško utvrditi razliku među njima. Ne samo da lekari i osoblje po bolnicama nisu imali pojma šta rade, nego su njihova neobučenos, korumpiranost i duboka nezainteresovanost za pacijente postali smrtonosni kada su se pojavili učinci unosnog mafijaškog posla s dezinfekcionim sredstvima. Naime, dobro organizovana ekipa sakrivena iza imena ugledne firme, kupovala je dezinfekciona sredstva, potom ih razblaživala kako bi dobila neuporedivo veću količinu, a onda ih prodavala bolnicama. I tako godinama. Dobit se računala u milionima evra. Razblažena dezinfekciona sredstva, naravno, nisu mogla da se nose s bakterijama, pa se događalo da i hirurški instrumenti budu zagađeni. Za ljude s teškim, pa čak i lakšim opekotinama, takva kombinacija nestručnosti, nebrige, beskrupuloznosti, korumpiranosti i piogenih bakterija otpornih na antibiotike – bila je smrtonosna. Oni koji su, svemu uprkos, uspeli da prežive ostali su teško obogaljeni. Nekoliko meseci kasnije, populistička stranka na vlasti, sam cvet korupcije, nesposobnosti, laži i svakovrsnog razbojništva, na izborima je ostvarila najbolji rezultat u svojoj istoriji.

Režiser Aleksander Nanau od samog početka prati ekipu novinara koja kreće da kopa po slučaju. S jedne strane, novinari-istraživači nailaze na zid ćutanja ili nesuvislih izjava političara i lekara, s druge strane sprovode sopstvenu istragu sličnu policijskoj: razgovaraju sa preživelim iz "Kolektiva" i porodicama umrlih ljudi (klub, prirodno, nije imao legalnu dozvolu ta rad), prate likove za koje sumnjaju da su umešani u mafijašku priču, fotografišu ih, pronalaze veze, koriste izvore čija imena čuvaju, a kada sa svojim dokazima izađu u javnost, istog se časa otvara Pandorina kutija. Ministar zdravlja prinuđen je da da ostavku, a na njegovo mesto dolazi mladi Vlad Voiculescu, bivši aktivista za ljudska prava. Vrlo je zanimljivo što filmska ekipa, sada, počinje da prati rad ministra i njegove ekipe. U javnost izlazi sve više šokantnih podataka i jednako šokantnih svedočenja – kako lekara koji više ne žele da trpe degradaciju svoje profesije, bolničkog osoblja koje ne može više da se nosi s užasom u kojem učestvuje, tako i pacijenata koji prolaze kroz pakao – a iz jedne će bolnice da procuri snimak živog čoveka po čijem telu gmižu crvi veličine prstiju, da bi sutradan nesrećni čovek umro. Mladi se ministar zdravlja i njegova jednako mlada ekipa suočavaju, najdoslovnije, sa neprobojnim zidom nemoći. Poučno je, dirljivo, važno, gledati kako se časna grupa ljudi hvata u koštac s klupkom zmija. Posle početnog nesnalaženja pred novinarima, zatečen proceduralnim i zakonskim preprekama da reaguje – ministar nema moć da zabrani ni najočigledniju zloupotrebu, a procedura je u tolikoj meri glomazna i spora da će pacovi, razume se, da se razbeže – ministar brzo počinje da uči i pokreće priču s mrtve tačke nalazeći u slobodnim novinarima i hrabrim pojedincima dragocene saradnike. Treća nit priče, najzad, prati Tedi Ursuleanu, mla-

du ženu koju su vatra i nestručna lekarska intervencija unakazili i obogaljili, ali ona pristaje na fotografsku sesiju posle koje će se slike njenog unakaženog tela pojaviti u javnosti. Scena u kojoj se Tedi i mladi ministar sreću i upoznaju predah je normalnosti u defileu ljudi nakaznih fizionomija.

Kako istraga napreduje tako se otvara tlo pod nogama. Hobotnica je svuda. Gotovo ništa nije nezagađeno. Kada ministar pokrene inicijativu da se u bolnice dovedu stručni ljudi, dobija odgovor da takvih, u stvarnosti, nema, jer su škole koje proizvode taj profil kadrova korumpirane i izdaju diplome za pare. Kada zabrani otvaranje bolnice za transplantaciju pluća, jer nisu zadovoljeni elementarni zakonski i medicinski uslovi, biva izložen žestokom i, prirodno, lažljivom populističkom napadu visoke partijske strukture. U Rumuniji, da ne bude zabune, javni prostor je slobodan, a političari na vlasti dužni su odgovarati na novinarska pitanja. Ipak, i oni imaju svoje pinkove i hepije, na kojima nesmetano i s radošću mogu da laprdaju i crtaju mete ljudima koji im se ne dopadaju. Svim opstrukcijama uprkos, ministar uspeva da progura nekoliko mera, policija i tužilaštvo reaguju, a jedan od ključnih likova, lekar-mafijaš, umire u krajnje suspektnoj saobraćajnoj nesreći. "Da li će i jedna moja mera da opstane?", pita se mladi ministar kada sazna rezultate izbora. Smenjen je odmah posle konstituisanja stare-nove vlasti.

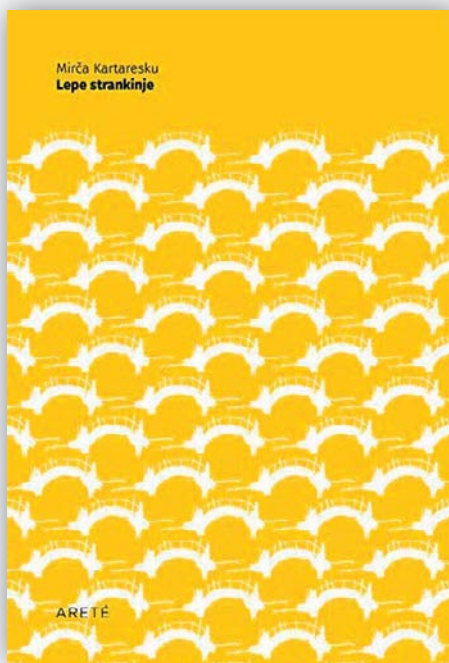
Kolektiv nije veliki dokumentarni film. Ali kao dokument i svedočanstvo o razornim učincima sprege vlasti i mafije (kao da mi to ne znamo), te, s druge strane, posvećenosti slobodi, profesionalnoj odvažnosti i nezamenljivoj ulozi istraživačkog novinarstva, ovaj film je od neprocenjivog značaja.

IVAN MILENKOVIĆ

Furiozno, lucidno... i tako “istočno”

Mirča Kartaresku: *Lepe strankinje*; prevela Ileana Ursu Nenadić; Arete 2019.

U vreme kad sam živeo u Berlinu, sa stipendijom DAAD – od dve hiljade evra – posetio sam koleginicu, proznu spisateljicu iz Poljske, Olgu Tokarčuk, koja je stanovala u mračnoj, pustoj zgradi, u nekoj napuštenoj bolnici, na istoku grada. Olga je bila desetak godina mlađa od mene, ali već je imala nekoliko knjiga objavljenih u Nemačkoj i već je stekla određenu reputaciju. Kad sam video da radi na laptopu, nešto se u meni steglo, osećao sam se kao poslednji čovek na svetu. U to vreme nisam mogao ni da sanjam da ću i ja nekada imati tako nešto. Svake nedelje sam išao u Saturn, prodavnicu elektronskih uređaja u centru, i gledao sam laptopove kao što siromašno dete u Božićnoj noći gleda ukrašene jelke u bogatim kućama. Joana i ja bismo se vraćali kući potpuno smrvljeni. Sutradan me je moja žena vukla nazad u Saturn: “Moraš i ti da imaš jedan. To je pitanje časti, časti rumunskog pisca”, rekla mi je ne slušajući moje argumente.

što se piše s pretenzijama “bezvremenosti” i filosofstvujušće nadriuniverzalnosti, naposljetku izrodi tek nadobudni kič.

Kako god, Kartaresku je *geopoetički* dosledno svestan vlastite pozicije rumunskog pisca “postkomunističke” epohe, i očaravajuća duhovitost njegovih priča, te dubinska opservativnost njegovih uvida u lokalno i nešto globalnije stanje stvari posledica su – ah, osim dveju stvari koje umalo da zaboravim: talenta i pameti

Svaka mala istočnoevropska književnost bi trebalo da ima svog Mirču Kartareskua. Možda ga i ima, ko zna. Recimo, bugarski M. K. je možda Alek Popov, taj mi je najsumnjiviji. Makedonski Mirča je ni kriv ni dužan izašao na zao glas kao brakolomna lezbejka, samo zbog jedne sočne priče; a inače, osim sjajnih priča, piše i kolumnu za “Vreme”, tako da verujem da znate o kome se radi. Hrvatski je takođe žena, i zove se Dubravka Ugrešić – mada verujem da bi ona brzometno odbila tu “počast”. S razlogom, jer će pre biti da je Kartaresku rumunski Ugrešić; mada bi Dubravka možda i tu uložila prigovor... Uh, komplikovano. Ajmo radije ispočetka.

Ko je uopšte taj Kartaresku? Zašto bi svako trebalo da ima po jednog Mirču, Mirča, Mirče, Mirčea – bog zna kako se to menja po padežima? Pa, ne možeš znati kad se ni sami (ovdašnji) izdavači ne slažu kako se čovek zove,

kad čak ni u dvema knjigama prevedenim rukom i glavom iste prevoditeljke nije istoimen, nego je kod Kontrasta Mirče (roman *Nostalgija*), a kod Aretea Mirča (uslovno zbirka priča *Lepe strankinje*)? A uz ove dve je, vredi napomenuti, nekoliko godina ranije prevedena i sjajna zbirka proza *Zašto volimo žene* (izd. Adresa, Novi Sad), o kojoj smo se – što pa da se ne pohvalimo – na vreme očitovali, na jednom mestu koje žene naročito rado posećuju. Ako budete tražili tu knjigu, želim vam mnogo sreće, trebaće vam.

A mi opet ispočetka. Mirča je, dakle, Kartaresku po mnogo čemu paradigmatični samosvesni istočnoevropski pisac (post)tranzicione epohe, jedan od onih čija je književnost neodvojiva od toga *gde* i *kada* nastaje. Samo trivijalni umovi misle da je to *kada* i *gde* trivijalno sa stanovišta “prave književnosti”; nonsens, češće je obrnuto: premoćna većina onoga

– baš toga što je Kartaresku pisac koji je svestan konteksta, što bi se reklo. Recimo, u *Lepim strankinjama*, prva od tri prozne celine, *Antraks*, gotovo je gogoljevski burleskna storija o piscu – izvesnom Kartareskuu, da ne bude zabune – koji, u vreme opsednutosti sveta pošiljkama s antraksom (nevinih li vremena?!), dobija misterioznu pošiljku iz inostranstva za koju pomisli da bi možda mogla biti otrov. Pa, otkriću vam da to antraks ipak nije, ali šta jeste posredi, otkrićete sami, a Kartaresku u priču osim klasičnih “rumunskih” i uopšte “evroistočnih” motiva autokolonijalizovanog kulturnog epigonstva, uvodi i motiv isprazno “nonkonformističkog” umetnika sa Zapada, na način koji ne zaostaje za briljantnošću filma *The Square* Rubena Ostlunda... U naslovnoj i daleko najdužoj proznoj celini zbirke *Lepe strankinje*, dvanaestoro rumunskih pisaca putuje u Francusku na predstavljanje

te, je li, pomalo egzotične mada prividno rođačke kulture u jednom od samozaljubljenih Centara Sveta, što je Kartaresku prilika za beskrajni serijal urnebesno duhovitih ali i isto tako pronicljivih i kritičkih in-vektiva kako na račun domaćina tako i na račun gostiju, to jest, na račun svake *taštine praznine* zasnovane na lenjosti uma i stereotipima svake vrste. Na pola puta između autoparodije, pastiširanja književne trač partije, kulturološkog eseja i lucidnog putopisa, ova furiozna proza je nezaboravan čitalački užitek. Naposljetku, *Bakovijska* (po rumunskom klasiku Bakoviji, velikom piscu iz malog grada...) nas vraća u mračno i hladno vreme Čaušeskua, ali politički i ekonomski užas epohe, mada je zapravo sveprisutan, uopšte nije u fokusu priče. Nego su tu opet pisci u prvom planu, Kartaresku ne može bez njih (možda jer su tako mali pa mu ih je žao, što bi rekla autorka *Forsiranja romana reke*); elem, mladog i tek poluaфирmisanog Kartareskua izvestan kružok mladih, nepoznatih i nadobudnih pisaca iz gradića Bakaua pozove na književno veče. Mirča sedne na voz i otisne se u nepoznato, a sve pre, tokom, a naročito nakon književne večeri pretvori se u manično-mučni fijasko, sitan i monumentalan istovremeno, kakav već ume da bude u prašnjavim i čađavim varošicama našeg zakutka Evrope... Prava je to pikareska i vrhunska poslastica s mnogo vitezova tužnog lika, koji na kraju balade sede u smrdljivoj krčmi i ogo-varaju ama baš sve pisce poznatije i priznatije od njih – prvo lokalne, pa rumunske, naposljetku svetske. Naročito su na udaru oni koji dobijaju nagrade, a najgora đubrad su, jasno, Nobelovci.

Neki poznavaoци smatraju da je i Mirča Kartaresku logičan rumunski izbor za Nobela. Navijam za njega, ali ako ga dobije, neka u širokom luku zaobilazi Bakau. Svaki Bakau ovoga sveta uvek je strašno ljut na svakog Kartareskua. ¶

TEOFIL PANČIĆ

Beda nije slučajna

Ključne teme koje su na velika vrata beskompromisno uveli – preispitivanje ubitačnih posledica konzumerizma, antikapitalistički stav i antikorporacijska osvešćenost, antimačizam i feminizam – postale su koreni alternativnog roka kao nosioca progresivnog pogleda na svet unutar popularne kulture

Ovaj tekst mora se otvoriti potpuno paradoksalnom tvrdnjom – ukoliko želite da čujete kako zvuči savremen rokenrol album, morate se vratiti u 1979. godinu. Tamo ćemo naći grupu Gang of Four koja počinje karijeru briljantnim izdanjem jednostavnog i zato istorijskog imena *Entertainment!* (EMI).

Trenutak je bio takav da je postalo potpuno jasno kako su se stvari sa pankerskim snom o razaranju industrije zabave iznutra istopile čim su se 1978. raspali Sex Pistols – ipak, osećaj u vazduhu bio je takav da je bilo jasno kako će njihove lekcije ostati večno zapamćene, te da priča time nije završena. U to doba, britanska omladina još uvek je imala svoj glas ili je bar mogla da se bori da ga zadobije, i baš tome su služile stotine pa i hiljade novoosnovanih bendova. *New wave* je potom doneo eksploziju stilske raznorodnosti, drugačiju od pankerske antimuzike, ali je unisona generacijska poruka matorcima ostala ista – da su razobličeni u svojim lažima... na šta su oni odgovorili tako što su za premijera izglasali najrigidniju osobu koju su mogli da nađu u svojim redovima, kakva je bila Margaret Tačer, da iskontroliše situaciju. Posledično, nikad se u istoriji popularne muzike nije više mladih ljudi na sceni bavilo kritikovanjem kapitalističkih uslova privređivanja i životarenja kao u Britaniji s kraja 1970-ih i početka 1980-ih. Gang of Four su se u tom skučenom svetu pojavili kao onaj bend koji ima odgovor.

ENGLESKA NEMIRNO SPAVA

Gang of Four spadaju u drugu generaciju *novog talasa*, i svakako su ključan sastav svog doba, uz zauvek zapamćene Joy Division i sada nepravедно zaboravljeni Magazine. Bio je to naraštaj koji je od muzike očekivao više nego što bi moglo da stane u tek jednu pevljivu melodiju; generacija koja je činila čast rok muzici, pokušavajući da putem nje razgovara sa budućnošću.

Poreklom iz radničkog Lidsa, odakle je, uz obližnji Šefild, kretala industrijska revolucija u 19. veku, Gang of Four su veoma izbliza bili upoznati sa delovanjem fašističkih grupa u rodnom Jorkširu, gde su se besposlena deca industrijskih radnika tokom recesije okrenula sasvim drugačijim uzorima od sindikalnih lidera: posebno je Nacionalni front bio angažovan u tom okruženju, sa svojim rasističkim provokacijama. Bez perspektive opstajući, većina mladih Britanije nije imala nikakvu kontrolu nad svojim životima, i polako se cepala na humanističku levičarsku opciju i onu čisto fašističku, sklonu tučama – lepe opise možemo naći u knjizi *England's Dreaming*, Jona Savagea, najboljem dokumentu o tamošnjem odrastanju tokom sedme decenije prošlog veka. Bilo je samo pitanje ko će ti prvi slomiti kičmu: roditelji, šef ili lokalni batinaš.

U sadašnjem čitanju, jasno je da je debi *GoF Entertainment!* mnogo više od albuma nastalog zahvaljujući ovim posebnim istorijskim okolnostima: bilo je to delo u kome se kondenzovala i artikulisa-

GANG OF FOUR entertainment!

la ener-
gija proizaš-
la iz nasušne potrebe za
ovladavanjem svojim životom. Sa-
svim realni sukobi na ulicama i u rodi-
teljskim stanovima dali su osnovu za
ovako umetnički iskazan politički bunt
– The Clash su tek sledeće godine obja-
vili *London Calling*, kao finalni politički
izraz svoje generacije, sa veličanstvenim
dilanovskim zamahom, ali Gang of Four
su još pre njih napravili obrazac moder-
nog angažovanog albuma, jedinstvenu
ploču koja je definisala neuništivu levi-
čarsku poziciju unutar rok kulture i do
danas ostala putokaz kako to treba da
zvuči. Zato što su se GoF stvarno borili
protiv fašizma, na njegovom engleskom
izvoru, u domu modernog evropskog ra-
sizma, u društvu u kome je kastinski si-
stem usavršen tako da funkcioniše i bez
prisile, sve do danas.

Jezik koji su oni ponudili bio je jezik
primenjene poezije, secirajući svakod-
nevicu onog najobičnijeg među običnim
ljudima, te otkrivajući svu surovost nje-
govog ispošćenog životarenja. Više kao
lutke od mesa, postojeći samo u odnosu
na druge kao slučajni svedoci sopstve-
nog života, mali ljudi opstajali su na ble-
dim marginama stvarnosti, prinuđeni da
pristanu na baš sve: loše plaćene užasne
poslove, grozne uslove stanovanja, nika-
kvu perspektivu da nešto lepo vide bar
jednom u životu. *Entertainment!* nije
samo vredan opis tih prilika, niti samo

nastup revolucionarne
strasti željne da se takve
socijalne okolnosti menjaju
muzičkim sredstvima, nego i
iskren komentar mladog čo-
veka zgađenog nad zatečenim
stanjem.

Gang of Four su možda ma-
hali barjakom koji je bio crveni-
ji nego što bi to neki voleli, ali nji-
hov poziv da se trgnemo iskren je
i srčan. Bilo je to vreme kad rok grupe
nisu bile samo rok grupe. Zato ni
Entertainment! nije mogao biti samo
rok album.

KOD KUĆE, ON JE GITARISTA

Ispostavilo se da su Gang of Four bili
strahovito uticajan sastav. Svakako više
nego što je to zabeleženo na top listama.
Ključne teme koje su na velika vrata be-
skompromisno uveli – preispitivanje ubi-
tačnih posledica konzumerizma, antika-
pitalistički stav i antikorporacijska osve-
šćenost, antimačizam i feminizam – po-
stale su koreni alternativnog roka kao
nosioca progresivnog pogleda na svet
unutar popularne kulture, evo već ne-
koliko decenija. Razobličavajući sve ono
čemu nas pogrešno uči potrošačko druš-
tvo, opevavajući trag što ga ostavlja nje-
no bespuće na ljude, naslućujući da beda
oko njih nije slučajna nego predstavlja
deo brutalno prostog velikog plana, GoF
su sasvim svesno kreirali novi model ro-
kenrol aktivizma, koji se dalje prenosio
sa kolena na koleno.

Debi izdanje Gang of Four zato je znak
vremena, ali još više namerna poruka za
slušaoce koji će tek doći. Njegove ambi-
cije nisu bile male – kao umetničko delo,
ono je pokušalo da jednostavnim sred-
stvima kaže stvari istovremeno na više
nivoa: visceralnom, intelektualno-mo-
ralnom i pesničkom. Ali, osnovna tajna
koja je od *Entertainment!* učinila veliko
ostvarenje, skrivena je u izuzetno inova-
tivnim karakteristikama muzike GoF –

osobina koja prva upada u uši svakako je
iskidano sviranje gitare koja jednostav-
no igra u rukama Endija Gila, na način
kakav do tad nije još bio čuven. Ona sve
vreme daje ritam što, uz ubitačno moć-
nu i raznovrsnu ritam sekciju, dovodi do
toga da čitav sastav zvuči kao da pulsira.
Uz prepoznatljive momačke *novota-
lasne* prateće vokale, ovaj belički fank
davao je životnost njihovim politizova-
nim iskazima izdižući ih iznad parola.
Gustina svake numere ponaosob zato
je ogromna – one su nabijene zvucima
na malom slušnom prostoru, zakucava-
jućim ritmom koga pumpa ceo bend, kao
i tekstovima koji su bez previše mudro-
vanja opisivali dramu apsolutne otuđe-
nosti među ljudima... nešto što je danas
neupitna stvarnost, u kojoj se više ne po-
znajemo niti viđamo bilo sa kim. Pesme
zvuče kao izveštaji sa ratnog poprišta, u
ovom slučaju – sa linije sukoba unutar
kuće, bilo kog običnog doma tih dana.

Takvi GoF su u punom sjaju svirali
1981. godine u Zagrebu, na Muzičkom bi-
jentalu, a predgrupe su im bile Haustor
i Šarlo Akrobata, od kojih su ovi drugi
svakako ponešto od svoje uzavrelosti i
muzičke hrabrosti dugovali pojavi baš
Gang of Four. Dobar deo mlađe beograd-
ske *new wave* generacije okupljene na
kompilaciji *Artistička Radna Akcija*, pre-
sađivao je njihov uticaj u našu muziku
sa velikim žarom. Tokom 1980-ih usledila
je lavina bendova koji su sami isticali da
se radi o ključnom formativnom uticaju
za njih – od Red Hot Chili Peppers (čiji
je debi album iz 1984. producirao upravo
Endi Gil) preko INXS i gomile *rap-metal*
sastava, ali i Kurta Kobejna, koji je nji-
hov prvi album uvrstio među svojih 50
najomiljenijih, sve do *neo post-punkera*
kao što su Franc Ferdinand i Interpol, za-
ključno sa današnjim herojima nezavi-
sne scene tipa LCD Soundsystem, Tame
Impala, Alt J ili The 1975 – poslednji u
tom nizu su sjajni tvrdokorni hip ho-
peri Run the Jewels, što ih upravo sada

sempljuju. Zapravo, svi današnji važni alternativni sastavi imaju u svom DNK upravo zvuk kog su svojevremeno kreirali Gang of Four – gitare kombinovane sa plesnim *beatom*, što savršeno odgovara mladim dušama odraslim u senci *clubbinga*, a koje traže neku poruku više i tekst pesme koji ima poentu.

No, proleterski duh nikad nije napustio GoF: jednom sam imao priliku da iz perspektive organizatora izbliza gledam Endija Gila kako pije pivo, od svih mesta – u Šibeniku, na festivalu Terraneo (2013). Osim respekta koji je mlada, obnovljena postava Gang of Four imala za njega, imali su ogroman respekt i za konzerve proizvoda od hmelja, koji su udarnički ispili u neočekivano velikim količinama, praveći problem *catering* službi. Na kraju je Endi pomalo nabusito zahtevao još, jer – čemu rokenrol karijera ako ne možeš da dobiješ onoliko piva koliko hoćeš.

NE ŽELIM DA SE ZARAZIM LJUBAVLJU

Album *Entertainment!* počinje gitar-skim salvama pesme *Ether*, a završava se revolucionarnom gitarskom dekonstrukcijom *Anthrax*: između ove dve biohemijske paralele smestila se njihova poruka o svetu u kome ima mnogo prljavštine iza malih svakodnevnih snova i planova, o čemu je reč na početku – ali nema više mesta ni za šta čovečno, pa ni za ljubav, o čemu je reč na kraju. Opšte mesto *novotalasnih* grupa bio je, inače, stav da je "ljubav" samo još jedno foliranje i isprazna forma ispod koje se kriju interesi – no, niko to nije tako jasno izložio, kao činjenicu života. Na istom tragu je i manje slavna, ali jednako upečatljiva *Contract*, u kojoj se nagoveštava da svi naši odnosi, pa i oni u spavaćoj sobi, treba da idu kroz ugovore, u kontrolisanom obliku, da bi sistem bio srećan.

U istom tonu su i dve, sada već klasične stvari Gang of Four, koje čine okosnicu ploče: *Damaged Goods* i *At Home He's a Tourist*. Prva je ne samo najbolja stvar na *Entertainment!*, nego i jedna od najboljih numera *new wave* zvuka uopšte, koju slo-

bodno možete pustiti svakom koga želite da upoznate sa onim što se podrazumeva pod tom definicijom. Stihovi "ponekad mislim da te volim / ali to je samo požuda", bili su najbliže romantičnoj rečenici što je tadašnja progresivna omladina sebi htela da dopusti – naravno, iza toga se sakrivala ogromna potreba za *pravom* ljubavlju, kako god je nazvali. Prava istina bila je sadržana u sledećoj pesmi, odnosno u činjenici da se većina stvarno osećala kao turista u sopstvenim domovima, udaljena od ma kakvog ljudskog dodira: bila je to istina o tome da živimo u sve dehumanizovanijim uslovima protiv kojih moramo dići glas, kako god.

Album je pun opisa i zapažanja o tokovima malograđanske zbilje – stalan problem kako ispuniti slobodno vreme nekim zadovoljstvom, sve banalnijim od banalnijeg (*Natural's Not in It*), neumitnost dosade kao svakodnevnog košmara (*Glass*), kupoprodajni odnosi shvaćeni kao jedina stvarnost (*Return the Gift*), paranoja patriotizma kao recepta za život (*Guns Before Butter*), a na kraju i gledanje udarnih vesti o akcijama gradske gerile, što ih televizija automatski pretvara u novi za-

bavni program ("new entertainment"), mada petoro mrtvih leže na ulici (5.45). Fizički snažna *I Found That Essence Rare* ima političku poruku koja neće biti izbrisana vremenom: u zaključnoj strofi ona govori o političaru koji će sve uraditi da nam se umili ne bi li do-

bio naš glas mada je poslednja stvar koju će učiniti – nešto u našem interesu, pa kaže: "Gledajte svet kroz polaroid naočari / stvari onda izgledaju mnogo bolje za radničku klasu." Samo stavite reč "internet" umesto polaroid naočari i biće vam jasno.

Konačno, i sam omot za *Entertainment!* vrhunac je estetike politizovanog krila *novotalasa*. Njegova jarko crvena boja urezivala je album u pamćenje i pre nego što biste ga stavili na gramofon. Napravili su ga članovi benda Endi Gil i Džon King inspirisani situacionističkim intervencijama na proizvodima pop kulture. Tako, kad otkrijete da su tri sličice u uglu zapravo

Vinetu i Old Šeterhend, prikazani kako se rukuju, dirnuti ste susretom sa starim drugarima iz detinjstva na tom neobičnom mestu – ali, kad primetite dopisan prateći tekst, iz koga proizilazi da Indijancu veruje kako je našao prijatelja, a da je kauboj zadovoljan samim sobom zato što zna da će prevariti naivnog *crvenokošca* – shvatite da već volite ovaj album i pre nego što ste ga čuli, jer priziva pravdu za Indijance. Zato što je nekako jasno da smo Indijanci svi mi.

SUDBINA OŠTEĆENE ROBE

Pank i novi *talas* bili su poslednja pobuna tokom koje je do središta kulture dospelo glas svih onih koji su odbijali da pripadaju ovom svetu, iskrivljenom tako da nekako uvek dopadne vlasništva najbogatijih. Kad pogledamo dokle smo stigli, u ovom šarenilu ništavila, nemilosrdno snimani i nadzirani sa svih strana, prosto nam je žao što pesme Gang of Four i njihovu estetiku većina "poklonika rokenrola" svojevremeno nije shvatala onako kako su napisane – kao politički program za neodložnu promenu. S obzirom da je ona danas neophodna jednako kao i kad je bila napisana, pre 40 godina, jasno je da GoF nisu izgubili ništa na vizionarskoj snazi kojom su ocrtali naše sudbine kao udes onih koji su unapred osuđeni i odmah sami pristali na sopstvenu smrt od tuposti.

Živimo u svetu koji se raspao na alternativne svetove, u kojima je svako u pravu za sebe. Posledično, to bi trebalo da znači da niko nije sasvim u pravu i da univerzalno važeće istine više nema. Ili bi bar neko hteo da tako verujemo.

Međutim, istina o sve većoj bedi u kojoj obitavamo, u našim faktički sve bogatijim društvima, jednom će pući pred očima baš onoj tihoj većini što se zasad ne usuđuje ni da diše.

Gang of Four su u to verovali, kao prvi heroji nove serije angažovanih umetnika za buduće doba.

Endi Gil je početkom godine otputovao da bude turista u nekim drugim, većnim krajevima. Ispostavilo se pre neki dan da je verovatno bio jedna od prvih, nezabeleženih žrtava zaraze kovidom-19 u Britaniji. Čak i u tome je morao da bude pre svih.

DRAGAN AMBROZIĆ

Poluživot za poluljude

Kao da se oni koji se brinu za javno zdravlje plaše naše bezbrižnosti, plaše normalnog života pa na sve moguće načine pokušavaju naš život i dalje činiti nenormalnim

U prizemlju zgrade mojih roditelja stajao sam s dvije žene na propisanoj udaljenosti čekajući lift. Lift se spustio, a ja sam otvorio i pridržao vrata kako bi žene mogle ući. Jedna je ušla, a druga ostala stajati gledajući me s neizgovorenim pitanjem u očima. "Smijemo li svi zajedno u lift?", pitala me ćutke, a ja joj rekoh: "Samo uđite, gotovo je, vidite kako je napolju." Ona se nasmiјala i ušla. Jer svi vidimo kako je napolju. Igrališta su puna djece koja nakon trideset godina ponovo u većim grupama kruže naseљem kao što smo i mi nekada kružili. Igra se košarka, igra se fudbal, fitness sprave su pune jakih, do pojasa golih momaka. Naseљe je probegaralo kao priroda nakon duge i hladne zime.

"Čovjek više ne zna šta se smije, a šta se ne smije", govori žena u liftu pravdajući se za svoju opreznost pa objašnjava kako se ujutro na autobusu deseci ljudi stojećі stišću jedan uz drugog, licem uz lice, dok svako drugo sjedište zjapi prazno, zapečaćeno, da se nekolicina sjedećih ne bi zarazila.

Naš je postapokaliptični svijet satkan od sličnih, što manjih što većih apsurdā. Dan-dva ranije gledao sam u Portorožu kako policija rastjerava sa plaže grupice ranih hvatača braon boje, nadomak koje su u krcatim kafićima gosti bukvalno sjedili jedan na drugome. Vrativši se s mora, odigrao sam s prijateljima i prvu partiju košarke nakon dva mjeseca. Sat i po smo se zajedno znojili na terenu i dahtali jedan u drugog, ali se nakon toga nismo smjeli naizmјence tuširati. Svi kafići i restorani u Sloveniji već su danima uredno otvoreni, ali je u njima zabranjeno držati novine, jer novine idu iz ruke u ruku. U nekim je trgovinama upotreba zaštitnih maski obavezna, u drugim opet samo preporučena. Škole rade, no ne za sve đake.

Sve to stvara utisak da mjere zaštite zapravo ne služe da nas zaštite pred zarazom, nego kao upozorenje da korona još uvijek kola svijetom i da ju je potrebno i dalje imati na umu. Kao da se oni koji se brinu za javno zdravlje plaše naše bezbrižnosti, plaše normalnog života pa na sve moguće načine pokušavaju naš život i dalje činiti nenormalnim. Sve je stoga naizgled kao što je bilo nekad, ali su tu maske, na licima su kelnera, frizerki i poštara, te posvuda jedno sredstvo za dezinfekciju da opominju ljude kako ovo još nije onaj njihov stari život, da svi mi samo

Piše:

Goran Vojnović

Pisac i reditelj iz Ljubljane

napola živimo, spremni da svakog časa opet sve zaustavimo.

Ako vam se ta vrsta apsurdā učinila odnekud poznatom, nije to nimalo slučajno. Jer sličan smo poluživot mi, u ovim našim nesretnim krajevima, živjeli zadnjih dvadeset i pet godina. Od Triglava do Vardara desecima godina ljudi žive nekakvim nenormalnim i nestvarnim poluživotom koji se zove tranzicija. Rat je zvanično već odavno završen, ali dušebrižnici našeg javnog zdravlja čine sve ne bi li mi i dalje bili svjesni njegova postojanja i opasnosti koju taj rat za nas predstavlja. Kad god smo mi pokušali zaboraviti na rat i zaživjeti normalnim životom, onako bezbrižno

kao u dobra stara predratna vremena, digli bi se jedni pa drugi pa treći čuvari zdravlja i zaprijetili nam drugim valom oružanih sukoba, te zaključili kako je još prebrano da se granice otvore, a ljudi počnu grliti i ljubiti se. Za sve naše vlasti od početka devedesetih naovamo nije bilo veće opasnosti od normalnog života.

Sve je u našim gradovima bilo naizgled otvoreno, a ulice pune ljudi, radilo se, putovalo, išlo se u škole i na ljetovanja, ali kao što je sada korona prisutna iako je neprisutna, tako je zadnjih dvadeset i pet godina u našim životima rat prisutan iako je neprisutan. Igrali smo fudbala, ali na stadionima nije bilo navijača. Odlazili smo na izbore, ali na izborima nije bilo izbora. Bilo je praznih sjedišta, ali nisu bili za raju koja je stajala, već da srećnicima koji su sjedili bude udobnije i sigurnije.

I zato zadnjih dvadeset i pet godina oni koji su osuđeni na stajanje i gužvanje polako, jedan za drugim silaze sa naših autobusa i odlaze odavde. Odlaze nekud gdje neće biti poluljudi i gdje neće morati da žive poluživot. Negdje gdje će biti dovoljno sjedišta za sve. Negdje gdje ima i fudbala i navijača, gdje na izborima ima izbora. Negdje gdje je nenormalnost prolazna, gdje krize dolaze i odlaze i gdje istorija umije ostaviti iza sebe svoje sakate periode, gdje se život umije povratiti u život, a ljudi u ljude.

Mi to očito ne umijemo. I to je, bez obzira na broj zaraženih i umrlih, najveća neman koju nam je donijela epidemija. Jer sva naša nevremena na kraju postanu vremena i svi naši poluživoti rastegnu se u živote, pa će tako i ova epidemija za nas trajati i nakon što ovog virusa više ne bude ni u šišmišima, a kamoli u ljudima.

HAPANA SISAHAU

Nakon brutalne smrti Džordža Flojda u Mineapolisu, crnca koga je ugušio beli policajac, kipovi Leopolda II mažu se crvenom bojom, uništavaju ili obaraju u Briselu i drugim gradovima Belgije. To staro kamenje nekima je postalo odvratno. Debata o kolonijalnoj prošlosti, taj stari problem sa kojim se kolektiv nikad nije suočio, ponovo se rasplamsala i zapalila zemlju

“Hapana sisahau. Ne, ne zaboravljam...” Netom pre no što ćemo proslaviti njen stoti rođendan, snimio sam glas svoje babe. Dugo je živela u Africi, u Belgijskom Kongu, tačnije u Katangi, oblasti velikoj poput Španije, na jugu zemlje, na granici sa Zambijom i Angolom. U toj rudarskoj regiji bogatoj bakrom, kobaltom i uranijumom kuca srce kongoanske privrede. Moja baba, iako je bela, sebe je smatrala Afrikankom. Bila je, kako se to kaže, “prekaljena žena iz šikare”, pustolovka veoma čvrstog karaktera, energična žena koja se ničega ne plaši.

Otac joj je radio za “Železničku kompaniju južnog Konga” u Katangi, privatnom preduzeću sa francusko-belgijskim kapitalom. Godine 1927, nakon što je prešla Atlantik od Antverpena do Kejptauna preko Sautempton, a potom pet dana putovala vozom, porodica se iskrcala u Sankišiji, selu izgrađenom usred šikare u okrugu Kolvezi, duž nove železničke pruge kojom je prevožena ruda. Roditelji i četvoro dece živeli su u bungalovu od talasastog lima, izgrađenom na stubovima pod kojima su noću ponekad spavali hijene i leopardi.

Ja sam želeo da prenesem reči i uspomene. Tog leta je moja baba još živela u svojoj kući, sasvim sama u kućici na seovitom brdu što se uzdiže nad Šarloroa-

om, “prestonicom” Crne zemlje, nazvane tako zbog eksploatacije uglja. Onda je počela da tone u demenciju, da brka imena i lica, ali njeno dugoročno pamćenje ostalo je neobično pouzdano, tako da su utvare iz prošlosti počele da kruže oko njenog kuhinjskog stola.

Kako smo sezali sve dalje u prošlost, rečenice na svahiliju izlazile su joj iz usta. “Ne zaboravljam ja jezik crnaca...”, govorila je. Svahili je naučila sa sedam godina. Bio je to, napokon, jezik njenog detinjstva. Kada je postala “gospodarica”, na svahiliju se, a ne na francuskom, obraćala slugama zvanim boys, Kongoancima koji su se zvali Žilber, Šarl, Emil ili Deni, i veoma često ih je kinjila. Neki su oterani iz kuće, neki su sami odlazili. Ostao je jedino stari Žilber.

Nakon sticanja nezavisnosti 30. juna 1960. godine i žurnog bekstva belaca, njeni sinovi su se dopisivali – ovog puta na francuskom – sa mojim stričevima. U Belgiji, zemlji koju nikad nije volela, moja baba je nastavila da govori svahili: sa mojim dedom, naročito kad bi se pirali, sa svojom decom, naročito pred porodicama njihovih supružnika, i najzad i naročito sa samom sobom. “Moja zemlja je Kongo”, govorila je brišući suzu. “Crnci i belci su lepo radili zajedno. Bila su to lepa vremena...” Moj otac, koji je u mladosti bio komunista, prevrtao bi očima i čuo bih ga kako mrmlja reči kao što su “pristalica ropstva”.

LEŠ U ORMARU

Na dan 17. decembra 1909. godine kralj Belgije i Konga Leopold II umro je sa 74 godine od plućne embolije u zamku Laken, “kraljevoj rezidenciji” u Briselu. Njegova vladavina bila je najduža u istoriji Belgije: 44 godine.

Anglosaksonska štampa, u kojoj je bio omražen, izvestila je da je na sahrani bio izviždan. To je moguće iako su se belgijske novine, koje ga nisu štedele za života, pokazale usiljenijim. Treba reći da između njega i Belgije odnosi nisu uvek bili srdačni. “Mala zemlja, mali ljudi”, odvrćao je kad bi ga njegov narod nazvao ubicom i lopovom. On koji je imao veliku viziju sanjao je da bude graditelj carstva.

“Belgiji je potrebna kolonija”, napisao je sa 25 godina, mnogo pre nego što je stupio na presto. Po mišljenju ambicioznog prestolonaslednika, ovoj neutralnoj državi usred Evrope nedostajalo je širine. Umreće na čelu kolonijalne nacije, a od Belgije je načinio jednu od glavnih svet-skih sila.

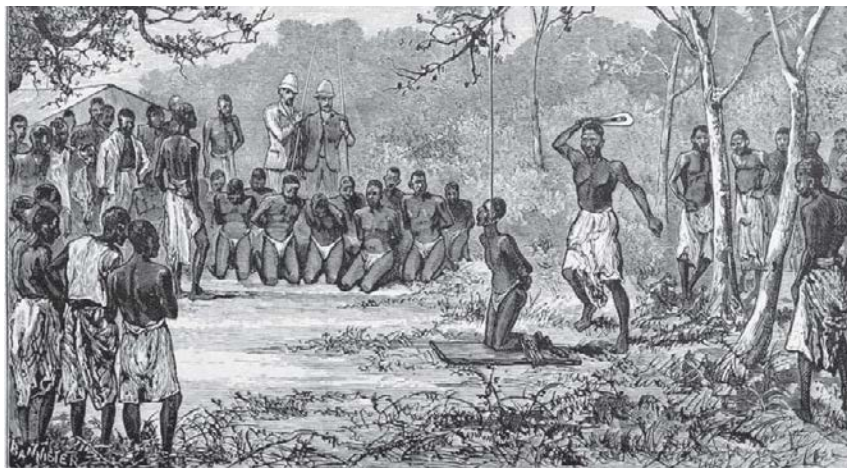
Potomstvu je ostavio bezbroj spomenika u belgijskom javnom prostoru: kipova, komemorativnih ploča, imena ulica... Referenci na kolonizaciju ima na stotine. Što se tiče polemike o njegovoj brutalno-

Foto: Virginia Mayo

www.rarehistoricalphotos.com

PLODOVI GNEVA: Išaran spomenik Leopoldu II u Briselu; seča šaka kao kazna; egzekucija robova

sti u Kongu, nehumanom režimu koji je tamo uspostavio – priča se o deset miliona mrtvih iako se o tome i dalje raspravlja – i načinu na koji se Belgija obogatila eksploatišući svoju koloniju, uvek će se naći zagovornika njihove relativizacije.

“To je čista demagogija, Leopold II ne zaslužuje takve prigovore”, tvrdio je 2010. godine bivši ministar spoljnih poslova Luj Mišel, otac bivšeg premijera Šarla Mišela, trenutnog predsednika Evropskog saveta. “Belgijanci su izgradili željeznicu, škole, bolnice i pokrenuli privredni rast. Lako se skrene u preterivanje kada je reč o Kongu.” Iako su Ujedinjene nacije kolonijalizam nazvale “zločinačkim sistemom”, Belgija nije napravila taj korak: njena kolonijalna prošlost je tabu i danas. Leš u ormaru.

KRALJ KONGA

No, sada se, nekom vrstom “efekta leptira” nakon brutalne smrti Džordža Flojda u Mineapolisu, crnca koga je ugušio beli policajac, kipovi Leopolda II mažu crvenom bojom, uništavaju ili obaraju u Briselu i drugim gradovima Belgije. To staro kamenje nekima je postalo odvratno. Debata o kolonijalnoj prošlosti, taj stari problem sa kojim se kolektiv nikad nije suočio, ponovo se rasplamsala i zapalila zemlju.

“Ponašanje mu je veoma neobično i vrlo je inteligentan”, primetio je Leopold I opisujući svog sedmomesečnog sina. Jedno je sigurno: nakon što je postao kralj Belgije, Leopold II će se pokazati kao čudljivi gospodar pun hirova, ali i kao vešt rukovodilac i fini strateg kada je reč o finansijama. Na dan 1. jula 1885, nakon Berlinske konferencije na kojoj su evropske sile raskomadale Afriku, postao je “kralj Konga”. Šef te nove države, osamdeset puta veće od Belgije, udaljene više od 6000 kilometara (četiri nedelje plovidbe na jug), nikad neće kročiti u nju. Slobodna država Kongo, koju je proglasio svojim privatnim posedom i bio njen apsolutni suveren, čime je uvećao lično bogatstvo do razmera koje su još nepoznate, postojaće dvadeset tri godine, pet meseci i petnaest dana, sve dok 15. novembra 1908. godine nije pretvorena u belgijsku koloniju.

Marija Henrijeta od Austrije, supruga Leopolda II, tu je kolonijalnu pustolovinu

nazivala "ludačkom himeron". Ni belgijsku državu ona nije zanimala, a, uostalom, ta država zvanično nikad i nije imala ništa sa Kongom. U kraljevim očima su te ogromne zone šuma, močvara i savana što ih zaliva krivudava reka ipak obećavale ogromna bogatstva. Stoga mu je palo na pamet da pozove jednog slavnog pustolova iz 19. veka, američkog novinara engleskog porekla Henrija Mortona Stenlija, prvog Evropljanina koji je prošao kroz centralnu Afriku. Stenlija, koji je bio jednako pragmatičan, dovitljiv i ne mnogo obziran kao i njegov novi gospodar, Afrikanci su nazvali *Boula Matari*, "razbijač kamenja". Na svojim ekspedicijama u tu prostranu neistraženu teritoriju, koja kao da nije "pripadala" nikome, naveo je na stotine afričkih poglavara da potpišu sporazume u kojima priznaju kralju puno vlasništvo nad svojim zemljama. Te rečne podružnice povezane brodom biće dekor za jedan od najvećih romana engleske književnosti, *Srce tame* Džozefa Konrada. I on sam će šest meseci 1890. godine služiti kao kapetan *steamera* u Slobodnoj državi Kongo. Iz nje će se vratiti bolestan i traumatizovan.

NERAŠČIŠĆENA PROŠLOST

"Nikada nismo rešili pitanje kolonijalne prošlosti", reagovala je 12. juna prošle godine princeza Esmeralda od Belgije, pranećaka Leopolda II. "Nikada o tome nismo razgovarali na odmeren, transparentan način. O tome se ne uči u našim školama, ljudi se ne usuđuju da otvore tu temu, osećaju se veoma neprijatno i sve dok bude tako, zajednice nipošto neće moći da se spoje i razumeju. Sve dok ne osudimo ono što se dogodilo tokom kolonizacije, nećemo razumeti današnji rasizam. Ta debata je zaista hitno potrebna."

Nastavila je rečima: "Imamo neku vrstu prezasićenosti zbog toga što ništa od svih tih zahteva, svih tih peticija, nije uspelo. Treba da se predaje istorija u našim školama, da se o kolonizaciji govori ne samo sa evropskog stanovišta, nego i sa stanovišta onih koji su je trpeli i koji su zbog nje patili." Utoliko više, kao što je podvukao kongoanski istoričar Elikija M'Boko u *Crnoj knjizi kolonijalizma* (*Le livre noir du colonialisme*), što je Kongo Leopolda II "izrodio režim kolonijalnog osvajanja koji je oblikovao kolonijalizam

FOTOGRAFIJE IZ PORODIČNOG ALBUMA: Baba autora ovog teksta Simon Leonard u Kongu; porodični poslovni partner Jozef

u nastanku u celoj centralnoj Africi i čije se posledice i dalje osećaju u toj regiji i na početku 21. veka".

DIMLJENE ŠAKE

Nekontrolisano ubijanje, deportacije stanovništva, prinudni rad, pljačka, otmiče, sveopšte zlostavljanje... Od 1900. godine fotografije Kongoanaca sa odsečenom šakom kružile su svetom. Da bi bilo sigurno da afrički ubirači poslati u prašume po kaučuk ne koriste oružje nepromišljeno, na primer ubijajući divlje životinje, morali su da dokažu svojim belim šefovima šta su uradili sa mecima. Tako su stekli naviku da odsecaju desnu šaku žrtava kako bi je podneli kao "dokazni materijal". Da ne bi istrulile, pošto su putovanja dugo trajala, šake su dimljene.

Kada je izbio skandal sa "crvenim kačukom", Leopold II je izjavio: "Sa tim se užasima mora prestati ili ću se ja povući iz Konga. Neću dopustiti da me isprskaju ni krvlju ni blatom, tako da ta bruka mora prestati." Što ga nije sprečilo da na njihova mesta postavi rasiste i notorne sadiste, kao što je gnusni Leon Fjeve, koji je, tokom jedne racije, naredio da se za nekoliko dana spale 162 sela i ubije 1346 ljudi.

Slobodna država Kongo nije bila "država" već preduzeće čiji je jedini cilj bio da dođe do maksimalne dobiti. Kada su se pisci poput Marka Tvena, Artura Konana Dojla i Džozefa Konrada zgrozili nad time, Leopold II se osetio obaveznim da u Kongo pošalje međunarodnu i nezavisnu istražnu komisiju. Ta komisija, koju

■ Slika “Reorganizacija” kongoanskog umetnika Šerija Sambe prikazuje dve grupe koje se bore u potezanju konopca: Kongoanci žele da iznesu iz muzeja čuvenu skulpturu Čovek leopard, stereotip koji ismeva Afrikance, dok belgijska ekipa iz muzeja želi da je zadrži

su činila trojica sudija – Belgijanac, Švajcarac i Italijan, prikupila je na stotine svedočanstava. U svom izveštaju ustvrdila je da su “zatočavanje žena-talaca, podvrgavanje poglavica ropskom radu, poniženja kojima su bili izlagani, bičevanje žetelaca, surovost crnaca zaduženih za nadzor nad zatvorenicima” bili pravilo. Međunarodni pritisci su se pojačali i Leopold II je, pod prinudom i u iznudici, na kraju odustao od “svoje” Slobodne države Kongo. Ta teritorija na kojoj su stotine hiljada stanovnika bile povezane sa politikom kaučuka, a milioni podlegli bolestima, nadalje se zvala “Belgijski Kongo”.

TAJ LOPOV LUMUMBA

U govoru održanom na ceremoniji proglašenja nezavisnosti Konga prvi demokratski izabrani premijer Patris Lumumba šokirao je Belgijance time što je pomenao osamdeset godina kolonijalističkog režima: “Doživeli smo ironiju, uvrede, udarce koje smo morali da trpimo ujutru, u podne i uveče samo zato što smo crnci...”

Belgijanci mu to nisu oprostili. Kao što je, opisujući taj period, pred kraj života za-

beležio kongoanski pisac Pol Lomami Tšibamba: “Kolonista je činio sve da nas uveri da smo velika deca, da ostajemo velika deca, da smo pod njegovim starateljstvom i da moramo slediti sve instrukcije koje nam daje pri vaspitanju kako bismo postepeno postali deo zapadne civilizacije, koja je bila ideal civilizacije.” Na dan 17. januara 1961. godine Patris Lumumba je ubijen uz podršku nekih instanci belgijske vlade. Mlada kongoanska država raspala se u paramparčad. Podrazumeva se da je u očima moje babe i bivših kolonista Patris Lumumba bio “lopov, agitator, komunista koji je samo dobio ono što je zaslužio”. Uostalom, valjalo je čekati četrdeset godina da parlamentarna komisija prilično neodređeno donese zaključak o “moralnoj odgovornosti” Belgije za to ubistvo.

DEKOLONIZACIJA JAVNOG PROSTORA

Godine 2018. kraljevski muzej centralne Afrike, podignut na podsticaj Leopolda II u raskošnom parku Tervuren u Briselu, ponovo je otvorio svoja vrata nakon što je bio zatvoren pet godina. Poslednji veliki kolonijalni muzej u svetu i moćna

propagandna alatka, veličao je nostalgiju za belgijskim carstvom u Kongu. Renoviran je iz osnova i prekršten u “Africa Museum”, a njegov izazov upućen dekolonizaciji ipak je “delimično propao”.

Ilustrujući odnose snaga u muzeju, a i šire u društvu, između belgijske zajednice i afričke zajednice, slika “Reorganizacija” kongoanskog umetnika Šerija Sambe prikazuje dve grupe koje se bore u potezanju konopca: Kongoanci žele da iznesu iz muzeja čuvenu skulpturu Čovek leopard, stereotip koji ismeva Afrikance a populariše ga Erže u stripu *Tintin u Kongu*, dok belgijska ekipa iz muzeja želi da je zadrži. Na kraju krajeva, Čovek leopard nije poslat u ropotarnicu istorije, nego u prostoriju u podrumu u kojoj se gomilaju raznorazni užasi što u sebi nose najgore kolonijalističke klišeje. Belgijska štampa je pozdravila “viđenje Afrike oslobođene demona beličke nadmoći”. Ali je brisanje kolonijalne prašine iz muzeja, koje toliko iščekuje kongoanska zajednica, ostavilo ukus nedovršenog posla.

Iste godine skulptura u prirodnoj veličini, čiji je autor Rod Makumbu, a zove se *Patris Lumumba*, govor održan prilikom sticanja nezavisnosti 30. juna 1960, otkrivena je u jednom parku u Matongeu, afričkom kvartu u Briselu. Ta inicijativa antirasističkog udruženja BAMKO pozivala je Belgijance da pogledaju svoju kolonijalnu prošlost pravo u oči. Kao znak da je neprijatnost visila u vazduhu, aktivisti su šest meseci ranije srušili bistu Leopolda II u jednom briselskom parku. Ali ideja udruženja BAMKO bila je da se umesto uništavanja spomenika grade novi... Na dan 4. juna prošle godine, dok su biste Leopolda II jedna za drugom uništavane u pokretu “dekolonizacije javnog prostora”, briselski parlament je konačno doneo rezoluciju čiji je cilj da kontekstualizuje kolonijalnu istoriju, ali i da obezbedi mesto u gradu za one koji su se borili protiv kolonizacije.

Početak nove ere ili pusta želja? “Ništa od toga nam neće vratiti Kongo”, zaključila bi moja baba uz uzdah. A moj otac bi, kao i obično, prevrnuo očima i udaljio se od stola. *Hapana sisahau*: ne, ne zaboravljam.

FILIP BERTAŠON

Prevela s francuskog OLJA PETRONIĆ

Tri musketara

Evropom su nekada vladala “tri musketara”: Vili Brant, Bruno Krajski i Ulof Palme. Nikada do kraja rasvetljeno ubistvo Palmea stavilo je tačku na zlatno doba socijaldemokratije, čiji sunovrat i dalje traje. Od njihove ere na evropskom vidiku se nije pojavila ličnost koja je imala toliko uticaja na borbu za socijalnu pravdu. Ovo je kratka priča o sjaju i sutonu socijaldemokratije

Piše: Ivan Ivanji

Ulof Palme pogledao je kroz prozor svog stana u Stockholmu, konstatovao da je oblačno, ali da ne preči kiša, i bacio pogled na rokovnik. Bio je 28. februar 1986. godine. “Zamisli, večeras nemam ništa, kako bi bilo da odemo u bioskop? Tu blizu, u Grandu, daje se film naše rediteljke Suzane Osten *Bráća Mocart...*”, rekao je svojoj ženi. Iako je Palme tada bio predsednik Vlade Švedske, to nije bilo neobično. Nije imao običaj da obezbeđenje obaveštava o svojim privatnim planovima niti je želeo policijsku pratnju u slobodno vreme.

Projekcija se završila u jedanaest, bračni par Palme krenuo je polako kući. Dok su se šetali kroz mirnu noć, iznenada im je neko prišao s leđa i bez reči zapucao. Pedesetdevetogodišnjeg premijera je ubio, a njegovu suprugu ranio. U pomoć im je pritrčala nekolicina ljudi i nehotice uništila potencijalne dokaze pre nego što je stigla policija. U masi je stajao i dizajner osiguravajućeg društva “Skandija” Stig Engstrem, čija se poslovna zgrada nalazila preko puta mesta zločina. Odmah se prijavio kao svedok, tvrdio da je upravo bio sa posla krenuo kući. Policija je pravila grešku za greškom, istraga je vođena traljavo. Pojavilo se bezbroj teorija o mogućim ubicama. Engstrem je prvo uhapšen kao osumnjičen, ali ubrzo pušten zbog nedostatka dokaza. Kasnije se stalno nudio kao svedok i navodno ljutio što ga policija ignoriše.

SUMNJE SU OSTALE

Trideset i četiri godine posle zločina koji je potresao Švedsku i celi svet, javni tužilac Kriste Peterson je 10. maja 2020. sazvao video-konferenciju i saopštio da je posle proučavanja više od 100.000 dokumenata došao do zaključka da je ubica zapravo bio Engstrem i da se istraga obustavlja. Iznenađenje je bilo veliko, zaključak je donet samo na osnovu indicija. Engstrem, koji je nekada radio i u oružanim snagama zemlje, bio je čovek sa ozbiljnim problemima, alkoholičar, dva puta se razvodio, ljubitelj oružja, nikad nije poricao da je mrzeo Palmeovu politiku. Pre dva deset godina izvršio je samoubistvo.

Sumnje su ipak ostale, teorije zavere nastavile da se šire. Tako ima pretpostavki da je ubicu angažovala američka, čileanska ili južnoafrička tajna služba, možda neki od prodavaca oružja ili čak neko iz desničarskih krugova švedske policije. Palme je bio uticajan glas politike koja se zalagala za razoružanje. Palmeov sin Marten, koji je godinama pokušavao da sam vodi istragu o ubistvu svog oca, izjavio je da mu je žao što nisu pronađeni dokazi koji stoprocentno dokazuju krivicu, ali da se slaže da predmet treba da se zatvori.

Švedski visoki funkcioneri ni posle ubistva Ulofa Palmea nisu promenili način života. Tako je i kralj biciklom odlazio “na posao” u dvorac i pojavljivao se u noćnim barovima. Bilo je sasvim normalno što je

ministarka inostranih poslova Ana Lind 10. maja 2003. bez telohranitelja otišla u robnu kuću da nešto kupi. Nožem je ubio Mijailo Mijailović, čiji su roditelji iz Srbije došli u Švedsku. Priznao je delo, pozivao se na psihičko rastrojstvo. Sudski veštaci to nisu prihvatili, osuđen je na doživotnu robiju koju i dalje izdržava.

VELIKA TROJKA

Smrt Ulofa Palmea okončala je petnaestogodišnju saradnju sa Nemcem Viljem Brantom i Austrijancem Brunom Krajskim. Ta trojica socijaldemokratskih političara, ta “tri musketara” sa sličnom ideologijom i pogledom na svet, imala su veliki uticaj na istoriju Evrope. Njihovo zajedničko delovanje označava se i kao zlatno doba socijaldemokratije.

Njih trojica su i privatno bili dobri prijatelji, o čemu svedoče njihova objavljena pisma, izjave i bezbroj zajedničkih fotografija. Mogao se steći utisak da im je politika SAD više išla na živce nego SSSR pod Leonidom Brežnjevom, ali to nije tačno: uprkos ljubaznostima

NA VRHUNCU: Vili Brant, Ulof Palme i Bruno Krajski

koje su razmenjivali sa sovjetskim vođom, antikomunizam je bio zacementiran u sam fundament njihovog shvatanja socijaldemokratije.

Partije koje su predvodili neko vreme su igrale ključnu ulogu u Socijalističkoj internacionali ponovo nastaloj posle Drugog svetskog rata. Brant je bio njen predsednik od 1976. do 1992. godine. Ona postoji i danas sa sedištem u Londonu, doduše kao prilično heterogeni skup 147 partija i organizacija, ali za nju više ne vlada naročito interesovanje, a bitnog uticaja na svetsku politiku nema.

Branta, Krajskog i Palmea povezivali su ista ideologija, isti politički i humani ciljevi, ali su kao ličnosti bili veoma različiti. Branta i Krajskog su povezivale i slične godine (prvi je rođen 1911, drugi 1913), dok je Palme rođen 1927. Iako politički na levoj, Krajski i Palme su poticali iz bogatih građanskih porodica, a Brant je bio vanbračno dete, odrastao je pod veoma teškim materijalnim okolnostima. Branta i Krajskog odlikovao je isti maternji jezik, ali nemački je odlično znao i Palme.

Zanimljivo je da su i Brant i Krajski dobro znali i švedski jer su deo Drugog svetskog rata proveli u Švedskoj: Krajski je kao Jevrejin pobjegao od Hitlerovog uticaja, a Brant je prebegao u Švedsku posle poraza norveških partizana kojima se bio priključio u borbi protiv nacističke Nemačke.

Švedska je pažljivo negovala svoju neutralnost, ali je strahovala od Nemačke koja je okupirala susednu Norvešku, dok je Finska ratovala protiv SSSR. Šveđani i švedska vlada potajno su svakako navijali za zapadne saveznike. Švedska je jednako pružala pribežište i beguncima od Hitlerove Nemačke i svima koji su uspeali da pobjegnu od Staljinovog režima, na primer ranijem članu politbiroa KP Nemačke Herbertu Veneru, koji će posle rata porred Branta postati jedan od vođa nemačke socijaldemokratije. Švedska svoju politiku "prozapadne neutralnosti" čuva sve do danas, ona je 1. januara 1995. godine pristupila Evropskoj uniji, ali nije NATO-u i nije preuzela evro već sačuvala svoju krunu.

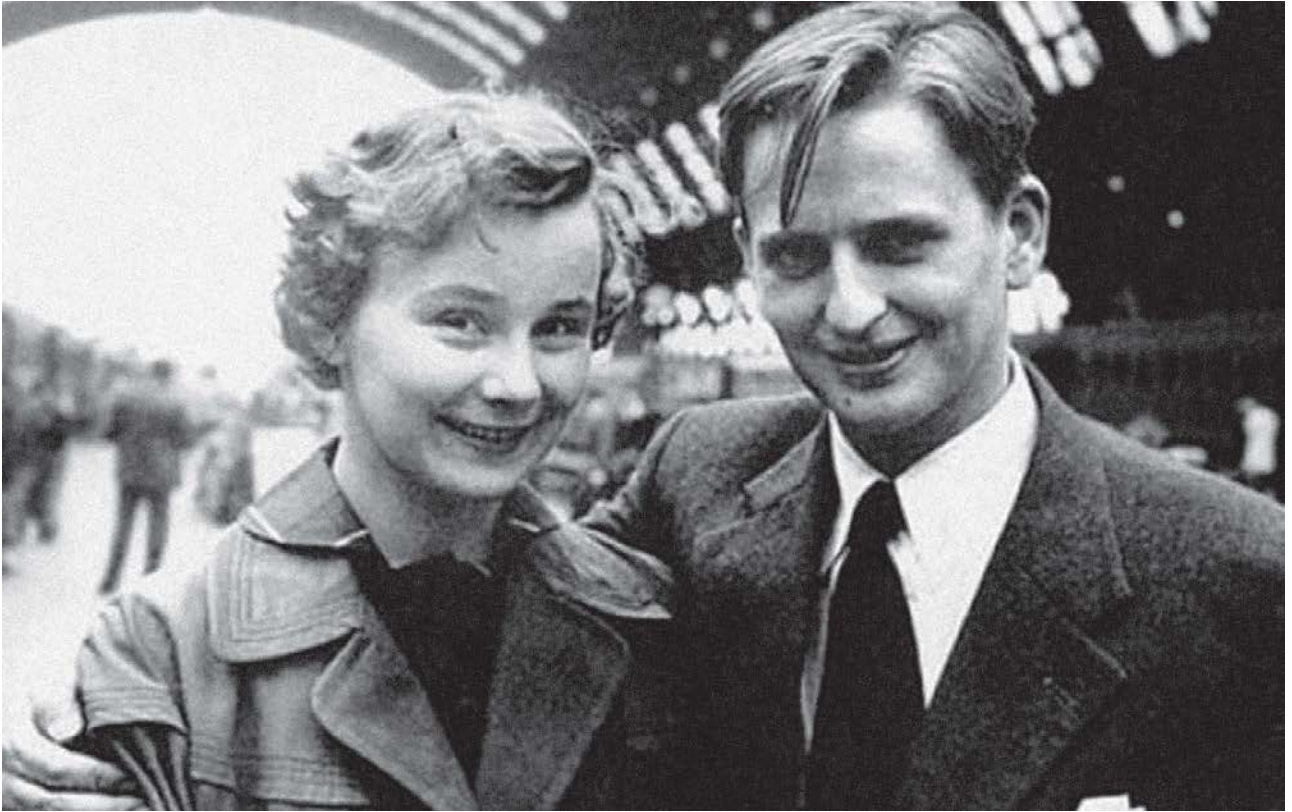
SIMBOL SOCIJALISTIČKE INTERNACIONALE: Ruža u pesnici

ZVEZDANI TRENUTAK

U Austriji je odmah posle kraja Drugog svetskog rata socijaldemokratska partija sa Brunom Krajskim postala "jedna od babica demokratije". Krajski je kao partner hrišćanskih demokrata bio u vladi u raznim funkcijama još od 1951, ali je predsednik vlade postao tek 1970. godine.

U Nemačkoj se razvoj socijaldemokratije odvijao različito u "zapadnim zonama" i u "sovjetskoj zoni". Posle proglašenja istoka Nemačke kao Nemačke Demokratske Republike, komunisti su se ujedinili sa socijaldemokratama u Socijalističku Jedinostvenu Partiju (SED), to jest komunisti su "progutali" socijaldemokrate. Na zapadu Nemačke, prvi vođa socijaldemokrata bio je bivši zatočenik koncentracionih logora Kurt Šumajer, koji je 1952. umro od posledica mučenja u 57. godini. Njegov privremeni naslednik bio je Erih Olenhauer. Vili Brant je posleratnu političku karijeru počeo da gradi u zapadnom Berlinu, a kormilo Socijaldemokratske partije SPD preuzeo je 1964. On je shvatio da nikako ne sme da se ponove greške posle Prvog svetskog rata, kada su socijaldemokrate političko nadmetanje i borbu protiv komunista smatrali važnijim od borbe protiv Hitlerovih nacističkih, koje su bili potcenili. SPD se Godesberškim programom 1959. godine i formalno odriče marksizma.

Kada su Brant 1969, a Krajski 1970. došli na čelo svojih zemalja, već su prevladali šezdesetu godinu. Ne bi li osigurali budućnost sopstvenom viđenju socijaldemokratije, bio im je potreban mlađi partner. To je mogao biti samo Ulof

Ulof Palme sa suprugom

Palme, koji je takođe 1969. postao predsjednik vlade.

Nikada kasnije se ni u jednoj evropskoj zemlji na čelu socijalističkih ili socijaldemokratskih partija nisu pojavile ličnosti sa takvim uticajem kakve su bili Brant, Krajski i Palme. Britanski laburisti nikada nisu bili utemeljeni u marksizmu; u Francuskoj su posle Drugog svet-skog rata bitni bili sledbenici De Gola i komunisti, socijaldemokrate tek sa Mitteranom od 1981. igraju važnu političku ulogu, ali ne u Socijalističkoj internacionali; u Italiji se socijaldemokrate nisu mogle etablirati jer je Musolini zapravo potekao iz njihovih redova, ozbiljnu ulogu su igrali komunisti, u vreme fašizma Antonio Gramši, posle rata Palmiro Toljati i Enriko Berlinger. Socijaldemokratija u Norveškoj izbacila je samo jedno svetski poznato ime: Jensa Stoltenberga, koji se proslavio na drugi način.

POLITIKA MALIH KORAKA

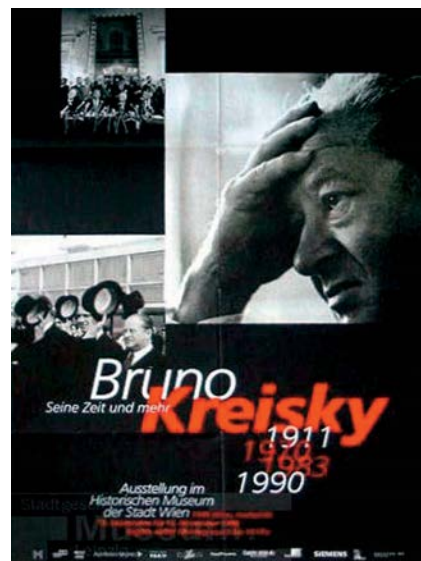
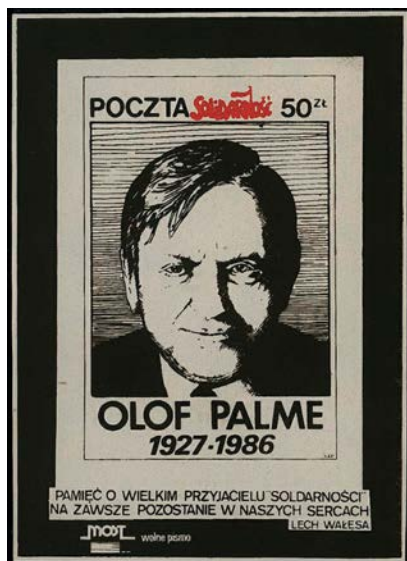
Uloge glavnih političkih protivnika evropske demokratske desnice oličene uglavnom u strankama hrišćansko-građanskog, uslovno rečeno "prokapitalističkog" pravca, morali su da preuzmu Brant, Krajski i Palme. Palmeov put u vrhove politike bio je jednostavan, gotovo predo-

dređen. Išao je u elitne škole, završio prava, a već na studijama je bio predsednik saveta studenata, sa 26 godina postao je sekretar predsednika vlade Tage Erlandera, koji je uvodio snažne reforme, tvrdio da je izgradio "socijalnu državu" koju je svetska štampa nazvala "švedskim modelom". Palme je sve to pratio, učio, podržavao i razvijao dok sam nije bio izabran na čelo socijaldemokratske partije i sa 42 godine postao premijer.

Viliju Brantu je put ka vrhu bio mnogo teži. Posle rata u Nemačku se vratio u uniformi norveškog majora. Političku karijeru je počeo u Berlinu. Napadali su ga sa svih strana: desnica sa Konradom Adenauerom na čelu zbog "nejasnog porekla", jer se rodio vanbračno kao Herbert Fram, a i majka mu je bila vanbračno dete. Tek je 1933. godine, radeći ilegalno protiv Hitlera, počeo da kao pseudonim koristi ime Vili Brant. Napadali su ga i sa leve u sopstvenoj partiji jer se zalagao za umereni put kroz demokratske institucije. Postao je gradonačelnik zapadnog Berlina 1957, predsednik Socijaldemokratske partije 1964, a 1966. zaključio je koaliciju sa Hrišćansko-demokratskom partijom i postao potpredsednik i ministar inostranih poslova pod kancelarom Kurtom Georgom Kizingerom.

GUTANJE ŽABA

To je tek za mnoge bilo "gutanje žabe" jer je Kizinger bio ozloglašeni nacista, u Hitlerovu Nationalsocijalističku nemačku radničku partiju učlanio se već 1933. godine, radio u Ministarstvu inostranih poslova i tu bio zadužen za veze sa Gelsom. Brant je, međutim, imao jasan plan i ostvarivao ga je korak po korak. Posle tri godine prekinuo je tu koaliciju i, protiv volje svojih najbližih saradnika Herberta Venera i Helmuta Šmita, napravio koaliciju sa liberalima. Imali su većinu od samo dvanaest glasova što se smatralo nesigurnim za vladavinu, pogotovu za "novu istočnu politiku" kojom je Brant započeo svoju ideju zvanu "promena kroz približavanje" ili "politika malih koraka". Nekoliko poslanika socijaldemokrata i liberala zaista je prešlo u redove hrišćanskih demokrata, pa su izračunali da imaju većinu da ga obore. Predlog za izražavanje nepoverenja propao je u parlamentu samo zbog toga što su se dva demohrišćanska poslanika predomisli; kasnije se ispostavilo da su njihovi glasovi kupljeni novcem istočnonemačke tajne službe. Vili Brant je skupo platio svoje kompromise, ali je promenio politiku

ŽALOST POSLE SMRTI: Brant, Palme, Krajski

Nemačke, a uz pomoć Krajskog i Palmea i politiku Evrope.

Bruno Krajski je morao da proguta još deblju žabu da bi se otresao gvođenog zagrljaja sa austrijskim hrišćanskim demokratama čija se partija zvala Austrijska narodna partija. Dosadilo mu je da bude državni sekretar, potpredsednik vlade i ministar inostranih poslova, pa je 1967. otišao u opoziciju. Već 1970. godine postao je kancelar manjinske vlade i to uz podršku ultradesne Slobodarske partije Austrije, čiji je predsednik tada bio Fridrih Peter. Peter je kao sedamnaestogodišnjak dobrovoljno stupio u SS, tokom Drugog svetskog rata postao je esesovski obersturmfirer i oficir specijalne jedinice C (*Einsatzgruppe C*) 1. esesovske pešadijske brigade na Istočnom frontu. Zadatak specijalnih jedinica C bio je pre svega ubijanje Jevreja kako bi se toga pošteдела redovna vojska. Jedinice C su sistematski ubile nekoliko stotina hiljada Jevreja, Peterova jedinica je harala u severnoj Ukrajini. Posle rata se, doduše, nije dokazalo da je on lično rukovodio akcijama ubijanja, ali nije baš bio ni nevin. Odležao je samo godinu dana u američkom zatvoru, pred austrijskim sudovima nije morao da se pojavi.

Sa takvim čovekom je Jevrejin Bruno Krajski, kome je dvadesetak članova porodice ubijeno, pregovarao i dogovorio se za određene ustupke da bi došao na vlast i u vladu primio četiri ministra koji su ranije bili članovi nacističke partije. Zbog saradnje sa Peterom Krajskog su žestoko kritikovali i osuđivali. Najoštriji bio "lovac na naciste" Simon Vizental.

Između njih je došlo do uzajamnih neosnovanih optužbi, javnog blaćenja, pravog skandala. Vizental je kao austrijski građanin podržavao demohrišćane, poticao je iz istočnoevropske, duboko religiozne porodice, dok je Krajski bio ateista. Za Bruna Krajskog je bilo najvažnije da postigne cilj: već 1971. godine raspisao je prevremene izbore i dobio apsolutnu većinu. Sada je mogao da uvede sve reforme o kojima je sanjao.

KRAJ JEDNE ERE

Naravno da se u vezi sa načinom na koji su saradnjom sa bivšim nacistima Brant i Krajski došli na vlast može postaviti pitanje da li cilj opravdava sredstvo. Sigurno je da njih dvojica nisu težili vlasti radi vlasti, već da bi ostvarili ciljeve u koje su verovali: više prava za socijalno ugrožene, ravnopravnija raspodela državnog, ali i privatnog bogatstva, nezavisna spoljna politika.

U vreme koje je obeležilo političko vođstvo Branta, Krajskog i Palmea i u njihovim državama i u Socijalističkoj internacionali, podela u demokratskim zemljama bila je jasna i pregledna. Sa jedne strane je bila "leva" socijaldemokratska politika koja blisko sarađuje sa sindikatima, sa druge strane "desne", prokapitalističke partije sa hrišćanskim ili liberalnim predznakom u vezi sa kapitalom, vlasnicima velikih preduzeća i industrijom. Građanin je na izborima stajao pred jasnom ponudom.

Primat socijaldemokratskih ideja nije trajao naročito dugo. Prvo je Brant 1974. godine bio prinuđen da podnese ostavku.

Nasledio ga je takođe socijaldemokrata Helmut Šmit, koji je bio kancelar do 1982. godine. Krajski je na čelu austrijske vlade bio do 1983; tada je na izborima postigao samo relativnu većinu, bio prinuđen da se upusti u koalicionu vladu što nikako nije hteo, pa je to prepustio dotadašnjem ministru prosvete, gradištanskom Hrvatu Fredu Sinovcu koji se pokazao kao nedorastao tom zadatku. Palme je u Šmitu i Sinovcu imao mnogo manje popularne, po pitanju levičarskih ideja daleko umerenije saradnike na evropskom planu. Njegovo ubistvo je stavilo tačku na eru velike socijaldemokratske trojke.

Počelo je postepeno osipanje, da ne kažemo propadanje socijaldemokratije u većini evropskih zemalja. Naravno da razlog nije ležao samo u nedostatku takvih ličnosti kakve su bili Brant, Krajski i Palme. Brant i Krajski su pesimistički, pa i ogorčeno posmatrali urušavanje svojih ideja čak i u sopstvenim strankama. Bitan razlog za slabljenje socijaldemokratije svakako je bio i raspad Sovjetskog Saveza, nestao je "bauk komunizma", vlasnici krupnog kapitala više nisu strahovali od uticaja krajnje levice.

Bila bi posebna tema proučiti zašto su se socijaldemokratske partije održale na krajnjem jugu i na krajnjem severu Evrope, u Španiji i Portugalu i donekle u skandinavskim zemljama, posebno u Finskoj, a na rubu potpunog nestanka su u Nemačkoj i Austriji. "Zlatno doba" socijaldemokratije gotovo je zaboravljeno, na njega je podsetilo obustavljanje istrage ubistva Ulofa Palmea.

Opstanak otpisanog

Bajden trenutno ima prednost u odnosu na Trampa. Ali bi to moglo lako da se promeni

Trka za fotelju najmoćnijeg čoveka na planeti se ubrzava. Poslednja istraživanja javnog mnjenja na nacionalnom nivou daju prednost demokrati Džozefu Bajdenu nad aktuelnim predsednikom SAD, republikancem Donaldom Trampom. Bajden vodi prema nalazima svih 12 relevantnih istraživanja objavljenih u junu. U deset istraživanja njegova prednost nad Trampom veća je od 6 odsto, u tri čak i dvocifrena (10-14 odsto).

Čak i ankete konzervativnih aktera naklonjenijih Trampu, kao što je Foksnjuz, daju solidnu prednost Bajdenu. Ta prednost je veća nego što je juna 2016. godine bila prognozirana prednost Hilari Klinton nad Trampom. Ankete pokazuju i da je Bajden manje odbojan Amerikanacima od prethodne demokratske kandidatkinje, o kojoj se negativno izražavalo više od 50 odsto građana, ali je u ukupnom zbiru ipak dobila više glasova od Trampa. Tako da Tramp jeste načelno u pravu kada tvrdi da ovakve rezultate ne treba uzimati zdravo za gotovo.

PRAVILA IGRE

Jer izbor predsednika SAD vrši "elektorski koledž". Svaka od pedeset država ima unapred određen broj elektorskih glasova u "koledžu", ponderisanih tako da manje države imaju više uticaja nego što je njihovo procentualno učešće u stanovništvu SAD. Pobjednik na izborima u jednoj državi dobija sve njene elektorske glasove, čak i ako je pobjedio samo sa jednim glasom razlike (izuzetak su Mejn i Nebraska). Istraživanja javnog mnjenja na nacionalnom nivou tako ne mogu da daju konačnu sliku, te je značajno osvrnuti se na rejtinge u pojedinačnim državama.

KO ĆE KOGA:
Džozef Bajden i Donald Tramp

Fotografije:
AP Photo

Većina država gotovo uvek glasa za kandidata iste partije, a pravo nadmetanje se vodi samo u manjem broju "kolebljivih država". Tramp je 2016. godine pobedio zahvaljujući prevazi u Pensilvaniji, Viskonsinu, Mičigenu, Ohaju, Floridi, Arizoni i Severnoj Karolini. Prema sadašnjim istraživanjima javnog mnjenja, u većini pomenutih "kolebljivih država" prednost ima Bajden, a ozbiljno se približio Trampu i u nekim državama tradicionalno naklonjenim republikancima, kao što su Teksas i Džordžija. To znači da bi u ovom trenutku Bajden imao i većinu elektora.

USPAVANI DŽO

Iako je aktuelni predsednik suštinski u kampanji za reizbor od trenutka stupanja na dužnost, udarni period tek sledi. Zatvaranje država zbog epidemije kovid-19 usporilo je predizborne aktivnosti u SAD. Zahuktavanje kampanje daje šansu Trampu za novi zamah. Primera radi, neposredno nakon republikanske konvencije krajem jula 2016. godine, istraživanje javnog mnjenja koje je sproveo Si-En-En prvi put je zabeležilo prednost Trampa u odnosu na Hilari Klinton. Ne bi bilo iznenađujuće da se sličan skok podrške dogodi i sada, nakon povratka

velikih Trampovih mitinga i nakon republikanske konvencije u avgustu.

Dobra prilika za povećanje podrške Trampu biće i tri jesenje direktne debate kandidata. Treba imati na umu da će mu ovaj put protivnik u debati biti daleko manje umešni i ne naročito harizmatični "uspavani Džo", te da bi verbalnim okršajima Tramp mogao da prođe bolje nego u debatama sa Hilari Klinton. On će zasigurno oštricu svoje kampanje usmeriti upravo na one "kolebljive" države koje su mu ključne za pobjedu i neće trošiti resurse i vreme na države u kojima nema šanse, poput Njujorka ili Kalifornije.

NADOKNADIV PAD

Procenat ljudi koji imaju pozitivno mišljenje o Trampovom predsednikovanju početkom ove godine bio je na istorijskom maksimumu. Prema istraživanjima agencije Galup, tokom prvih meseci 2020. godine Tramp je više puta beležio solidan rezultat od 49 odsto građana koji su se izražavali pohvalno o njegovom radu. Taj rezultat je približan rejtingu Džordža Buša Mlađeg (46 odsto) ili Baraka Obame (49 odsto) iz sredine 2004. odnosno 2012. godine – oko pet meseci pre njihovog uspešnog reizbora. Takođe, ovo je veliki porast u odnosu na istorij-

ski minimum od svega 35 odsto podrške koju je Tramp imao 2017. godine.

Poledice pandemije kovid-19 i protesti nakon ubistva Džordža Flojda nesumnjivo su ostavili posledice na Trampov rejting. Poslednje istraživanje agencije Galup pokazuje da sada rad predsednika podržava tek 39 odsto građana, mada druge agencije govore o podršci od 42 do 47 odsto. Pad, dakle, nesumnjivo postoji, ali je Tramp i dalje dobrano iznad nivoa podrške koju je imao neposredno nakon što je stupio na dužnost.

EKONOMSKI PARAMETRI

Kao što je naglo opala, podrška Trampu mogla bi brzo da poraste. Ekonomija je ključna tema za njegovu kampanju. Pre krize izazvane pandemijom Amerika je beležila veoma dobre privredne rezultate. Prosečan ekonomski rast SAD u prve tri godine Trampovog predsednikovanja bio je veći od prosečnog rasta tokom drugog Obaminog mandata, a u pojedinim kvartalima prelazio je 3 odsto. Nezaposlenost je početkom 2020. godine bila na nivou od svega 3,5 odsto, što je najbolji rezultat u poslednjih pet decenija.

Onda je izbila pandemija i američka ekonomija je pala za oko 5 odsto u prvom delu godine, a procenat nezaposlenih otišao je na istorijski maksimum od 14 odsto. Sve ovo dovelo je i do pada podrške predsednikovim ekonomskim potezima. Istraživanje magazina "Economist" i agencije You Gov iz sredine marta ove godine pokazuje da čak 54 odsto Amerikanaca podržava predsednikovu ekonomsku politiku, a 40 odsto joj se protive. Istraživanje s početka juna govori da je procenat onih koji podržavaju Trampovu ekonomsku politiku opao na 49

odsto, a onih koji joj oponiraju porastao na 46 odsto.

Međutim, treba imati na umu da se ovaj trend isto tako brzo može i preokrenuti. Poslednji podaci pokazuju kako se više od dva miliona Amerikanaca ponovo zaposlilo proteklih nedelja. Ukoliko bi SAD krenule brzo da izlaze iz aktuelne krize, Tramp bi imao priliku da u kampanji poentira kako samo on može brzo da vrati ekonomiju u pređašnje "izvrsno" stanje u kakvom je, prema Trampovom narativu, ekonomija bila sve do pojave "kineskog virusa".

KLIZAV TEREN

Politička kriza nastala nakon ubistva Afroamerikanca Džordža Flojda u Mineapolisu i širenja protesta širom SAD svakako nije donela ništa dobro predsedniku Trampu, ali nije nemoguće da njen dalji razvoj ostavi posledice i na Bajdena. Zbog pretnji da će upotrebiti i vojsku za sprečavanje nasilnih protesta, Trampa su kritikovali brojni akteri i sa leve i sa desnice. Ipak, kako se kriza dalje razvija, teren postaje sve klizaviji i za demokrate. U delovima SAD protesti su se radikalizovali, pa je u delu Sijetla čak i proglašena "autonoma zona". Demokrate na vlasti u Sijetlu i državi Vašington reaguju oprezno i izbegavaju upotrebu sile kako ne bi antagonizovale levo krilo svoje partije.

To, međutim, dovodi do određene skepse kod centrista, a naročito kod neopredeljenih birača koji strahuju od anarhije. Upravo ovoj grupi, kao i čvrstoj bazi konzervativnih birača, kojima su red i poredak ključne vrednosti, upućene su Trampove poruke da po svaku cenu treba suzbiti proteste koji "ugrožavaju poredak". Tramp se odlučno protivi i smanjivanju

sredstava policiji, dok kod demokrata postoje ozbiljne podele po ovom pitanju.

Iako se i Bajden načelno protivi radikalnim protestima i smanjivanju budžeta za organe reda, demokrate su daleko od konsenzusa o mnogim pitanjima koja proizlaze iz aktuelne krize. Nastojeći da dobije podršku levičara, ali i neopredeljenih birača u centru političko-ideološkog spektra, Bajden može da ostane kratkih rukava na oba fronta. Ako bi se situacija dalje radikalizovala, to bi dodatno produžilo jaz među polovima i smanjilo njegove šanse za pobedu.

ODIGRAVANJE ZICERA

Predsedničku nominaciju Bajden pre svega duguje povlačenju ostalih kandidata demokratskog establišmenta koji su stali iza njega kako bi sprečili nominaciju Bernija Sandersa. Za razliku od Hilari Klinton, Bajden jeste shvatio da establišment nije dovoljan i da mora da napravi mostove ka levom krilu partije, te je još proteklih meseci osnovao zajednički komitet sa Sandersom za uksklađivanje programskih platformi. No, Bajden za sada nije načinio prevelike iskorake na ovom polju. Ako bude propustio da levom krilu ponudi prave programske kompromise, to bi moglo bi da demotivise deo birača sa ovog spektra.

Takođe, Bajden je obećao da će kandidovati ženu za potpredsednicu, te nagevestio da bi mogla biti Afroamerikanca. Ovakav izbor bio bi zicer za Bajdena da zacementira svoju podršku kod žena i kod Afroamerikanaca i motivise ih na veliku izlaznost 3. novembra. Ipak, ne bi bilo nemoguće da, usled unutarpartijskih dogovora ili pogrešne procene, Bajden ne ispoštuje obećanje i promaši ovaj zicer, što bi Tramp mogao skupo da kazni.

Najpre na unutarstranačkim, a potom i na predsedničkim izborima 2016. godine, Donald Tramp je pokazao da je najopasniji onda kada ga otpišu i proglase za autsajdera. Najgora stvar koju Bajden i njegovo okruženje mogu sebi da urade jeste da se uljuljaju u blagaj prednosti i nespretni dočekaju Trampovu ofanzivu. Stoga ne bi čudilo da u novembru budemo svedoci opstanka otpisanog u Beloj kući. ¶

MILAN KRSTIĆ

Asistent na Fakultetu političkih nauka
i urednik portala americki-izbori.rs

Guslarke su isto što

O ženama koje preuzimaju identitete koji se u stereotipnim prikazima ne smatraju ženskim, na primeru tradicionalne muzike

Žensko sviranje je donedavno bilo gotovo u potpunosti nevidljivo u vladajućim naracijama o tradicionalnoj instrumentalnoj muzici u Srbiji. Čak i kada se figura sviračice pojavi, ona iskrsava poput utvarnog prisustva na rubovima reprezentacijskih diskursa i proglašava se za eksces, izuzetak koji potvrđuje univerzalno pravilo da je svirač po prirodi i snazi svog pola muškarac – piše na početku knjige *Guslarke i sviračice na tradicionalnim instrumentima u Srbiji* Ive Nenić, koju je objavio "Clio", i na primeru muzike pokreće temu o ženama koje preuzimaju identitete koji se u stereotipnim prikazima ne smatraju ženskim.

Istraživati zanemarene aktere nekadašnjih društvenih praksi – pogotovo kada je reč o specifičnim oblastima kao što je muziciranje na tradicionalnim instrumentima, kaže za "Vreme" Iva Nenić "nije lako, jer je njihova delatnost najčešće usputno dokumentovana i u velikoj meri zavisna od ideološke pozicije tumača. Znamo da figura guslara podrazumeva romantizovanu predstavu o muškarcu kao nosiocu i simbolu herojske tradicije epskog pevanja, dok frulaš upućuje na prizor pastira sa sviralom u idiličnom, pastoralnom kontekstu idealizovane i vremenski neodređene nacionalne prošlosti."

Razlog ovakvom vrednovanju nisu spontani i prirodom dati identiteti, kaže Iva Nenić, "već se radi o tome da društvo u vidu porodice, neposredne okoline, institucija, normira naša ponašanja, očekivanja i mogućnosti. Sviračica mora biti ili žena sa viškom muških osobina, ili je njeno izvođaštvo toliko posebno da je prvo i jedinstveno, do tada nezabeležen prešed. Ovaj obrt se može pronaći u brojnim istorijskim slučajevima i današnjim primerima ženskog sviranja na tradicionalnim instrumentima, pa su tako i Olga Kovačević i danas aktivna izuzetna mlada

umetnica na guslama Bojana Peković – prva u 19. a druga u 21. veku, bile proglašene za prve ili jedine guslarke u Srbiji."

Međutim, kao što se zna, podseća Iva Nenić, "još je Vuk Karadžić beležio od slepih guslarki, od kojih su njegove najznamenitije kazivačice 'slepa Živana' (Živana Antonijević, /?-1828/) i 'slepa Jeca' (Jelisaveta Marković, /?-1828/) formirale odnos majstorice i učenice i za sobom ostavile neke od najlepših pesama srpske narodne poezije. Pored ovog poznatog para, postojao je nemali broj slepih guslarki koje današnja zvanična kultura ne veliča kao reprezente nacionalne tradicije, ali savremenici jesu prepoznavali kao izuzetne: u Vukovoj prepisci sa Maksimom Rankovićem (1817) pominje se i preporučuje slepica Ružica, koju Ranković laskavo naziva 'Omirom (Homerom) srpskih šljepica', dok slavista Pavel (Pavle) Rovinski piše o 'tетка Nagi', slepoj guslarki iz Crne Gore, koja je u prvoj polovini 19. veka putovala na konju i zarađivala guslanjem sa takvom veštinom da joj, prema rečima Rovinskog, 'nikakav guslar nije mogao ruku turiti'. Da nije reč o incidentnoj praksi ili kvarenju herojskog i epskog kanona od strane ubogih slepih prosjaka, govore beleške o aktivnosti slepih guslarki i pre 19. veka, poput opisa pirotskog panađura iz 1611. koji je ostavio francuski putopisac Pjer Lefevr. Ovaj stranac je ostao zadivljen veštinom dveju slepih guslarki koje su tom prilikom javno nastupale i konstatovao je tom prilikom da su na guslama proizvodile "prijatan, visok ton".

Autorka ove jedinstvene studije o ženskom sviranju ističe da istorijskim opisima ženskog sviranja frule slabije raspo-

S KOLENA NA KOLENO: Olga Kovačević...

lašemo, ali se vredi podsetiti na neke od njih, poput uvida folkloristkinja Danice i Ljubice Janković koje su među prvima iznele tvrdnju da se žene takođe, premda nešto ređe, "odlikuju kao sviračice", i u knjizi objavljenoj 1949. godine zabeležile delatnost Milice Gogić iz nišavske oblasti, opisavši je kao "veštakinju na duduku". Beleške o ovim "izuzetnim ženama", međutim, "ne treba shvatiti samo kao dokaz da su postojala kršenja ponašanja normiranog prema polu, već kao osnov za pažljivo iščitavanje aktivnosti i specifičnih identiteta sviračica koje su, između ostalog, imale udela u formiranju i prenošenju kulture koju danas označavamo kao tradicijsku. Kroz takve rasute etnografske i istorijske zapise može se primetiti da ženskost u prošlosti nije imala jedno značenje, niti su ponašanja bila u potpunosti sapeta tvrdim društvenim raspodelama rodni uloga. Aktivnost sviranja, kao netipična ali ne i nedostižna ženama, išla je pod ruku sa osvajanjem drugih sloboda i društvenih prostora. Slepe guslarke su se kretale po Balkanu i zarađivale, odnosno, sticale samostalnost preko svog muziciranja."

Uvreženo mišljenje da su aktivnosti podeljene prema polu, po kojoj su muškarci pretežno delatnici u javnoj sferi, pa time i svirači, a žene povezane sa prosto-

i guslari

Miomirka Jakovljević

Darinka Dobrosavljević

Fotografije: Zbirka "Muzički instrumenti" Etnografskog muzeja

Foto: G. Jović, RTS

Neda Nikolić

Bojana Peković

rom doma, nisu pravi razlozi zbog kojih su žene manje vidljive u instrumentalnim muzičkim praksama karakterističnim za ovo podneblje. "Rad žene u seoskim zajednicama podrazumevao je dvostruko opterećenje – obavljanje poslova na polju i u kući, uz obaveze majčinstva, što nije uvek ostavljalo dovoljno prostora za nesputanu sviračku aktivnost, za koju je neophodna dokolica. Potom, mehanizam karakterističan za patrijarhat, a koji stupa na snagu kada neko krši očekivana rodna ponašanja, jeste osuda ili kazna – razlog tome što je bilo manje sviračica, a o čemu pređašnje beleške nisu ostavile dovoljno traga, ali moja etnografska istraživanja to jesu potvrdila, bile su konkretne mere koje bi neposredna okolina sprovodila nad devojkom ili devojčicom. Te su mere sezale u rasponu od verbalnih osuda i uvreda, preko lomljenja ili otuđivanja instrumenta, sve do fizičkog kažnjavanja ukoliko se devojke preterano zanimaju guslanjem ili frulaštvom. Nevidljive, ali moćne poruke te vrste su na delu i danas kada se devojkama savetuje da odaberu muzički instrument prigodniji za žene, kada se govori o 'muškom' i 'ženskom' stilu sviranja, ali i šire od muzike, kada se žene odvrćaju od zauzimanja vodećih pozicija u društvu ili od upražnjavanja svojih građanskih prava, usađivanjem straha da 'neće biti žene

u dovoljnoj meri' i odgovoriti društvenim očekivanjima povodom roda."

Jasan trag potonjim tumačenjima zašto žensko instrumentalno izvođaštvo nije bilo tako često ostavila je Olga Kovačević, proslavljena mlada guslarka iz 19. veka, zabeleživši u svojim dnevniciškim spisima da je mogla "večno guditi", ali da su je u toj težnji ometali "kućevni poslovi". Ne radi se, dakle, zaključuje Iva Nenić "o nekakvoj unutrašnjoj supstanci pola/roda koja žene (ili muškarce, svedjedno) sputava u pojedinim aktivnostima, već o društvenim režimima koji ustanovljuju muškost i ženskost na određen način i uz interes da se održi postojeći poredak."

Osim sviračica gusala i frule, žene su svirale i u druge narodne instrumente kao što su dvojnice, list, daire, tambura, pa i gajde. Iva Nenić navodi da su "postojali i neobični i danas gotovo iščezli instrumenti koji su bili ekskluzivno ženski domen: dugačke signalne svirale *dudurejš* na kojima su vlaške žene svirale u paru, ili pevanje praćeno okretanjem tepsije kao interetnička ženska muzička praksa zastupljena na Balkanu. Sviračice na mnogim od pomenutih instrumenata mogu se zateći i danas, a neke od njih su prave zvezde na kojima počiva rivajvl scena oslonjenih na tradicionalnu muziku, poput mlade frulašice Nede Nikolić. Na

mene su upečatljiv utisak, u poslednjem smislu, ostavili razgovori koje sam vodila sa starijim sviračicama gusala i frule, koje su stasavale nakon Drugog svetskog rata. U njihovim pričama o sviračkim počecima i o preprekama na koje su nailazile pomolili su se zajednički obrti – borba za školovanje i borba da se zadrži instrument uprkos zamerka okoline, koja je vrednovala veštine vođenja doma, udaju i majčinstvo, potom i snažna težnja da se sviranje i slušanje narodne muzike – poslednje uz snažan upliv radijske muzičke kulture i, docnije, ploča, kasete i drugih nosača zvuka, bez obzira na prepreke, osvoje kao deo uživanja, ali i artikulisanja sopstvenog identiteta izvan zadatih okvira, da se sačuva društveno vrednovana ženskost, a opet ne dozvoli svođenje na strogo propisan svet ženskih i muških uloga i ponašanja."

Pre objavljivanja studije *Guslarke i sviračice na tradicionalnim instrumentima u Srbiji* ova tema nije bila istražena. Ispostavilo se, međutim, da je to dobar način kojim se mogu osnažiti današnje akterke scena povezanih sa tradicionalnim muzikom, ali i kojim je moguće pokazati da su kulturalne prakse poput muzike pogodno za razmicanje granica identiteta, svrstavanja i pripadanja.

SONJA ĆIRIĆ

Elegancija vremena i

“Polako ali postojano ljudi konačno shvataju da dugometražni animirani filmovi nisu samo za decu i porodice, već i za odraslu publiku”

Otkako je na Međunarodnom filmskom festivalu u Kanu 2016. godine ovenčan nagradom “Poseban pogled”, dugometražni prvenac renomiranog holandskog reditelja, animatora i ilustratora Mihaela Dudoka de Vita *Crvena kornjača* ne prestaje da osvaja srca ljubitelja animiranih ostvarenja namenjenih odrasloj publici. Vizuelno ocharavajući film bez dijaloga, u produkciji čuvenog japanskog Ghibli studija, Prime linee i Vajld banča, *Crvena kornjača* je kontemplativna audio-vizuelna metafora o smislu života, koja produbljuje teme odnosa čoveka prema prirodi, ljubavi, čežnje, večnosti, snova i snoviđenja, smrti. U Francuskoj, gde režiser uživa veliku popularnost, ovaj film je samo dve godine nakon ulaska u bioskopske sale uključen u program nastave humanističkih liceja.

Umetnik-vizionar, poliglota i kosmopolita, koji već četrdeset godina živi i radi u Londonu, Dudok de Wit je pre *Crvene kornjače* režirao samo pet kratkometražnih ostvarenja. Ritmički razigran kratkometražni dragulj *Monah i riba* (1994) doneo mu je francusku nagradu Cezar, dok je osmominutni *Otac i kćerka* (2000) dobio Oskara, nagradu BAFTA, Gran pri u Anesiju... Dirljivi film bez dijaloga *Otac i kćerka* je priča o doživotnoj nostalgiji kćerke za ocem koji ju je napustio kad je bila dete, da se više nikada ne vrati. Rađen u retko korištenoj tehnici ugljena, praćen je melanholičnom muzikom Jovana Ivanovića *Dunavski talasi*.

Krajem godine u SAD-u biće objavljena prva autorizovana biografija režisera *Michael Dudok de Wit – A Life in Animation*, čiji je autor potpisnik ovih redova.

“VREME”: *Crvena kornjača*, kruna vaše karijere, film u kojem se komunikacija između likova temelji na filmskom jeziku koji nadilazi verbalni. Možemo li ovaj film shvatiti kao vašu izjavu ljubavi prema životu i sugestiju publici da pokuša živeti život u sadašnjem trenutku?

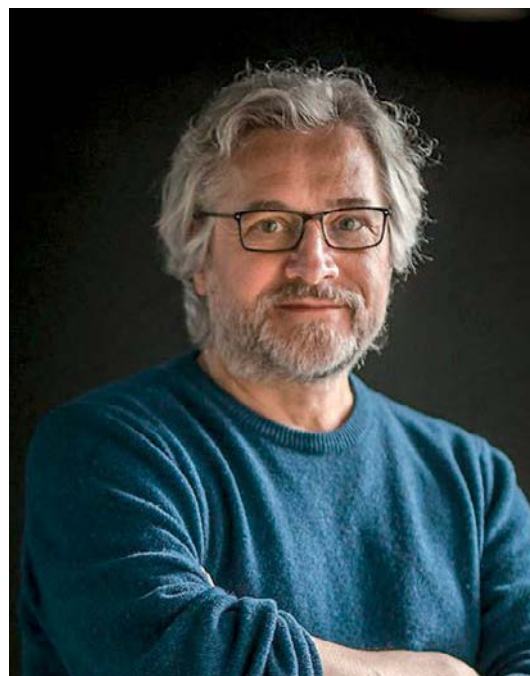
MIHAEL DUDOK DE VIT: Ovaj film je zaista moja izjava ljubavi prema životu, kao i moje poštovanje prema svojoj prirodi, ne mislim samo na vegetaciju, životinje i prekrasne zalaske sunca, već i na kišu, sivo nebo, oluje i prirodnu smrt. Sugerishe li film publici da pokuša da živi više u sadašnjem trenutku? Ne mogu reći da je baš tako jer mi se ne sviđa ideja da moji filmovi savetuju ljude šta bi trebalo da rade u životu, a nemam ni nameru da filmovima savetujem ljude ili ih učim životu. Filmove snimam sa nadom da će ih oni na neki način dirnuti.

Koja se simbolička vrednost krije u kornjači i zašto je ona baš crvena?

Kornjača predstavlja prirodu, ona pripada okeanu koji je njen dom, a rekao bih čak da pripada i večnosti. Sa druge strane, ona može da živi i na kopnu, te je tako deo i jednog i drugog sveta: večnog i prizemnog, svakodnevnog postojanja. To mi je bilo veoma važno dok sam radio na priči. Kornjača je veličanstvena životinja, izaziva strahopoštovanje i nije umiljata: kada naiđete na veliku morsku kornjaču, držite se na pristojnoj udaljenosti. Ona je mirno, usamljeno stvorenje i oda je utisak da je prastara, možda čak besmrtna. Kornjača simbolizuje kombinaciju svih tih osobina, a osim toga, u ovoj priči njen oklop ima vrlo izrazitu funkciju. Ona je crvena jer mora da se razlikuje od ostalih morskih kornjača koje su uglavnom smeđe ili zelene. U filmu nema crvene boje sve dok je prvi put ne ugledamo, a u tom posebnom trenutku crvena boja je snažan kontrast plavoj boji mora. Uopšteno, crvenu boju osećamo prisnije od ostalih boja i to je takođe jedan od razloga zašto žena u filmu ima tamno-crvenu kosu. Ali, ovo su suptilni detalji.

Priroda u filmu oduzima dah, a svaki pojedinačni list iz bambusove šume je jasno vidljiv. Zašto su vam detalji toliko važni?

Bilo mi je jasno da će lepota bambusove šume, koju često vidimo u filmu, postati

Mihael Dudok de Wit
Foto: Gerard Cassadó

taktilnija ako je u filmu detaljno prikazem. Detalji mogu mnogo toga da izraze, čak i onda kada ih gledaoci nisu svesni. S druge strane, izostavljanje detalja je takođe jednako važno. Evo primera: ako u filmu imamo scenu sa tužnom osobom, da li je zaista potrebno prikazati je u krupnom planu, sa tužnim očima i suzama koje iz njih liju? Tugu možemo izraziti i na drugačiji, simboličan način i pružiti gledaocima više prostora da koriste sopstvenu maštu.

Vaš Oskarom ovenčan film *Otac i kćerka* iako razmatra univerzalne teme kao što su čežnja i prihvatanje smrti, može se drugačije tumačiti u različitim kulturama i religijama. Na koji način ste uspeali da ostavite otvorena vrata za svaku pojedinačnu interpretaciju?

Proces pisanja priče je paradoksalan jer radim dve suprotne stvari. Slušam svoj kreativni centar, koji je čudesno tajanstven, a istovremeno intiman i prislan. Tada mi nije bitno da znam šta će ljudi misliti o mojoj priči. A onda prelazim u drugi deo sebe i radim suprotno: razmišljam o publici. Želim da budem siguran da će ljudi razumeti moju priču i da neće pogrešno protumačiti brojne simbole koji su u njoj prisutni. Trudim se da

filmovi

razvijem empatiju kod publike. Naravno, ovo sada kažem na jednostavan način, ali u stvarnosti taj je proces bio složen i organski, a delom se odvijao na nesvesnom nivou. Pored ovoga, oslanjao sam se i na povratne informacije pažljivo odabranih osoba, čak i moje petogodišnje kćerke. Pokazao bih im film u izradi i gledao u njihova lica i reakcije.

Muzika je prisutna u svim vašim filmovima, a i sami ste strastveni muzikofil.

Zbog toga sam i postao animator. Kao strastvenom zaljubljeniku u muziku, ideja o spajanju priče, crteža i muzike snažno me je privukla u vreme kada sam počeo da studiram animaciju. Svaki moj kratki film zasnovan je na određenoj muzičkoj temi. Na storibordu počinjem da radim tek kada imam ideju o glavnoj melodiji i dominantnim emocijama u muzici. Režirao sam mnogo animiranih reklama u osamdesetim i devedesetim i za te filmove muziku su uvek birale reklamne agencije. U slučaju *Crvene kornjače* dugo nisam imao ideju za muzičku podlogu, i to me je poprilično brinulo. Tek kada je animacija bila gotovo završena, kompozitor Loran Perez del Mar nam se priključio sa svojim predivnim predlozima.

Jednom ste mi rekli da su vaši filmovi oruđe koje vam je pomoglo na duhovnom putu. Da li su oni dokaz kako se umetnik u vama menjao tokom vremena?

Otac i ćerka

Još kao dvadesetogodišnjak shvatio sam da su duhovnost i kreativnost za mene gotovo ista stvar. Oni su se zasnivali na samospoznaji i slušanju intuicije, i pitanjima kao što su "Šta želim više od bilo čega drugog?" i "Šta je suština." Moj kreativni rad je podstakao moju duhovnost i obrnuto. Moja kreativna strana se postepeno uskladila sa mojim najdubljim osećanjima i ubuduće ću ići tim putem. Nisam siguran da moji filmovi pokazuju da se umetnik u meni menjao tokom godina iako je moja osetljivost postala finija. Uzgred, duhovnost je slobodnija od kreativnosti jer ne zavisi, na primer, od umetničkih veština ili finansiranja, pa čak ni od religije. U mom slučaju postala je beskrajno važnija od kreativnosti pa bih mogao da kažem i to da je duhovnost majka kreativnosti.

Nedavno ste za jedan francuski časopis o animaciji napisali odličan članak o kružnom i linearnom vremenu. Zašto preferirate kružno vreme?

Linearno vreme se odnosi na časovnik, na prošlo, sadašnje i buduće vreme, a u

kontekstu filmova koristimo ga za pričanje priča. Ukoliko podrazumevamo da vreme uvek ide unapred, u pričama možemo da se vraćamo unazad ili idemo unapred. Kružno vreme živimo onda kada smo svesni ciklusa i ciklusa unutar ciklusa (dan-noć, smenjivanje godišnjih doba, ciklus rođenje-život-smrt), i ono stvara utisak da se sve nastavlja kao i obično i da više živimo u datom trenutku. Verujem da su naši davnašnji preci živeli u kružnom vremenu milionima godina, mada za to nemam dokaza. Oni su verovatno počeli češće da koriste linearno vreme kada je nastalo pismo. U mojim pričama koristio sam kružno vreme jer imam snažan utisak da je njegov pojam duboko u nama, kao i da nam daje subtilan osećaj sigurnosti i pripadnosti. Takođe, uz linearno vreme ono filmu može dati finu eleganciju. Dakle, upotreba dveju različitih osetljivosti u odnosu na vreme nije pitanje pokušaja da budete pametni – to je pitanje osećajnosti.

Šta se može učiniti da animirani filmovi postanu popularni kao igrani filmovi?

To se već dešava, polako ali postojano ljudi konačno shvataju da dugometražni animirani filmovi nisu samo za decu i porodice, već i za odraslu publiku. Takođe su sve popularniji animirani dokumentarni filmovi. Industrija animacije se neverovatno razvila od mojih studentskih dana sedamdesetih godina, a vidim i da se broj festivala odonda povećao sa desetak na stotine. Festivali animacije su mnogo ispred festivala igranog filma. Posećivao sam obe vrste festivala i shvatio da festivali animacije mnogo više potenciraju same filmove i druženje između festivalskih posetilaca, dok je kod ovih drugih akcenat na glamuru i slavi.

Tekst i prevod ANDRIJANA RUŽIĆ

Crvena kornjača

Ništa kao sve

Veliki Žan Pol Sartr bio je deo istorije filma i muzike, guru koji je promenio intelektualni pejzaž svog doba

Foto: wikipedia.org

“Sve je bezrazložno, ovo šetalište kojim prolazim, ovaj grad i ja sam. Kad čovek to uvidi, sve mu se zaleluja, prevrne mu se utroba i eto mučnine... Egzistirati naprosto znači tu biti, a postojati bez žeđi piti. Ljudska je zbilja uzaludan napor postati bogom... stoga... Život je stalan neuspeh i besmislena muka.” Čovek koji je izrekao ovu goroku istinu o potpunoj fragilnosti smisla ljudske egzistencije i tim postao glavni predstavnik filozofije egzistencijalizma, a rođen je kao Žan-Pol Šarl Sartr 21. juna 1905. u Parizu u porodici mornaričkog oficira, postao je tema pop kulture.

U svom prvom dugometražnom filmu *THX-1138* Džordž Lukas ima futuristički lik mudrijaša inspirisan Sartrom koji se zove SRT. Svojom filozofijom inspirisao je i Džima Morisona, koji je u pesmi *Dorsa Riders on The Storm* citirao njegovu tezu o bačenosti čoveka u svet kao u kavez bez rešetaka: *Into this world were thrown like a dog without a bone and actor all alone*. Inspirativan je bio i indi rokerima s Novog Zelanda koji su se sredinom osamdesetih nazvali po njemu Jean-Paul Sartre Experience, ali im je Sartrova zadužbina, nezadovoljna njihovim pesmama poput *Crap Rap*, oduzela pravo na korišćenje punog imena filozofa, tako da su nakon toga nastavili samo s skraćenicom JPS Experience.

Voleo je da po ceo dan visi po kafićima. Svirao je klavir, pisao pesme za pevačicu Žilijet Greko i potpisao njenu najpoznatiju šansonu *Rue des Blancs-Manteaux*. Napisao je i scenario za film Džona Hju- stona o Sigmundu Frojdu 1962. *Freud: Secret Passion* u kom je oca psihoanalize tumačio Montgomeri Klift. Kad mu je Hju- ston vratio skript da ga skрати kako bi bio filmičniji, Sartr mu je poslao još dužu verziju uz komentar: “Imate u Holivudu če-

tiri sata vremena za Bena Hura, a priča o čoveku koji vam leči komplekse mora u sat i po da se ugura!” Zbog takvih kreativnih razlika s rediteljem, Sartrovo ime je na kraju sklonjeno sa špice iako je većina zapleta i raspleta (o pacijentkinji s noćnim morama koja odbija da pije vodu) ostala po njegovoj zamisli.

Sartrova ljubav prema filmovima (najviše je voleo krimice) navela ga je da uporedi likove na platnu s likovima na ulici i zaključi da ti stvarni ljudi nemaju scenario po kome bi se ponašali te je to njihova najveća muka. Oni su osuđeni da budu slobodni i jedino nisu slobodni u tome da ikad prestanu biti slobodni jer jedino ograničenje slobode jeste sloboda sama. Sloboda je struktura egzistencije (egzistencije koja prethodi esenciji) – čovek je sam svoj zakonodavac i ono što od sebe čini: “Uvek za kukavicu postoji mogućnost da prestane biti kukavica i za heroja da prestane biti heroj.”

Njegov otac je umro kad je Sartru bilo dve godine, a njegova majka, inače sestra od strica slavnog lekara nobelovca Alberta Švajcера, preudala se kad mu je bilo 12. Sartr doživljava očuha kao “lažnog oca” te radije vreme provodi sa babom i dedom nego sa njima. “Kad mi je loš dan”, govorio je decenijama docnije, “zapitam se nisam li utrošio tolike noći i dane prelivajući stranice mastilom u knjige koje na tržištu niko nije ni želeo u jedinjoj i ludoj nadi da se dopadnem svom dedi.”

U filozofiju se zaljubljuje kao tinejdžer čitajući Bergsonov esej *Vreme i slobodna volja* a sa 24 u svoju koleginicu Simon de Bovoar s kojom će proživeti vek u otvorenoj vezi na zgražanje javnog mnjenja tog doba. Tokom Drugog svetskog rata mobilizovan je kao vojni meteorolog i kao takvog Nemci ga zarobljavaju 1940. na devet meseci. Tu se sreće sa Hajdegerovim

delom *Bitak i vreme*, koje ga inspiriše da napiše svoje najpoznatije filozofsko delo *Bitak i ništa*. Nemci nisu zabranili ništa što je objavio tokom okupacije, iako je, kako je uostalom i sam rekao, njegov celokupan opus nastao kao reakcija na privid normalnosti nominalno naizgled predusretljivih i pristojnih nacista prema Francuzima koje su okupirali. Francuzi su Nemce u tom periodu nazivali *les autres*, “oni drugi”, te je iz tog konteksta i Sartr izvukao svoju čuvenu maksimu o prebacivanju uzroka svih problema van nas samih – pakao to su drugi. Najgore dane ratne nemaštine preživeo je jedući crvljivu zečetinu koju su mu prijatelji doturali: nekad je u njoj bilo više crva nego samog mesa, govorio je.

Na Kubi je razgovarao sa Fidelom Kastro i Če Gevarom. Oduševljen ovim drugim, postavlja prve temelje za svojevrсни kult ličnosti od Čea nazivajući ga “najsavršenijim čovekom našeg doba koji je jedini radio ono što misli i govori”. Iako se Sartr zalagao za ugrožena prava homoseksualaca na Kubi, o bumu takozvanih svih seksualnih sloboda nije imao bolje mišljenje nego o jalovom simuliranju slobode kroz puku telesnu agresiju maskiranom metafizičkom ulogom seksa bez ikakvog uporišta u istinskom erosu.

Opšte prihvaćen kao guru koji menja intelektualni pejzaž svoga doba, naprosto mrzi kad ga ljudi prepoznaju na ulici i traže mu autogram. Ne voli da ima ništa u trajnom posedu, ni kuću, ni kola, ni ženu... Čak je jednom prilikom, kažu, pobacao i sve svoje knjige. Flertovao je kako s brojnim ljubavnicama tako i s komunističkom partijom, ali joj se nikad nije pridružio. Bunio se protiv ratova u Alžiru i Indokini. Zbog toga je za dlaku izbegao dva atentata od strane radikalnih kolonijalista. Rođen je pre 115 godina. ¶

MLADEN KALPIĆ

Kako su mediji prošli na korona testu

Ako želiš da tvoja poruka dođe do mnogih, koristi Fejsbuk. Ako ti je namera da te čuju oni koji će tvoju priču da šire dalje, idi na Tviter. Ali ako imaš nešto da poručiš mlađima od 24, odnosno tek staslim biračima, onda je Instagram jedina adresa. I ne samo to, Instagram polako preuzima primat od Tvitera kao mesto gde se šire vesti, pokazuje tek objavljeni Digitalni izveštaj Rojters instituta, rađen na osnovu podataka iz 40 zemalja.

Trećina anketiranih rekla je da redovno koristi Instagram, a taj broj se udvostručuje kada se pitaju mlađi od 25, dakle, dve trećine njih koristi Instagram. Čak 11 odsto mladih sa tog društvenog medija saznaje vesti, te u toj starosnoj kategoriji Instagram kao izvor vesti zaostaje tek jedan odsto za Tviterom. Trend pokazuje kako bi uticaj uskoro mogao da se promeni, što činjenicu da je Fejsbuk vlasnik Instagrama čini dodatno interesantnom.

Međutim, tek svaki četvrti korisnik veruje da je ono što pročita na društvenim medijima tačno, dok 59 odsto više veruje novinarima i zvaničnicima, odnosno klasičnim medijima i medijskim i vladinim sajtovima. S tim da tek svaki treći (38 odsto) priznaje da ima puno poverenje u medije generalno, dok nešto manje od pola ima poverenje u određeni medij. Zanimljiv je i podatak da 60 odsto ljudi voli medije koji su neutralni, dok njih 28 odsto veruje medijima koji dele njihov svetonazor.

Izveštaj je rađen u vreme pandemije, što rezultate čini zanimljivijim i korisnijim. Pokazalo se da je televizija imala značajan skok gledanosti, čak 14 odsto, iako je poslednjih godina popularnost

televizije u laganom padu, naročito kod najmlađih generacija gde je pad gledanosti drastičan.

Na bogatim tržištima poput SAD i Skandinavije korisnici su spremniji da plate za vesti, ali generalno gledajući, taj trend se nije preterano primio. Interesantno je da raste broj onih koji vesti primaju elektronskom poštom; čak jedna petina Amerikanaca rekla je da imejl biltene čitaju najmanje jednom nedeljno.

Sajtovi lokalnih medija i dalje su glavni izvor vesti iz neposredne okoline, ali se nalaze pod velikim pritiskom Fejsbukovih algoritama. Fejsbuk je naoko besplatan, a isporučuje gomilu vesti o onome što se zbiva u našoj opštini jedući lavovski deo oglašivačkog novca. Tog novca je, zbog pandemije, manje nego što je bilo prošle godine, što za lokalne medije predstavlja novi problem.

U ovogodišnjem izveštaju nema Srbije, ali su tu Hrvatska, Bugarska i Mađarska, te bi se neki zaključci za Srbiju mogli izvesti na osnovu ponašanja njihovih korisnika, naročito onih u Hrvatskoj. Mada se pokazalo da su trendovi kod društvenih medija veoma lokalizovani, posebno kada su vesti u pitanju.

Ono što se u ovom izveštaju poklapa sa istraživanjima u Srbiji pokazuje da su se u prvoj fazi vanrednih mera u celom svetu ljudi okrenuli novinarima i zvaničnim informacijama, i to ih je u proseku držalo nekoliko nedelja. Onda je radoznalost ponovo preuzela primat, pa su se više čitale objave po društvenim medijima, a posete medijskim sajtovima vratile su se na predepidemijske nivoe. ¶

PRODAJA I PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	5800 RSD	5500 RSD	110 EUR	170 EUR
12 meseci / 52 broja	11.600 RSD	11.000 RSD	210 EUR	325 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	2,00 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	720 RSD	7,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	3250 RSD	29,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	4500 RSD	38,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	5375 RSD	46,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	7250 RSD	63,00 EUR

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnog štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h.

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu prodaja@vreme.com, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi <http://www.vreme.com/pretplata> ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumi do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i
www.novinarnica.net prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 10 do 14h: 011/3234-774 ili e-mailom na prodaja@vreme.com

DETINJSTVO U JAPANU

ALEKSANDAR ZOGRAF.

PRIJATELJ IZ JAPANA MI JE NABAVIO KOLEKCIJU FOTOGRAFIJA S POČETKA 20. VEKA. NA NEKIM OD FOTOGRAFIJA PAŽNJU SU MI PRIVUKLA ČISTA, ISKRENA LICA DECE, KOJA SE, RAZUME SE, SA JEDNAKOM BEZAZLENOŠĆU SUSREĆU SA SVETOM TAMO, NA DALEKOM ISTOKU, KAO I DECA U BILO KOM DRUGOM KRAJU SVETA.

ODRASTANJE JE POPUT PROLASKA KROZ SERIJU INICIJACIJA, A U JAPANU POSTOJI ČAK I PRAZNIK (ŠIČI-GO-SAN) KADA SE DECA UPOZNAJU SA SREDNjim DELOM DETINJSTVA. TRI ILI SEDAM GODINA STARE DEVOJČICE, I PET GODINA STARI DEČACI (NEPARNI BROJEVI SE SMATRAJU SREĆNIM U ISTOČNOJ AZIJI), NA DAN 15.10. NEKADA SU OBLAČILI TRADICIONALNA ODELA, I ODLAZILI KOD FOTOGRAFA ILI U ŠINTOISTIČKI HRAM. DEČACI SA FOTOGRAFIJE, U POZI SAMURAJA, VEROVATNO SU ČITAVOG ŽIVOTA ČUVALI USPOMENU NA OVAJ PRAZNIK...

U NOVIJE DOBA, DECA I NE ZNAJU DA SU
BLAGOSLOVENA ROĐENJEM U SVETU BLAGOSTA-
NJA – U PROŠLOSTI, MORTALITET DECE JE BIO
PRILIČNO VISOK; VEROVALO SE DA SU DO
SEDME GODINE DECA U MILOSTI ŠINTOISTIČKIH
BOŽANSTAVA...

VEĆ U UTROBI, MEĐUTIM, DECA POČINJU DA SE
UPOZNAJU SA UNIVERZUMOM, KOLIKO GOD NJIHVO
ISKUSTVO BILO ZAMNO. PREMA TRADICIONALNOM
JAPANSKOM RAČUNANJU, KOJE JE VAŽILO DO 1902,
SMATRALO SE DA ROĐENJEM DECA NAVRŠAVAJU
PRVU GODINU ŽIVOTA, A NAREDNE GODINE IM SE
PRIDODAJU ZA NOVOGODIŠNJE PRAZNIKE...

...DECA O TIM PITANJIMA RETKO IZRAŽAVAJU SVOJE
MIŠLJENJE, ALI KAD BI BILA U STANJU DA SVOJ
OSEĆAJ VERBALIZUJU, VEROVATNO BI NAS PODUČILA DA
JE RAČUNANJE GODINA IONAKO SAMO JOŠ JEDNA BAJKA...

Izložba užasa

Ne postoji verovatno niko na ovom svetu o kome bih teže mogao da napišem makar i jedan red teksta. A opet, malo su i tomovi koje bih tako rado posvetio *tom jednom čoveku*, Janu Kertisu, pevaču i tekstopiscu benda Džoj divižn i albumu koji mi je na neki način promenio život.

Prošlo je ravno četrdeset godina otkako je izašao možda i najznačajniji album čitave jedne generacije – monumentalni i na srpski jezik gotovo neprevodivi *Closer* – kojim je ova mančesterska četvorka faktički okončala jednu kratku ali blistavu muzičku karijeru. Tužni kuriozitet je da je ova ploča ugledala svetlo dana tek dva meseca nakon što je njihov frontmen, ophrvan bolešću i razarajućim unutrašnjim demonima, sebi oduzeo život u proleće 1980. godine.

Ovde bih morao sebi da dopustim jednu digresiju i da vratim film unazad nekoliko decenija, kako glasi jedna od definišućih pesama sa ovog albuma. U period s kraja osamdesetih godina prošlog veka, kada je u Jugosl..., pardon, u Srbiji, sve bilo kudikamo drugačije nego danas.

S ovom naknadnom pameću, doduše, svestan sam da je to bilo vreme kada je *moja* generacija isuviše naivno verovala da smo baš mi ti odabrani "mladi ljudi" kojima se Jan Kertis obraćao u svojim tekstovima. Delovalo nam je tada da smo u veoma osobenom, katkad gorkom, a tako fragilnom i nežnom svetu njegovih pesama pronašli odraz u (iskrivljenom) ogledalu svoje buntovne, često depresivne, večito nezadovoljne, a isuviše emotivne mladalačke duše.

Intuitivno osećajući težinu sopstvenog, ali i *tuđeg* "tereta na svojim plećima" – o kojem je Kertis, taj mračni apostol roka, tako ubedljivo pisao – činilo nam se da nam je konačno pošlo za rukom da odgonetnemo njegove opominjuće poruke.

Sve nam se bilo poklopilo tih godina: i muzika, i besomučno puštanje ploča na (pra)starom gramofonu; i tematske večeri u KST-u i na Akademiji; pa čak i knjige koje smo do duboko u noć čitali u nameri da bolje razumemo svet oko sebe. Želeći – sasvim iskreno i mladalački poletno – da naprosto (i preko noći ako je moguće) budemo zreliji, "odrasliji" nego što bi nam naša godišta i životno iskustvo davali za pravo.

A taj rubni album *Closer*, šta s njim? E, to je bio preko potrebnii amalgam, gotovo alhemijski proizvod satkan od talenta, muzičke lucidnosti i razumevanja trenutka u kojem je "svetski bol" – taj brutalni i nepredvidivi *Weltschmerz* – bio

pokretačka snaga generacija željnih da se i njihov glas nada-leko čuje. Nemoguće je, pritom, razaznati šta je na toj ploči bilo bolje: da li pesme koje su bile "vapaj za pomoć i nagoveštaj anestezije", kako je pisao Kertis; ili tâ savršena produkcija genijalnog muzičkog osobenjaka Martina Heneta; ili, pak, vanserijski, dihotomični crno-beli omot britanskog dizajnera Pitera Sevila? Sve skupa je, zapravo, bilo maestralno. Oduzeti mu samo jedan njegov deo, urušio bi se čitav koncept koji je izdržao višedecenijski test vremena.

Ono što je posebno bilo značajno za razumevanje okolnosti u kojima je *Closer* izvršio pravi mali nuklearni udar na ta-

JOY DIVISION

CLOSER

dašnju percepciju i razumevanje generacije kojoj pripadam, jeste i činjenica da je pevač grupe Džoj divižn imao svega dvadeset i tri godine kada je pisao tako osobene, nekonvencionalne, pa i potresno lične "rokenrol" stihove. Možda zato i danas, kada se nakon toliko godina vraćam ovom remek-delu *postpunk/novotalasne/protodark* muzičke ere, čini mi se da na pravi način, bez otežavajućeg patosa nostalgije, razumem i repetitivni, hipnotišući refren iz pesme *Izložba užasa*, koji kao da nas iznova i iznova doziva u večnost:

Ovo je put, zakorači unutra
Ovo je put, zakorači unutra
Ovo je put, zakorači unutra
Ovo je put, zakorači unutra.

UROŠ MITROVIĆ

Posetite Vugl.rs !

Vugl je medijski portal namenjen razvoju političke pismenosti i kritičkog mišljenja.

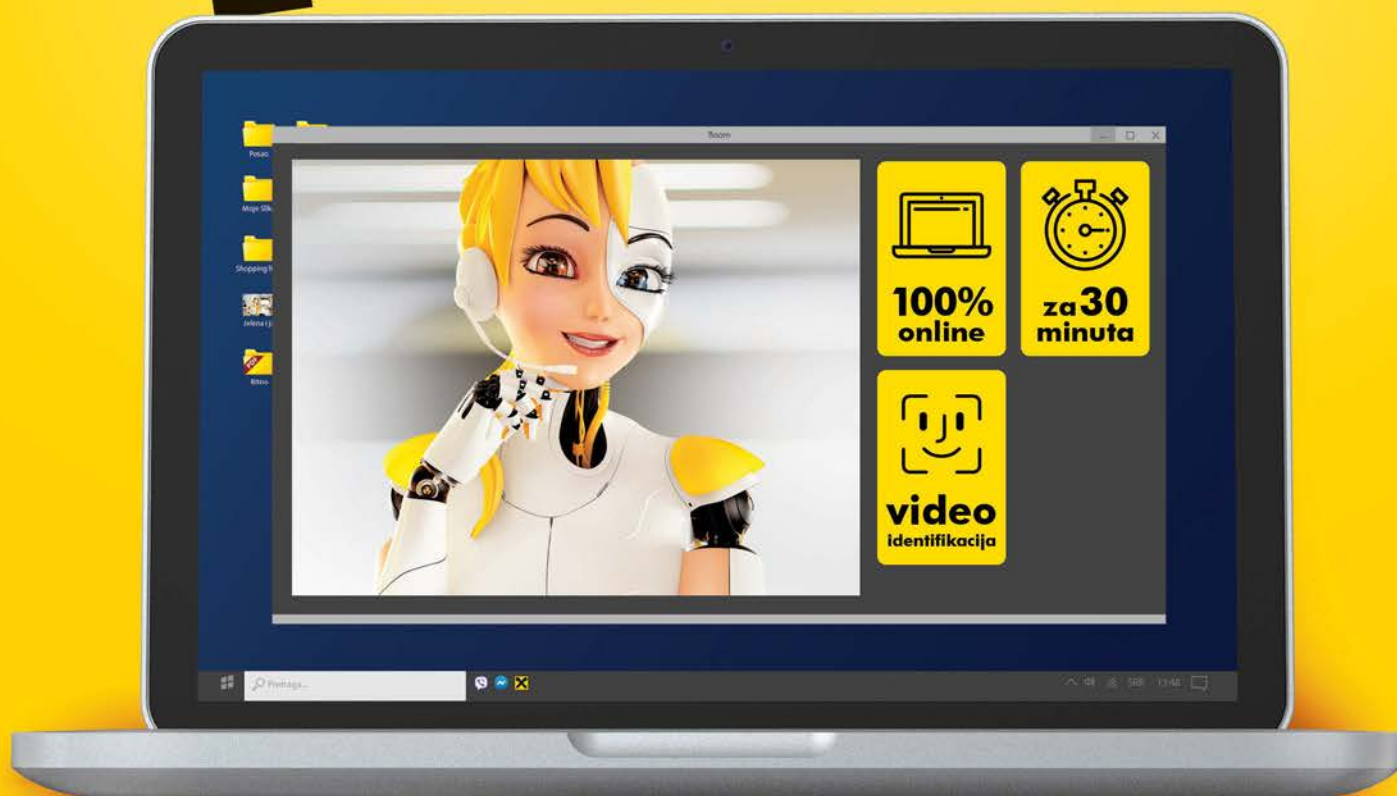
Podstičemo dijalog, promišljanje i zdravu kritiku aktuelnih društvenih procesa.

Ne nudimo gotove odgovore već postavljamo pitanja: gde živimo, kako živimo, za šta živimo.

VUGL.RS

GDE ŽIVIŠ // KAKO ŽIVIŠ // ZA ŠTA ŽIVIŠ

iKeš

PRVI 100% ONLINE KEŠ KREDIT ZA SVE

Uz kratku video identifikaciju mogu aplicirati svi,
bez obzira da li su postojeći klijenti banke.
Novac na Vašem računu može biti već za 30 minuta,
bez odlaska u banku.

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec